

Återrapportering av skydd och åtgärder för värdefull natur 2017–2019

Redovisning av ett regeringsuppdrag (RB2020)

RAPPORT 6920 • MARS 2020

Åtterrapportering av skydd och åtgärder för värdefull natur 2017–2019

Redovisning av ett regeringsuppdrag (RB2020)

Beställningar
Ordertel: 08-505 933 40
E-post: natur@cm.se
Postadress: Arkitektkopia AB, Box 110 93, 161 11 Bromma
Internet: www.naturvardsverket.se/publikationer

Naturvårdsverket
Tel: 010-698 10 00
E-post: registrator@naturvardsverket.se
Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm
Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6920-9

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2020

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma 2020

Omslagsfoto:

Övre höger. Björnlandets nationalpark, februari 2013. Foto: Stefan Henriksson

Övre vänster. Nybyggd entré för Muddus/Muttos nationalpark. Foto: Ola Larsson

Nedre vänster. Bilden visar en kvadratdecimeter bark. Varje runt hål i barken
motsvarar en utflugen granbarkborre. Foto: Stefan Silfverblad

Nedre höger. Jättebalsamin (*Impatiens glandulifera*), Skjern Å, Danmark. Foto: NOBANIS, Sören Berg

Förord

Denna rapport är en sammanställning av hur anslagen för skydd av och åtgärder för värdefull natur har använts under 2019. Den utgör Naturvårdsverkets redovisning till regeringen och visar utvecklingen under de senaste tre åren. Naturvårdsverket har en nationellt samordnande roll för dessa mycket viktiga anslag för det svenska statliga arbetet med naturvård.

Även under 2019 genomfördes omfattande insatser för värdefull natur runt om i hela landet. Det var dock ett år när budgeten för de båda aktuella anslagen åkte upp och ner. Inledningsvis sjönk anslagen till ungefär hälften men i samband med både vårandrings- och höständringsbudgetarna från regeringen återfördes betydande resurser till anslagen. Den breda verksamheten blev förstås mycket svår att planera genom detta, och ryckigheten har också fått effekter på vilka åtgärder som genomförts och effektiviteten av dessa. Samtidigt har de viktiga medel som tillförts kunnat användas i sin helhet under året.

Anslagen för värdefull natur bidrar på viktiga sätt till genomförandet av de nationella politiska ambitionerna som rör biologisk mångfald, friluftsliv och viltförvaltning. Men de leder också till ökad social och ekonomisk hållbarhet genom att bidra till sysselsättning runt om i hela landet, vilket vi också redovisar i rapporten.

Många personer har bidragit till innehållet i denna rapport. Maria Sjö har samordnat hela arbetet och Christer Benktsson, Vesna Miljevic, Anne-Li Maurin och många andra medarbetare på både Naturvårdsverket och landets länsstyrelser har gjort stora insatser i sammanställningen av det omfattande underlaget.

Till alla er som ser till att anslagen för värdefull natur används på ett effektivt sätt med god miljö- och samhällsnytta vill jag rikta ett varmt tack.

Stockholm den 26 mars 2020

Claes Svedlindh
Chef Naturavdelningen

Innehåll

FÖRORD		3
SAMMANFATTNING		7
INLEDNING		9
1	SKYDD AV VÄRDEFULL NATUR	10
1.1	Översiktlig fördelning av 1:14-anlaget	10
1.2	Allmänt om områdesskyddet	11
1.3	Planering inför skydd av områden	12
1.4	Nya och utvidgade nationalparker	13
1.5	Beslut om naturreservat	14
1.6	Bidrag till länsstyrelserna för reservatsbeslut	18
1.7	Öppna ärenden hos länsstyrelserna	19
1.8	Naturvårdsavtal	21
1.9	Ersättningar till markägare	21
1.10	Skydd av tätortsnära natur	24
2	SKÖTSEL AV VÄRDEFULL NATUR	26
2.1	Övergripande om 1:3-anlaget	26
3	TEMA NATURSKÖTSEL	29
3.1	Skötsel av skyddade områden	29
3.1.1	Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden	29
3.1.2	Resultat av skötsel av arter och naturtyper	31
3.1.3	LIFE	35
3.1.4	Inmätning av områdesskyddsgränser	38
3.2	Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP)	39
3.3	Invasiva främmande arter	43
3.4	LONA	45
4	TEMA VÅTMARKER	48
4.1	LONA våtmarker	48
4.2	Hydrologisk restaurering i skyddade områden	50
4.3	Kompetens- och kunskapsuppbyggnad	51
5	TEMA TILLGÄNGLIGHET TILL NATUREN	52
5.1	Friluftsliv och allemansrätt	53
5.1.1	Utveckling av friluftslivet	53
5.1.2	Allemansrätt	55
5.1.3	Naturvägledning	56
5.1.4	Fjällsäkerhet	57
5.1.5	Statliga ledsystemet	57
5.1.6	Terrängkörningsplaner	59

5.2	Naturumverksamhet	59
5.3	Friluftslivsarbete i skyddade områden	61
5.3.1	Friluftslivsarbete i nationalparker	61
5.3.2	Arbete för friluftslivet i naturreservat	62
5.3.3	Registrerade friluftslivsåtgärder 2019	64
5.4	LONA – Friluftslivsprojekt	64
6	TEMA FASTIGHETSFÖRVALTNING	66
6.1	Skötsel fastighetsförvaltning	66
6.2	Byggnader och anläggningar (investeringar)	67
7	TEMA KUNSKAPSSTÖD OCH UPPFÖLJNING	68
7.1	Grön infrastruktur m.m.	68
7.1.1	Grön infrastruktur	68
7.1.2	Kunskap och kommunikation om ekosystemtjänster	70
7.2	Inventering och kunskapsstöd	71
7.2.1	Biogeografisk uppföljning	71
7.2.2	Artportalen	72
7.2.3	Artdatabanken	72
7.2.4	Smart naturinformation	72
7.2.5	Nationella marktäckedata	73
7.2.6	Miljösamverkan Sverige	74
7.2.7	Internationell rapportering och samverkan för biologisk samverkan och ekosystemtjänster	74
7.3	Övrigt	76
7.3.1	Bekämpning av översvämningsmygg	76
8	TEMA ROVDJUR OCH ANNAT VILT	77
8.1	Rovdjursförvaltning	77
8.2	Övrig viltförvaltning	79
8.3	Rovdjursinventering och annan kunskap	79
8.3.1	Inventeringar och metodutveckling	79
8.3.2	Resultat och rapporter	81
8.3.3	Rapportering av observationer	81
8.3.4	Rapporteringen ökar	82
8.3.5	Användning av inventeringsresultat	82
8.4	Viltförvaltning kunskapsunderlag	83
9	INSATSER SOM GYNNAR KULTURARVET	84
9.1	Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet	84
9.2	Världsarv	85
9.2.1	Laponia	85
9.2.2	Höga Kusten	85
9.2.3	Övrigt	86
9.3	Biosfärområden	86
9.4	Kulturmiljöstrategin	87

10	SYSSELSÄTTNINGSEFFEKTER	89
10.1	Bakgrund	89
10.2	Sakanslagen	89
10.3	Syfte	89
10.4	Metod	90
10.5	Beräkningsresultat – hur har medlen använts år 2019?	90
10.5.1	Branschfördelning	90
10.5.2	Regional fördelning	91
10.6	Sysselsättningseffekter	92
10.7	Jämförelse över 3 år	94
10.8	Referenser	95
	BILAGA 1. TABELL- OCH FIGURFÖRTECKNING	96
	BILAGA 2. NYA NATURRESERVAT 2019	98
	BILAGA 3. NATURVÅRDSVERKETS REGLERINGSBREV FÖR 2019	103

Sammanfattning

Anslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur finansierar dels förvärv, intrångsersättningar och avtalslösningar av värdefulla naturområden, dels åtgärder för att bevara naturvärdena inom skyddade områden och i landskapet i övrigt.

Året präglades av de stora justeringarna av anslagsnivåerna, först kraftigt nedåt och därefter uppåt. Många verksamheter har arbetat med betydligt mindre anslag och därmed ett resultat i linje med detta. För *Skydd av värdefull natur* minskade anslaget från 1 418 000 000 kronor till 978 000 000 kronor. Och för *Åtgärder för värdefull natur* minskade summan från 1 194 535 000 kronor till 859 535 000 kronor. Naturvårdsverket har under 2019 disponerat hela anslaget för *Åtgärder för värdefull natur*, till skillnad mot tidigare, när länsstyrelserna har disponerat vissa medel. Totalt beräknas anslagen ge upphov till ca 1 187 helårsarbetskrafter.

Under året fattades 166 beslut om bildande av statliga naturreservat som omfattade 72 540 hektar mark. Alla nya naturreservat finns förtecknade i bilaga 2. 12 naturvårdsavtal tecknades. Antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat på länsstyrelserna uppgick till 700 stycken vid årets slut, vilket är en minskning jämfört med 2018.

Under 2019 gjorde vi flera enskilt stora avtal kring markägaresättningar. Under 2019 gjorde vi flera enskilt stora affärer. Fem affärer om totalt cirka 250 miljoner kronor, det vill säga ungefär 30 % av markersättningsbeloppet, fördelades på fyra olika markägare; Jokkmokks allmänning, Lainio samfällighet, Särna-Idre besparingskog och Olofströms kommun.

Av de medel som har fördelats till förvaltning av skyddade områden har ungefär 40 % (126 miljoner kronor) använts till skötsel av naturtyper. En fjärdedel av medlen har använts till olika satsningar på friluftsliv och information.

Upprustningen av det statliga ledsystemet i fjällen har fortsatt. Under året har 17 broar bytts ut mot nya och 16 broar har renoverats. Totalt har 286 km led fått en förbättrad markering och cirka 7 km spång har anlagts.

Naturvårdsverket har använt drygt 13 miljoner kronor för investeringar i fastigheter, byggnader och anläggningar. Exempel på investeringsprojekt som genomfördes var avtal med kommunen om utbyggnad av kommunalt VA till Söderåsens nationalpark, färdigställande av entréprojekt i Tyresta nationalpark samt investeringar i avlopps- och vattenanläggningar t.ex. i Sävö naturreservat och Gotska Sandöns nationalpark.

Inom den lokala naturvårdsatsningen (LONA) har länsstyrelserna under 2019 beviljat 18,7 miljoner kronor till 97 kommunala och lokala naturvårdsprojekt med en total kostnad på 39,3 miljoner kronor.

Under 2019 har cirka 26 miljoner kronor betalats ut till lokala våtmarksprojekt genom LONA. Länsstyrelserna har dessutom använt cirka 28 miljoner kronor till restaureringsåtgärder i våtmarker i skyddade områden. Under 2019 har 23 våtmarksprojekt avslutats inom LONA. De pågående fleråriga projekten förväntas bland annat bidra till restaurering av 376 hektar våtmark

(bl.a. igenläggning av diken, röjning/fräsning, vassröjning, och övrig restaurering) samt till att 670 hektar våtmark kommer att nyskapas.

Medel från 1:3-anslaget har bidragit till att arbete för att genomföra EU-lagstiftningen mot invasiva främmande arter effektivt har pågått även under 2019. Naturvårdsverket har i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten tagit fram en handlingsplan mot prioriterade spridningsvägar och genomfört den första rapportering till EU om invasiva främmande arter i Sverige. Vi har även utfärdat en metodkatalog för bekämpning av de vanligaste invasiva främmande arter. Mårdhundsprojektet har effektivt bekämpat mårdhund. 13 vattendrag har tömts på invasiva sköldpaddor. Totalt har länsstyrelserna vidtagit bekämpningsåtgärder mot ca 20 invasiva främmande arter

Under 2019 genomfördes en nationell besökarundersökning om naturumverksamheten. Utöver att fler än 90 % av besökarna är nöjda med sitt besök på naturum ansåg majoriteten att besöket gjort dem mer inspirerade att själva bidra till att bevara naturen. Under 2019 gjordes 1 807 000 besök på naturum och 31 000 skolelever deltog i aktiviteter.

Naturvårdsverket har ett ansvar för en lavinprognostjänst för svenska fjällen. Lavinprognoser och lavinutbildningar är grunden för Sveriges arbete med att förebygga lavinrelaterade olyckor. Under 2019 publicerades lavinprognoser för 6 olika fjällområden.

Naturvårdsverket finansierar driften av Artportalen och har under 2019 även gett fortsatta uppdrag till Artdatabanken om kunskapsunderlag och utredningar.

Länsstyrelserna har under 2019 med hjälp av bidrag till rovdjursarbetet kunnat hålla en hög beredskap för att snabbt vara på plats vid incidenter involverande stora rovdjur. Möjligheten att snabbt vara på plats för att genomföra skadebesiktningar samt skadeförebyggande åtgärder är en viktig del i att minska konflikter med rovdjur.

Naturvårdsverket har genomfört en utvärdering av inventeringssystemet för stora rovdjur. Fler än 320 personer från svenska och norska myndigheter, samebyar och organisationer har svarat på frågor om bland annat inventeringssystemets organisation, ansvarsfördelning, mål med inventeringarna, samverkan med olika aktörer, kunskap och utbildning samt vilka effekter de märkt av sedan gemensamma metoder infördes. Utvärderingen slutredovisades i december 2019.

Inledning

Naturvårdsverket har fått i uppdrag i regleringsbrevet för 2020, att redovisa resultaten av anslagen för värdefull natur.

Regeringsuppdraget lyder

”Naturvårdsverket ska redovisa medelsanvändning och resultat för naturvård och biologisk mångfald avseende arbetet med skydd av och åtgärder för värdefull natur, statistik om naturreservatsärenden och sysselsättnings effekter samt arbetet med genomförandeplanen för nationalparker. Redovisningen ska vara möjlig att jämföra med tidigare års redovisningar och lämnas till regeringen (Miljödepartementet) senast den 31 mars 2020.”

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslaget 1:14 *Skydd av värdefull natur* och är en förutsättning för att vi på sikt ska kunna nå de naturmiljöinriktade miljökvalitetsmålen och leva upp till EU:s naturvårdsdirektiv och andra internationella åtaganden.

Förlust eller förstörelse av naturmiljöer är de största orsakerna till hoten mot biologisk mångfald. Återställning är mycket kostsamt i de fall det ens är möjligt. Genom att skydda den värdefulla naturen, det vill säga genom att förhindra förstörelse av kvarvarande värden, nå målen på ett kostnadseffektivt sätt.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena på ett bra sätt ska kunna tillgängliggöras. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*.

I den här återrapporteringen vill vi ge en samlad bild av hur anslagen används och vilken nytta och effekt de ger för arbetet med att nå miljö- och friluftsmålen. Även för att nå målen med viltförvaltningen är anslagen ett viktigt verktyg.

Återrapporteringen för 1:3-anslaget bygger i stora delar på de redovisningar som länsstyrelserna lämnar till Naturvårdsverket. Redovisningen av 1:14-anslaget bygger huvudsakligen på Naturvårdsverkets egna siffror och underlag samt data från VIC Natur.

I kapitel 1 redovisas medelsanvändning och resultat av anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*, medan kapitel 2-8 visar detsamma för anslag 1:3 *Skötsel av värdefull natur*. Kapitel 9 lyfter fram insatser som gynnar kulturmiljön. Sysselsättningseffekter redovisas i kapitel 10 och gäller båda anslagen.

1 Skydd av värdefull natur

1.1 Översiktlig fördelning av 1:14-anslaget

Tabell 1. Budget och utfall för anslaget 1:14 åren 2017–2019 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).

Kostnadsslag	2017	%	2018	%	2019	%
Budget	1 268,0		1 418,0		976,1	
Markersättning	1 097,2	86,5 %	1 241,6	87,4 %	822,6	84,2 %
Kringkostnader	62,0	4,9 %	62,4	4,4 %	64,9	6,6 %
Nationalparksprojekt	10,3	0,8 %	10,1	0,7 %	2,7	0,3 %
Naturtypskarteringar, GIS, IT	40,5	3,2 %	40,8	2,9 %	25,4	2,6 %
Natura 2000, inventering m.m.	21,7	1,7 %	33,3	2,3 %	29,0	3,0 %
KOMET	6,1	0,5 %	0,0	0,0 %	0,0	0,0 %
Skydd av tätortsnära natur	4,1	0,3 %	4,8	0,3 %	4,8	0,5 %
Slutföra reservatsbeslut	23,8	1,9 %	23,9	1,7 %	21,8	2,2 %
Övrigt (räntor, GSD*, utredningar, interna löner)	2,3	0,2 %	3,0	0,2 %	5,3	0,5 %
Summa utfall	1 267,8	100,0 %	1 419,9	100,0 %	976,5	100,0 %

*Geografiska SverigeData.

Som framgår av tabellen har anslaget i det närmaste helt förbrukats under 2017 och för 2018–2019 har anslagskrediten nyttjats med 1,9 respektive 0,4 miljoner kronor. Ersättningar till markägare är den absolut största kostnadsposten. Naturtypskarteringarna är grunden för att Naturvårdsverket ska kunna redovisa Sveriges skyddade natur internationellt, till SCB och i andra sammanhang, t.ex. i årsredovisningen och i samband med olika regeringsuppdrag. Under 2019 var det en tillfällig minskning av nationalparksarbetet, vilket berodde på att arbetet med etablering av en nationalpark i Väst-Jämtland avbröts. IT-utvecklingsarbetet drogs ner under 2019 på grund av anslagsminskningen. Bidrag till länen som omfattar bidrag för arbete med Natura 2000, inventeringar och särskilda satsningar på områdeskydd, kometprogrammet och reservatsbeslut har legat på ungefär samma nivå under perioden, de år som respektive bidrag har betalats ut. Kometarbetet ingår från och med 2018 i det ordinarie områdesskyddsarbetet och bidrag för Natura 2000 betalas inte ut från och med 2019. Kostnadsslaget övrigt har ökat på grund av att interna personalkostnader förändrats från cirka 1,1 miljoner kronor 2018 till cirka 4,4 miljoner kronor 2019.

1.2 Allmänt om områdesskyddet

Med områdesskydd avses i denna återrapportering i första hand statens arbete med att bilda nationalparker och naturreservat samt skydd genom upprättande av naturvårdsavtal. Områdesskydd sker även genom beslut om biotopskyddsområden. Detta görs dock i begränsad omfattning av Naturvårdsverket och länsstyrelserna.

Områdesskyddsarbetet består av flera olika arbetsuppgifter, där markersättningsverksamheten med berörda fastighetsägare är en del och länsstyrelsernas formella beslutsfattande enligt miljöbalken och områdesskyddsförordningen är en annan del. Beslutsfattandet enligt miljöbalken och markersättningsarbetet sker i olika steg. Normalt sett löses markersättningsfrågorna före det formella beslutsfattandet enligt miljöbalken. Detta arbetssätt har sin grund redan i förarbetena till naturvårdslagen på 1960-talet, där departementschefen betonar att detta bör vara det normala arbetssättet. Så är det fortfarande. Ett blivande naturreservat berör i genomsnitt 5–6 olika fastigheter, som dessutom ofta ägs av mer än en ägare per fastighet. Att förhandla med var och en av dessa och att komma överens om beslutets utformning och om eventuell ersättning är en tidskrävande process. Ett normalt naturreservatsärende tar ca 2–3 år från den första kontakten med den enskilde markägaren till dess att naturreservatsbeslutet är fattat och har vunnit laga kraft. För arbetet med värdering av intrång vid områdesskydd, liksom för arbetet med att förhandla fram avtal med berörda fastighetsägare anlitar Naturvårdsverket och länsstyrelserna sedan början av 1990-talet fristående, oberoende konsulter. Det är två olika uppdrag som Naturvårdsverket lägger ut, ett för värdering och ett för förhandling om avtal med fastighetsägare.

Områdesskyddet har under 2017–2018 bedrivits med hög intensitet genom ett högt anslag. Vid 2019 års början var anslaget för skydd av värdefull natur motsvarande knappt hälften av 2018 års anslag, 678 miljoner kronor. I vårändringsbudgeten utökades anslaget med 100 miljoner kronor och i höständringsbudgeten beslutades om ytterligare 200 miljoner kronor som Naturvårdsverket fick i december. Vid årets slut uppgick således anslaget till 978 miljoner kronor, motsvarande närmare 70 % av 2018 års anslag. Områdesskyddet har under 2017–2019 haft fortsatt fokus på skydd av värdefull skogsmark för att uppfylla etappmålet som beslutades 2014. Målet innebär bland annat skydd av ytterligare 150 000 hektar skog nedan gränsen för fjällnära skog under åren 2012–2020. Fokus på skydd av skog liksom marina områden följer också av regleringsbrevet. Under 2019 betalade vi ut ca 5 miljoner kronor för intrångsersättningar i blivande marina naturreservat jämfört med cirka 29 miljoner kronor 2018.

1.3 Planering inför skydd av områden

I detta avsnitt redovisas översiktligt hur länsstyrelserna använt tilldelade medel till inventeringar. Exempel på uppnådda resultat redovisas.

Samtliga länsstyrelser har under 2019 använt totalt 29 miljoner kronor för att genomföra olika typer av inventeringar inom ramen för arbete med områdesskydd av värdefulla naturmiljöer.

Återrapporteringen visar att flera länsstyrelser i planeringen och arbetet med områdesskydd har ett grönt infrastruktur-perspektiv.

Tabell 2. Genomförda åtgärder för 1:14-medel, till inventering m.m. (arealer i hektar).

Typ av åtgärd	Län som genomfört åtgärder (antal)	Antal funna objekt av reservatsklass	Areal, nya/uppdaterade objekt av reservatsklass, totalt
Inventering områden/naturtyper 2018	18	589*	32 500
Inventering områden/naturtyper 2019	21	273**	71 678***

*Objekt från helikopterinventering i Jämtland ingår inte i siffran.

**Alla län är inte klara med klassning av objekten ännu vilket sannolikt innebär att fler objekt tillkommer (februari 2020).

***Varav 40 000 ha i Norrbottens län och 10 050 ha i Västerbottens län.

Huvudfokus i länsstyrelsernas arbete har under 2019 varit inventeringar av naturvärden i skogsområden som är, eller kan komma att bli, aktuella för områdesskydd. Totalt har länsstyrelserna bedömt att minst 273 nya, eller uppdaterade objekt, med en areal om drygt 70 000 hektar är objekt av reservatsklass. Av de 273 objekten bedömer länsstyrelserna att 25 % av antalet och 23 % av arealen är av nationellt intresse (objekten i Norrbotten ingår inte i dessa siffror då de objekten ännu inte är bedömda).

VIKTIGA RESULTAT AV INVENTERINGARNA SOM LÄNSSTYRELSENA REDOVISAT

I exempelvis Kalmar län har inventeringar lett till att länsstyrelsen identifierat ytterligare ett stort antal värdekärnor. Värdekärnorna är belägna främst i Mittlandet på Öland samt på fastlandet vid skogarna runt sjön Allgunnen, längs med Alsterån, Emån och Moreravinen. Dessa områden är vida berömda för sin rika biologiska mångfald med hotade och rödlistade arter och är samtliga av nationellt intresse bedömer länsstyrelsen.

Ytterligare exempel på resultat från redovisningarna:

- Bättre kunskap om skyddsvärda områden i länet.
- Bättre avgränsningar av lämpliga objekt att skydda.
- Bättre strategiska prioriteringsunderlag utifrån grön infrastruktur, det vill säga i ett landskapsperspektiv.
- Större områden med naturvärden av nationell betydelse har dokumenterats.

- Mer kunskap om utpekade värdetrakter vilket lett till både nya trakter och att enstaka tidigare utpekade trakter kommer att tas bort. Mer kunskap inom värdetrakter underlättar också samarbete med andra aktörer om naturvårdsåtgärder inklusive var i landskapet de bör lokaliseras.
- Inhämtad kunskap underlättar nödvändiga prioriteringar i arbetet med att skydda värdefulla naturområden.
- Information om naturvärden underlättar samarbetet med fastighetsägare.
- Bra underlag för att hantera avverkningsanmälningar som inkommit.
- Ett stort antal mer eller mindre hotade arter har hittats och registrerats i Artportalen, t.ex. olika marksvampar, sand- och kalkbarrskog och sällsynta insekter.
- Kvalitetssäkring av kontinuitetsskogar (skogar som aldrig varit kal-avverkad).
- Utredningsområden har efter inventering och naturvärdesbedömning kunnat avföras, då de efter bedömning enligt skogsstrategin inte varit tillräckligt skyddsvärda.

1.4 Nya och utvidgade nationalparker

Arbetet med nationalparksbildning är en del av arbetet med att nå de naturmiljöinriktade miljö kvalitetsmålen och friluftsmålen samt genomföra den samlade naturvårdspolitiken. Arbetet är i linje med *Nationalparksplan för Sverige*, en långsiktig plan för vilka områden som är lämpliga för nationalparksbildning eller utvidgning. Arbetet med naturskötsel redovisas i avsnitt 3.1.1 och åtgärder för friluftslivet och varumärket för Sveriges nationalparker redovisas i avsnitt 5.3.1.

Arbetet med att ta fram underlag inför beslut om en ny eller utvidgad nationalpark genomförs i nära samarbete med berörda länsstyrelser, kommuner och övriga parter i området. Detta är en förutsättning för en god lokal delaktighet.

Naturvårdsverket har under 2019 fortsatt att arbeta mot målen i *Nationalparksplan för Sverige – Genomförandeplanen för 2015–2020*. Under hösten 2019 har vi i samverkan med Länsstyrelsen i Gotlands län, Region Gotland och Havs- och vattenmyndigheten påbörjat arbetet med att bilda en nationalpark i Bästeträskområdet på norra Gotland.

Planeringen för en ny nationalpark i Nämndöskärgården har fortsatt under 2019.

Det fleråriga arbetet med att bilda nationalpark i området Vålådalen-Sylarna-Helags i Jämtlands län avslutades i juni 2019. De organisationer som ingick i nationalparksprojektet kunde inte enas om den framtida nationalparkens syfte och mål och Naturvårdsverket beslutade därför, i dialog med Länsstyrelsen i Jämtlands län, att avsluta projektet. Arbetet har varit konstruktivt och lett till en god samverkan mellan berörda aktörer i området och myndigheter samt till flera förslag till nya lösningar för att bilda och förvalta nationalparker.

De underlag som har tagits fram i processen kommer vara till nytta i länsstyrelsens förvaltning av området framöver. Området karaktäriseras av högt besöksstryck och målkonflikter mellan bevarande av naturvärden, utövande av friluftsliv och naturturism samt renskötsel.

1.5 Beslut om naturreservat

Antalet beslut om bildande av naturreservat under 2017 och 2018 har justerats från föregående rapportering på grund av sen registrering eller rättelser. För 2019 har redovisningen kompletterats med antal och areal för beslutade utökningar av naturreservat. Under perioden 2017–2019 var antalet beslut om nybildande av naturreservat 587 stycken, dvs. en minskning jämfört med 2016–2018 då antalet var 633 stycken. Under perioden 2017–2019 var arealen för nya beslutade områden ca 224 000 hektar vilket är högre än perioden 2016–2018 då den var ca 192 000 hektar.

I tabell 3 visas statliga och kommunala beslut om bildande av naturreservat 2017–2019. För 2019 redovisas även beslut om utökning av reservat. Tabell 4 och tabell 5 visar antalet beslut om bildande per län och år. För 2019 redovisas även beslut om utökning av reservat. Tabell 4 redovisar statliga beslut. Tabell 5 innehåller kommunala beslut och inkluderar endast de län där kommunala naturreservat bildats under perioden. De beslut om bildande av naturreservat som myndigheter fattat under 2019 finns förtecknade i bilaga 2.

Tabell 6 redovisar antalet statliga beslut om bildande, utökning och förstärkning av naturreservat.

Beslutat antal och areal av naturreservat varierar mellan länen och mellan år. Det bidrag som länsstyrelserna har fått för att öka takten i beslutsfattandet har gjort att de beslut som ”var nära att färdigställas” har kunnat färdigställas under 2017–2018. Arealen av nybildade områden påverkas mycket av vilken typ av områden som bildas och var i landet bildandet sker. Områden med mycket vatten, myr och improduktiv mark leder till större arealer av naturreservat. Processen att bilda naturreservat pågår ofta under flera år med målsättningen att markersättningen ska vara klar innan det tas ett beslut att bilda naturreservat. Att det är stora arealer av produktiv skogsmark som skyddats som naturreservat under 2018–2019 är en följd av höga anslag till skydd av värdefull natur tidigare år. Det numera lägre anslaget för områdeskydd kommer sannolikt att påverka antal och areal reservatsbeslut de kommande åren.

Tabell 3. Statliga och kommunala beslut om bildande av naturreservat 2017–2019. För 2019 redovisas även beslut om utökning av reservat (arealer i hektar).

Län	2017 Beslut om nybildning		2018 Beslut om nybildning		2019 Beslut om nybildning		Beslut om utökning	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	11	478	13	1 028	6	309	0	0
Uppsala län	9	432	8	4 337	4	279	1	7
Södermanlands län	5	682	6	619	4	177	0	0
Östergötlands län	13	544	13	3 242	16	579	1	27
Jönköpings län	6	270	6	388	3	194	0	0
Kronobergs län	0	0	4	663	6	370	1	7
Kalmar län	0	0	0	0	0	0	1	15
Gotlands län	6	473	3	404	6	372	1	41
Blekinge län	3	416	1	12	1	42	1	36
Skåne län	14	4 061	8	632	13	897	2	466
Hallands län	7	154	11	520	2	168	0	0
Västra Götalands län	9	2 024	9	2 133	8	640	6	256
Värmlands län	8	1 904	9	528	4	2 265	1	7
Örebro län	17	3 718	11	1 583	9	926	2	23
Västmanlands län	5	600	4	367	6	440	0	0
Dalarnas län	30	4 454	19	1 663	24	5 826	2	32
Gävleborgs län	9	1 802	16	1 913	11	3 545	1	799
Västernorrlands län	11	1 392	1	51	7	1 089	1	14
Jämtlands län	32	39 312	12	1 987	16	5 982	2	2 598
Västerbottens län	28	4 708	15	35 996	15	8 968	3	1 127
Norrbottnens län	7	16 858	11	7 851	16	40 676	5	1 248
Totalt	230	84 282	180	65 916	177	73 744	31	6 702

Tabell 4. Statliga beslut om bildande av naturreservat, för 2019 redovisas även statliga beslut om utökning av befintliga reservat (arealer i hektar).

Län	2017 Beslut om nybildning		2018 Beslut om nybildning		2019 Beslut om nybildning		Beslut om utökning	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	9	412	9	565	6	309		
Uppsala län	7	376	3	790	4	279	1	7
Södermanlands län	5	682	5	372	4	177		
Östergötlands län	13	544	12	3 200	15	545	1	27
Jönköpings län	6	270	5	345	3	194		
Kronobergs län			3	521	6	370	1	7
Kalmar län							1	15
Gotlands län	6	473	3	404	6	372	1	41
Blekinge län	3	416	1	12	1	42	1	36
Skåne län	10	3 948	3	86	11	763	2	466
Hallands län	7	154	11	520	2	168		
Västra Götalands län	9	2 024	7	866	7	636	6	256
Värmlands län	7	1 879	9	528	4	2 265	1	7
Örebro län	17	3 718	9	1 568	7	415	2	23
Västmanlands län	5	600	4	367	5	341		
Dalarnas län	28	4 369	18	1 624	21	5 551	2	32
Gävleborgs län	9	1 802	16	1 913	11	3 545	1	799
Västernorrlands län	10	1 368	1	51	7	1 089	1	14
Jämtlands län	32	39 312	12	1 987	15	5 835	2	2 598
Västerbottens län	28	4 708	15	35 996	15	8 968	3	1 127
Norrbottens län	7	16 858	11	7 851	16	40 676	5	1 248
Totalt	218	83 914	157	59 565	166	72 540	31	6 702

Tabell 5. Kommunala beslut om bildande av naturreservat. Under 2019 togs inga kommunala beslut om utökning av befintliga reservat (arealer i hektar).

Län	2017 Beslut om nybildning		2018 Beslut om nybildning		2019 Beslut om nybildning	
	Antal	Areal	Antal	Areal	Antal	Areal
Stockholms län	2	66	4	463		
Uppsala län	2	55	5	3 547		
Södermanlands län			1	247		
Östergötlands län			1	42	1	34
Jönköpings län			1	43		
Kronobergs län			1	142		
Skåne län	4	113	5	546	2	134
Västra Götalands län			2	1 267	1	4
Värmlands län	1	25				
Örebro län			2	15	2	511
Västmanlands län					1	99
Dalarnas län	2	85	1	39	3	275
Västernorrlands län	1	24				
Jämtlands län					1	147
Totalt	12	368	23	6 351	11	1 204

Tabell 6. Antal statliga beslut om naturreservat (bildande, utökning, förstärkning) under 2019 samt arealer av bildade och utökade reservat.

Antal beslut om statliga naturreservat	2017	2018	2019
Bildade naturreservat	217	157	166
Utökade och/eller förstärkta naturreservat	66	79	51
varav utökade naturreservat	52	47	31
Summa antal statliga beslut	283	236	217
Areal, bildade och utökningar av reservat, hektar land	80 568	76 485	75 026
Areal, bildade och utökningar av reservat, hektar land och vatten			79 242
Areal bildade och utökningar av reservat, hektar produktiv skog	29 502	39 868	41 040

Fördelningen av naturmiljöer i de naturreservat som bildats under åren 2017–2019 framgår av tabell 7 och tabell 8. De totala arealerna för 2017 och 2018 har justerats enligt ovan. Fördelningen av naturmiljöer för år 2019 är baserat på produkten nationella marktäckedata (NMD) som färdigställdes under 2019. Fördelningen av arealer för 2017 och 2018 är baserat på den tidigare produkten kontinuerlig naturtypskartering av skyddade områden (KNAS), indelningen har justerats för att vara mer jämförbar med NMD. Det finns dock vissa skillnader mellan produkterna vilket gör att jämförelser mellan 2019 och tidigare år ska ses som ungefärliga. Att den totala arealen skogsmark och även den produktiva arealen skogsmark i de nybildade områdena var högre 2019 än både 2017 och 2018 är dock tydligt.

Tabell 7. Fördelning av marktäckte inom nybildade statliga naturreservat 2017–2019 (arealer i hektar).

Marktäckte (KNAS, NMD)	2017 Nybildning	2018 Nybildning	2019 Nybildning	Utökning
Produktiv skogsmark	19 070	30 591	37 140	3 900
Improduktiv skogsmark	2 280	2 380	10 240	640
Öppen våtmark	8 690	11 018	17 147	
Öppen mark	28 580	7 572	4 470	
Odlingsmark (åker)	410	435	88	
Sjöar och vattendrag	4 050	3 253	2 645	760
Hav	18 430	3 865	810	
Oklassat	2 404	451		1 402
Summa	83 914	59 565	72 540	6 702

Tabell 8. Fördelning av marktäckte inom nybildade kommunala reservat 2017–2019 (arealer i hektar).

Marktäckte (KNAS, NMD)	2017	2018	2019
Produktiv skogsmark	100	982	657
Improduktiv skogsmark	10	84	60
Öppen våtmark		69	61
Öppen mark	50	478	100
Odlingsmark (åker)		458	5
Sjöar och vattendrag	20	247	320
Hav	20	3 840	
Oklassat	168	193	1
Summa	368	6 351	1 204

1.6 Bidrag till länsstyrelserna för reservatsbeslut

Naturvårdsverket fick i regleringsbrev för 2016–2019 möjlighet att ge bidrag till länsstyrelserna för en tillfällig insats för att slutföra ärenden och fatta beslut om naturreservat i syfte att minska länsstyrelsernas ärendebalanser för skydd av värdefulla naturområden, särskilt för de ärenden där markåtkomsten är helt löst.

Totalt avsattes 23 miljoner kronor för 2019. Länen fick mellan 0,2 och 3 miljoner kronor var, baserat på hur många objekt det fanns i länet med i stort sett färdig markåtkomst. Samtliga län fick del av de ekonomiska medlen.

Den riktade insatsen har fortsatt lett till förbättrade resultat.

Tabell 9. Antal beslut om statliga naturreservat där markåtkomsten är klar sedan minst 3 år tillbaka.

Beslut och arbetsinsats	2018		2019		2018	2019
	Antal	Areal (ha)	Antal	Areal (ha)	Andel av totalt antal NR-beslut (%)	
Beslut om naturreservat där markåtkomsten är helt klar sedan minst 3 år tillbaka inkl. delbeslut i pågående objekt	72	76 086**	68	51 578**	46	33
Objekt med klar markåtkomst sedan minst 3 år tillbaka som länsstyrelsen arbetat aktivt* med under året men inte fattat beslut om	70	110 729**	45	100 520**		
Summa	142	186 815	113	152 098		

*Aktivt = utarbeta beslutsunderlag och remisshantering etc. under mer än ca 0,5 arbetsmånad. Siffrorna avser beslut som fattats, de kan vara gällande eller ännu inte ha vunnit laga kraft.

**Totalareal land och vatten.

Länsstyrelserna har angett bland annat följande faktorer som framgångsfaktorer för beslutsfattandet; hög kompetens och kontinuitet i personalgruppen, rutiner och mallar för beslut och skötselplaner och möjlighet att fokusera på att skriva beslut, extra resurser till arbete med beslut, fatta delbeslut, kunskapsutbyte mellan länsstyrelserna, bra dialog med markägare, stöd av Naturvårdsverket i komplexa ärenden.

För åren 2016–2017 då ekonomiskt bidrag till reservatsbeslut har utgått till länsstyrelserna har motsvarande siffror enligt tabellen ovan inte ingått i länens återrapporering. Det finns därför inte möjlighet att inkludera jämförande siffror för dessa år.

Att ärenden drar ut på tiden när det gäller bildande av naturreservat anger länsstyrelserna bland annat följande förklaringar till; brist på ekonomiska resurser till ersättning till markägarna och till ärendehandläggning, ofta komplexa ärenden (många markägare och naturtyper m.m.) där de äldsta ärendena ofta är de besvärligaste, ovilliga markägare, samråd med kommuner kan ta lång tid, stor omsättning av personal, behov av att vänta in kompletterande inlösen eller köp av mark, splittrad arbetsituation för handläggare.

1.7 Öppna ärenden hos länsstyrelserna

I detta avsnitt redovisas antalet årsarbetskrafter som länsstyrelserna under 2017–2019 lagt på bildande av naturreservat samt antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat hos länsstyrelserna.

Vid årsskiftet 2019/2020 fanns vid länsstyrelserna 92 årsarbetskrafter för bildande av naturreservat vilka finansieras av länsstyrelsernas ramanslag samt bidrag till reservatsbeslut från Naturvårdsverket. Tidigare år 2017–2018 har även andra arbetsuppgifter som inventering inför reservatsbildning inkluderats

i antalet årsarbetskrafter därför är det inte möjligt att rakt av jämföra dessa siffror med årsarbetskrafterna för 2019.

Antalet öppna ärenden om bildande av naturreservat på länsstyrelserna uppgår till 700 vilket innebär att trenden med ett minskande antal öppna reservatsärenden på länsstyrelserna fortsätter. Sedan år 2016 då antalet uppgick till 1 067 ärenden har en minskning av ärendebalansen skett med 367 ärenden.

Länsstyrelserna har under 2019 fattat beslut i 68 ärenden där markåtkomsten är helt klar sedan minst tre år tillbaka. Därutöver har länsstyrelserna under 2019 arbetat aktivt¹, men inte fattat beslut, i 45 ärenden om bildande av naturreservat där markåtkomsten är helt klar.

Tabell 10. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat.

Län	Antal årsarbetskrafter			Antal öppna ärenden		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Stockholms län	4,5	5	2,6	34	25	25
Uppsala län	3,9	3,8	2,6	25	19	17
Södermanlands län	2,8	3	3	20	22	28
Östergötlands län	4	4	3,5	48	37	22
Jönköpings län	3	3,1	2,5	14	16	20
Kronobergs län	1,7	3,7	2,3	26	29	28
Kalmar län	2,3	3	4,3	5	7	9
Gotlands län	3,1	2,7	2,3	17	38	30
Blekinge län	3,2	3	3,5	13	13	11
Skåne län	10	9	9	20	23	15
Hallands län	4,1	6,1	5,2	42	42	46
Västra Götalands län	8,8	7,4	7	87	80	76
Värmlands län	5	6	6,5	84	70	64
Örebro län	4	5	5	62	41	37
Västmanlands län	2,8	3	3	15	30	27
Dalarnas län	3,2	4	3,6	26	70	38
Gävleborgs län	7,7	6,7	5,5	44	52	28
Västernorrlands län	4,1	5	3,3	26	31	21
Jämtlands län	3,7	4,7	5,4	60	75	70
Västerbottens län	8	9	7,2	69	65	67
Norrbottnens län	4	4	5	183	31	21
Totalt	93,9	101,2	92,3	920	816	700

¹ Mer än 0,5 månad

1.8 Naturvårdsavtal

Antalet tecknade naturvårdsavtal, det vill säga frivilliga överenskommelser mellan staten och en markägare om skydd av natur minskade 2019 jämfört med 2017–2018. Ersättningen till markägare för naturvårdsavtal är i storleksordningen hälften jämfört med intrångsersättningen vid bildande av naturreservat, vilket sannolikt kan minska markägares intresse att teckna naturvårdsavtal och effekten av ursprungliga kometuppdraget har avtagit. Under 2019 har totalt tolv naturvårdsavtal tecknats, varav fyra avtal för ädelövskogar och lika många för andra typer av skogsobjekt. Den sammanlagda arealen för årets naturvårdsavtal utgör ca 90 hektar land, varav ca 20 hektar är produktiv skogsmark. Naturvårdsavtal används även inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter för att åstadkomma skydd och skötsel i miljöer med hotade arter. Två av naturvårdsavtalen har under 2019 tecknats för att bevara och utveckla livsmiljöerna för ett antal rödlistade arter.

Tabell 11. Antal naturvårdsavtal 2017–2019 fördelat på huvudsakliga objektkategorier.

	2017	2018	2019
Barr-, bland- och trivallövskog nedan gränsen för fjällnära skog	6	1	4
Ädellövskog	2	3	4
Odlingslandskap	3	5	-
Sjöar och vattendrag	1	-	1
Objekt där åtgärdsprogram för hotade arter är grund för avtalet	4	5	2
Våtmark	-	1	1
Summa	16	15	12

1.9 Ersättningar till markägare

I nedanstående tabell redovisas hur ersättningarna till markägare fördelar sig på olika objektkategorier av skyddade områden. Tabellen omfattar samtliga markersättningsformer; köp, intrång, bidrag och naturvårdsavtal. Under år 2019 säkrades ca 20 000 hektar produktiv skogsmark genom markersättningsverksamheten med stöd av medel från anslaget. Genom 1:14-anslaget *Skydd av värdefull natur* har vi säkrat totalt 29 500 hektar under 2019, vilket är en ökning jämfört med 2018. Under 2019 gjordes en uppgörelse avseende Temminki, ett stort myrmarksområde i Norrbottens län på närmare 9 700 hektar, vilket bidrog till att en stor areal kunde skyddas till en lägre kostnad per hektar. Uppgörelser har också skett för cirka 660 hektar brandområden i Gävleborgs och Jämtlands län.

Statens verksamhet med att genomföra områdesskyddet sker genom 1) överenskommelser om intrångsersättning enligt miljöbalken, 2) förvärv av mark, 3) genom upprättande av naturvårdsavtal eller 4) markersättningsbidrag till kommuner. Naturvårdsverket kan lämna bidrag till kommuners skydd av värdefull natur genom bildande av naturreservat och biotopskyddsområde. Det

förekommer också att vi förvärvar mark som inte ska skyddas, för att senare använda den som bytesmark vid ett samtidigt köp av mark som ska skyddas.

Verksamheten med naturvårdsavtal beskrivs särskilt under avsnitt 1.8 och siffrorna redovisas därför inte i tabellerna nedan.

Tabell 12. Markersättningslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog (arealer i hektar).

	Landareal			Varav produktiv skog		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Köp	5 745	7 319	8 687	3 635	4 966	6 649
Intrång	18 585	18 846	20 511	11 919	11 594	13 202
Bidrag	514	599	221	274	400	170
Summa*	24 844	26 764	29 419	15 828	16 960	20 021

*Exklusive naturvårdsavtal.

Totalarealen, liksom arealen säkrad produktiv skogsmark varierar mellan åren beroende på vilka avtal som träffats.

Under 2019 gjorde vi flera enskilt stora affärer. Fem affärer om totalt cirka 250 miljoner kronor, det vill säga ungefär 30 % av markersättningsbeloppet, fördelades på fyra olika markägare; Jokkmokks allmänning, Lainio samfällighet, Särna-Idre besparingsskog och Olofströms kommun.

Den största intrångsöverenskommelsen var på 85 miljoner kronor med Lainio samfällighet för naturreservatet Temminki i Norrbottens län. De två största köpen avser köp av mark från Jokkmokks allmänning, där köpeskillingen uppgick till 83,5 miljoner kronor och berör de blivande naturreservaten Skorvkullen och Karatj-Råvvåive i Norrbottens län, med en total areal om cirka 4 940 hektar.

Tabell 13. Markersättningslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr).

	2017		2018		2019	
	Antal	mnkr	Antal	mnkr	Antal	mnkr
Köp	115	258,35	124	219,6	99	125,3
Intrång	432	827,5	388	998,5	340	687,0
Bidrag	10	19,4	7	17,0	6	9,7
Summa*	557	1 105,3	519	1 235,1	445	822,1

*Exklusive naturvårdsavtal.

Som framgår av tabellen är intrångsersättningarnas andel av den årliga medelsförbrukningen stor. År 2010 utgjorde intrångsersättningarnas andel ca 51 % och år 2019 över 80 %. Den huvudsakliga förklaringen till detta är ändringen av expropriationslagen 2010, som innebär ett påslag med 25 % på intrångsersättningen i bl.a. naturreservatsärenden. Enligt Naturvårdsverkets beräkningar uppgick det 25 %-iga påslaget till 139 miljoner kronor år 2019.

Under den senaste femårsperioden har det 25 %-iga påslaget uppskattningsvis uppgått till totalt ca 792 miljoner kronor.

Tabell 14. Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt-kategorier av skyddade områden (mnkr).

	2017	2018	2019
Skogar, utom ädellövskog, nedan fjällnära gränsen	622	853	548
Ädellövskogar	147	102	84
Fjällnära skogar och fjällområden	24	27	78
Myrar	181	146	90
Sjöar och vattendrag	54	31	35
Odlingslandskap	24	28	16
Geologiska objekt	10	11	0
Havsområden	44	29	5
Summa	1 107	1 227	857

Av tabellen framgår att ersättningar till markägare i allt väsentligt går till skogar nedan fjällnära gränsen. Under 2019 rör det sig om så mycket som 64 % av ersättningarna, inkluderas ädellövskogarna är det 74 %. Markersättningar inom fjällnära skogar är betydligt högre 2019 än andra år, framför allt beroende på uppgörelsen med Jokkmokks allmänning.

Tabell 15. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr).

	2017	2018	2019
Värdering	19 166	22 654	13 926
Förhandling	17 597	16 476	15 385
Förrättning	18 391	16 434	29 143
Lagfart	42	469	46
Ombud	3 591	3 246	3 895
Fastighetsutredning	3 175	3 064	2 511
Summa	61 962	62 343	64 907

För att kunna genomföra skyddet av värdefull natur uppstår det kostnader för värdering, förhandling, lantmäteriförrättning och lagfart. Dessutom ersätter Naturvårdsverket privata fastighetsägares kostnader för ombud i naturreservatsförhandlingar efter prövning i varje enskilt fall. Kostnaderna för markägarombud regleras genom att Naturvårdsverket tillämpar ett förfarings-sätt med upprättande av en så kallad kostnadsram i varje enskilt ärende. Förrättningskostnaden ökade markant 2019, framför allt beroende av att lantmäteriet upparbetade mycket tid på de förrättningar som fortfarande pågår med anledning av ESAB-projektet² samt på delvis ändrat arbets-sätt

² Markbytesprojekt som innebar att riksdagen 2010 beslutade överföra ca 100 000 hektar produktiv skogsmark från Sveaskog till Naturvårdsverket och som under åren 2013–2017 byttes mot mark som berördes av planerade naturreservat

vad gäller inmättningsarbetet, som har lett till att inmätningen numera belastar förrättningskostnaderna. Värderingskostnaderna har minskat i ungefär samma storlek, beroende på att vi bromsade värderingsarbetet med anledning av dels det mindre anslaget, dels för att påbörja ett mer fokuserat arbetssätt. I övrigt ligger kringkostnaderna på ungefär samma nivå som 2018.

1.10 Skydd av tätortsnära natur

År 2002 beslutade regeringen att ge länsstyrelserna i de tre storstadslänen; Stockholms, Västra Götalands och Skåne län, i uppdrag att ta fram var sitt program för hur de mest värdefulla tätortsnära områdena för friluftsliv och naturvård skulle ges varaktigt skydd och förvaltning. Arbetet med att genomföra programmet fortgår alltjämt. De tre storstadslänen har 2019 fått totalt 4,8 miljoner kronor för att genomföra programmet som bland annat innehåller en plan för skydd av tätortsnära områden. Arbetet med att skydda tätortsnära områden bedrivs både av länsstyrelserna och kommunerna i de tre länen. Länsstyrelserna har som uppgift att stötta kommunerna i deras skyddsarbete.

Tabell 16. Tätortsnära objekt som länsstyrelserna arbetat med under 2019 (arealer i hektar).

Län	Antal tätortsnära objekt som länsstyrelsen arbetat med inkl. ändringar av befintliga naturreservat		Areal tätortsnära objekt som länsstyrelsen arbetat med, vid utökning ingår enbart areal för utökningen	
	2018	2019	2018	2019
Stockholms län	1	1	39	32
Västra Götalands län	13	10	11 555	20 483
Skåne län	11	12	900	827
Summa	25	23	12 494	21 342

Tabell 17. Bildande av kommunala naturreservat i de tre storstadslänen (arealer i hektar).

Län	Antal nya kommunala naturreservat		Areal nya kommunala naturreservat		Antal objekt som återstår att skydda 2019	Areal som återstår att skydda 2019
	2018	2019	2018	2019		
Stockholms län	3	0	244	0	17	4 429
Västra Götalands län	0	0	0	0	14	20 483
Skåne län	3	2	34	134	13	858
Summa	6	2	278	134	44	32 205

De tre storstadslänen Stockholm, Västra Götaland och Skåne, har under 2019 genomfört samverkan, både löpande och genom träffar i regionala samrådsgrupper, med länens kommuner kring bildande av statliga och kommunala naturreservat. Alla tre län har arbetat aktivt med stöd i naturreservatsprocessen till de kommuner som bildar kommunala naturreservat.

I Skåne har länsstyrelsen i enlighet med länets genomförandeplan för tätortsnära natur 2016–2020 genomfört dels en läsnaturträff med kommunerna med information om nyheter och förändringar inom naturvårdsarbetet. Kommunerna har bland annat fått information om möjligheten att få LONA-bidrag för bildandet av kommunala naturreservat. I Skåne har fram till idag totalt 53 kommunala naturreservat bildats.

Under 2019 har samverkan mellan de tre länen också genomförts för att utbyta erfarenheter kring arbetet med skydd av tätortsnära natur samt diskutera behov av framtida satsningar på tätortsnära omgivningar.

2 Skötsel av värdefull natur

2.1 Övergripande om 1:3-anslaget

Anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur* finansierar åtgärder för att bevara naturvärdena inom skyddade områden, men också i resterande landskapet genom åtgärdsprogram för hotade arter samt den lokala naturvårdssatsningen (LONA), åtgärder för återskapande av våtmarker och arbete med grön infrastruktur. Anslaget används också för att skapa förutsättningar för friluftsliv i de skyddade områdena, i tätortsnära natur och på de statliga fjällederna samt för att sprida kunskap om svensk natur, bland annat via naturum. Anslaget bidrar även till arbetet med viltförvaltning, till exempel rovdjursinventeringar och information om rovdjur.

Anslaget finansierar också förvaltning av Naturvårdsverkets fastighetsinnehav, investeringar i och underhåll av byggnader, utstakning, inmätning och gränsmarkering av nya naturreservat, drift av naturum.

I tabell 18 visas omfattningen av 1:3-anslaget under de tre senaste åren.

Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m. (ram). Disponeras av Naturvårdsverket, ap 2	960 535	1 194 535	859 535
Åtgärder värdefull natur – del till Länsstyrelsen i Örebro (ram). Disponeras av Länsstyrelsen i Örebro län, ap 1	37 000	53 000*	0
Summa	997 535	1 247 000	859 535

*Varav 16 mnkr till arbete med naturnära jobb, 17 mnkr till friluftslivsamordning, 20 mnkr till grön infrastruktur.

År 2019 innebar inledningsvis en halvering av dessa anslag. Verksamheten har därför präglats av hårda prioriteringar, vilka har skett efter dialog med länsstyrelserna. Vårändringsbudgeten och höständringsbudgeten innebar att anslagen delvis återställdes, men inte fullt ut. De ekonomiska förutsättningarna för verksamheten har påverkat resultaten framför allt när det gäller möjligheten till naturvårdsåtgärder ute i länen. Exempelvis har, jämfört med 2018, färre beslut tagits om markersättning, det statliga ledsystemet inte kunnat upprustas i samma omfattning, väsentligt färre nya projekt har beviljats LONA-bidrag och färre våtmarker blivit anlagda eller restaurerade. Verksamheten på länsstyrelserna som finansieras via anslagen har varit inriktad på att behålla den långsiktiga kapaciteten i form av kunnig personal och satsningar på lagstadgade och nödvändiga åtgärder. Inriktningen har för Naturvårdsverkets del lett till att vi med vår egen personal har kunnat skapa en hel del resultat trots de lägre anslagsnivåerna, till exempel i form av insatser för vägledning, kompetensutveckling och kommunikation. Vi kan också 2019 se resultat av fleråriga arbetsinsatser, till exempel när det handlar om åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.

Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget anslagspost 2, 2017–2019 (tkr).

Sakanslagsområde	Utbetalt totalt 2017 (tkr)	Total förbrukning 2018 (tkr)	Total förbrukning 2019 (tkr)
TEMA NATURSKÖTSEL			
Skötsel av skyddade områden (inkl. friluftsliv)	453 036	463 716	393 355
ÅGP	55 098	57 212	42 972
Invasiva främmande arter	15 499	18 095	18 918
Naturnära jobb	1 868	30 457	0
LONA	53 678	51 208	31 642
TEMA VÅTMARK			
LONA Våtmark		121 260	31 333
Skötsel våtmarker		54 412	27 946
TEMA TILLGÄNGLIGHET TILL NATUREN			
Friluftsliv och allemansrätt	51 710	59 050	55 398
Naturumverksamhet	39 158	41 809	47 479
TEMA FASTIGHETSFÖRVALTNING			
Skötsel fastighetsförvaltning	52 324	81 835	37 782
Byggnader och anläggningar (investeringar)	66 133	37 043	13 200
TEMA KUNSKAPSTÖD OCH UPPFÖLJNING			
Grön infrastruktur	14 122	13 285	29 148
Genetiska resurser och traditionell kunskap	1 842	1 742	0
Inventering och kunskapsstöd	48 510	57 151	35 925
Övrigt	49	3 527	8 411
TEMA VILT OCH ROVDJUR			
Rovdjursförvaltning	22 826	21 544	15 848
Rovdjursinventering och övrig kunskap	68 227	72 020	65 667
Viltförvaltning kunskapsunderlag	7 594	12 240	6 535
Viltförvaltning	1 537	2 939	2 297
ÅTERTAG OFÖRBRUKADE MEDEL	-16 769	-3	-9 410
Totalsumma	936 442	1 200 542	854 447

Källa: För 2017 anges Naturvårdsverkets bokförda värden som har betalats ut, för 2018 och 2019 anges länsstyrelsernas redovisade förbrukning av bidrag och intäkter samt övriga utbetalda medel enligt Naturvårdsverkets bokförda värden.

I tabell 19 redovisas hur medlen har fördelats och förbrukats på olika anslagsområden. Anslagsområdena är en ny indelning sedan 2018 som bättre belyser anslaget effekter på olika politikområden och regeringens satsningar. Anslagshöjningen 2018 användes bland annat till skötsel av skyddade områden och de nya satsningarna på våtmarker och naturnära jobb. Indelningen i anslagsområden har även styrt upplägget av denna rapport. Anslaget minskade för år 2019, och därför har vissa satsningar avvecklats och finansieringen av andra verksamheter minskats. Exempel på detta är att

vi avslutat satsningen naturnära jobb i förtid och minskat medlen till åtgärder för våtmarker. För grön infrastruktur beror ökningen av medel år 2019 jämfört med 2018 på att Naturvårdsverket fördelade medel som tidigare disponerats av länsstyrelserna. På samma sätt ser medlen för friluftsliv ut att ligga på en i princip oförändrad nivå när de egentligen har minskat år 2019, på grund av att Naturvårdsverket nu fördelat medel som tidigare disponerats av länsstyrelserna. För LONA och LONA våtmarker har medel använts till utbetalningar i redan påbörjade projekt med fleråriga bidragsbeslut. Även för LIFE-projekt har medel gått till utbetalningar i fleråriga åtaganden.

Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, anslagspost 2, per län 2017–2019 (utbetalt i tkr).

Län	Utbetalt 2017	Andel av 1:3 2017	Utbetalt 2018	Andel av 1:3 2018	Utbetalt 2019	Andel av 1:3 2019
Stockholms län	31 804	3 %	52 252	4 %	32 324	4 %
Uppsala län	20 233	2 %	34 994	3 %	18 529	2 %
Södermanlands län	24 451	3 %	34 019	3 %	28 478	3 %
Östergötlands län	38 543	4 %	48 296	4 %	36 438	4 %
Jönköpings län	21 034	2 %	27 315	2 %	24 220	3 %
Kronobergs län	13 076	1 %	25 355	2 %	17 591	2 %
Kalmar län	44 262	5 %	69 921	6 %	49 617	6 %
Gotlands län	25 449	3 %	34 565	3 %	30 164	4 %
Blekinge län	18 670	2 %	26 901	2 %	16 018	2 %
Skåne län	58 513	6 %	86 035	7 %	55 778	6 %
Hallands län	27 086	3 %	28 279	2 %	22 604	3 %
Västra Götalands län	76 715	8 %	92 625	8 %	70 969	8 %
Värmlands län	24 450	3 %	28 651	2 %	20 446	2 %
Örebro län	23 320	2 %	36 147	3 %	22 588	3 %
Västmanlands län	20 115	2 %	30 466	3 %	15 406	2 %
Dalarnas län	34 175	4 %	45 264	4 %	32 684	4 %
Gävleborgs län	24 212	3 %	38 086	3 %	27 560	3 %
Västernorrlands län	20 629	2 %	27 338	2 %	20 120	2 %
Jämtlands län	33 599	4 %	43 178	4 %	33 837	4 %
Västerbottens län	38 202	4 %	48 401	4 %	36 268	4 %
Norrbottnens län	46 712	5 %	52 671	4 %	45 386	5 %
Totalsumma	665 249	71 %	910 760	76 %	657 022	76 %

Källa: Naturvårdsverkets bokförda värden. För 2017 endast bidrag, för 2018 och 2019 inklusive bidrag och uppdragsersättningar.

3 Tema naturskötsel

I det här kapitlet redovisas medel som använts främst till skötsel av arter och naturtyper. Sammanlagt omfattar insatserna mer än 486 miljoner kronor, och arbetet genomförs till mycket stor del av länsstyrelserna, se även tabell 21 och tabell 22. En stor andel av medlen till naturskötsel fördelas som ett schablonberäknat bidrag till varje län. En stor del av arbetet som görs för dessa medel används dock för friluftsliv och tillgänglighet och redovisas främst i kapitel 5 *Tillgänglighet till naturen*. Förutom detta stora bidrag till länsstyrelserna används för naturskötsel även medel till LIFE-projekt, inmätning av naturreservat och annat områdesskydd, åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper, arbete med invasiva främmande arter, restaurering av våtmarker samt LONA. Även från LONA-medlen går en stor del till friluftslivsutveckling, och redovisas samlat med annat friluftslivsarbete i kapitel 5 *Tillgänglighet till naturen*. Medel till LONA-bidrag för våtmarker redovisas separat i kapitel 4 *Våtmarker*.

3.1 Skötsel av skyddade områden

3.1.1 Skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden

Länsstyrelserna och Stiftelsen Tyrestaskogen använder en stor del av 1:3-medlen till åtgärder som kan ses som skötselns basverksamhet; dessa åtgärder utförs i stor omfattning och normalt med stor effektivitet och hög kvalitet. Stora arealer av betesmarker underhålls röjs och betas och ängar slås. Basverksamheten utvecklas och förfinas, bl.a. efter uppföljning, utveckling av nya skötselmetoder och genom samverkan med t.ex. ÅGP.

Verksamhetsberättelserna från länsstyrelserna visar att fortsatt och utökad skötsel är nödvändig för att nå gynnsam bevarandestatus för många naturtyper i de skyddade områdena. Länsstyrelserna lyfter också fram problem så som svårigheter att få till naturvårdsbränningar, problem med att hitta djurhållare samt svårigheter med att bli av med överblivet gräs. En kraftigt minskad budget i början av 2019 begränsade utrymmet för åtgärder. I mitten av året kom en tilläggsbudget vilket innebar att flera viktiga åtgärder kunde genomföras, samtidigt som tidsramarna för att planera, upphandla genomförandet och genomföra åtgärderna blev kortare. Totalt sett var dock anslaget lägre än tidigare år. Naturvårdsverket har en roll att ta fram nationella skötselstrategier. Under året har vi fortsatt vår samverkan med Skogsstyrelsen kring strategi för naturvårdande skötsel genom en workshop i december 2019. Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen har också utvecklat en gemensam vägledning kring hantering av granbarkborrar i skyddade områden.

Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet driver ett flerårigt projekt om biologiskt kulturarv med hjälp av SLU, Centrum för biologisk mångfald. Syftet är i första hand att öka och sprida kunskaper om kulturpräglade naturmiljöer hos förvaltare av skyddade områden. Under 2019 genomfördes

en skogsbeteskurs och ett större kunskapsunderlag publicerades i boken ”Ängar och slätter – historia, ekologi, natur- och kulturmiljövård”.

Naturvårdsverket har även ett årligt avtal med Artdatabanken som med vår finansiering bidrar till att den senaste kunskapen om arter och naturtyper kan tas in i arbetet med skyddade områden. Under 2019 gjordes relativt lite, på grund av budgetneddragningen i början av året, men bland annat analyser av skötselbehov, medverkan i LIFE-arbete och stöd i uppföljning av natur omfattades.

Arbetet med skötsel av skyddade områden följs upp genom länsstyrelsernas och Stiftelsen Tyrestaskogens åtterrapporering för hur bidragen från Naturvårdsverket har använts samt genom en verksamhetsberättelse där de beskriver genomförda insatser och konkreta resultat.

Alla siffror som presenteras i tabellerna 21–22 nedan är tagna från de ekonomiska redovisningarna till Naturvårdsverket. För vissa län finns det osäkerheter i den ekonomiska redovisningen som kan påverka uppgifternas tillförlitlighet.

Uppgifterna i tabell 21 är en sammanställning av hur schablonbidraget för skötsel samt särskilda medel använts.

Tabell 21. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag gällande skötsel av skyddade områden (tkr).

Kostnadspost	2017	2018	2019
Skötsel av naturtyper	177 355	168 890	126 360
Information	27 329	31 551	21 653
Friluftsliv och tillgänglighet*	96 674	77 820	51 660
Gränsmarkeringar	13 382	19 713	11 100
Uppföljning	10 772	12 199	12 896
Övrig skötsel**	76 789	83 050	96 431
Summa	402 301	393 224	320 100

Summan för 2019 är betydligt lägre än 2017 och 2018 vilket enligt länsstyrelsernas verksamhetsberättelser beror på att första halvåret genomfördes med betydligt lägre budget.

*Inkl. naturvägledning och leder (utom ledsystemet i fjällen).

**Inkl. skötsel av byggnader som inte ägs av NV.

Skötseldos är Naturvårdsverkets databas som används av förvaltare av statliga skyddade områden (länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus, Stiftelsen Tyrestaskogen osv.) för att strukturera information om anordningar och skötselområden och bl.a. planera och registrera åtgärder som utförs i skyddade områden, för åtgärdsprogram för hotade arter och för statliga leder i fjällen. Skötselåtgärder som genomförts med pengar från 1:3-anslaget ska registreras löpande i Skötseldos.

Under 2019 har förvaltarna registrerat åtgärder motsvarande ytorna i tabell 23. Även här bedöms siffrorna avspegla det första halvårets betydligt lägre budget. Viss restaurering har även noterats inom andra kategorier (som typ av åtgärd för den kategorin).

Tabell 22. Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder (tkr).

	2017	2018	2019
Betesdrift	55 482	54 494	38 398
Ängsbruk	21 260	22 508	19 929
Restaurering	72 104	58 203	41 064
Skötsel av träd	8 220	5 621	4 471
Bränning	5 607	7 978	6 378
Artinriktad skötsel	6 393	7 885	3 209
Övrig skötsel	8 288	12 201	12 911
Summa	177 355	168 890	126 360

Bruttokostnader anges, dvs. ej avdrag för ev. intäkter. Notera en tydlig minskning för många skötseltyper 2019.

3.1.2 Resultat av skötsel av arter och naturtyper

Här redovisas arealer för olika typer av naturvårdande skötsel framtagna ur de rapporteringar som gjorts i Skötseldos samt exempel från länsstyrelsernas verksamhetsberättelser. De flesta siffror bör ses som minimivärden, på grund av att inte alla länsstyrelser lägger komplett information i IT-systemet Skötseldos. Användningen av Skötseldos har ökat enligt länsstyrelsernas verksamhetsberättelser så tydliga jämförelser mot tidigare års skötselåtgärder är svåra att göra.

Nedanstående tabell är ny för 2019 och jämförelsedata bakåt saknas därför.

Tabell 23. Areal med betesdrift, naturvårdsbränning eller ängsbruk 2018–2019 (arealer i hektar).

Åtgärdskategori	Areal 2019
Betesdrift	13 117
Ängsbruk	1 731
Restaurering	8 956
Skötsel av träd	575
Naturvårdsbränning	1 036
Artinriktad skötsel	8 105

Källa: Skötseldos.

För varje skötselkategori har ytorna för områden med typ "löpande skötsel/drift", "Nyanläggning/nyskapande" och "restaurering" adderats. Observera att detta endast är ett urval av åtgärdstyper i skyddad natur.

ANDEL AV ÅTGÄRDERNA SOM ÄR RAPPORTERADE I SKÖTSELDOS

Tabell 24. Andel registrerade åtgärder i Skötselodos.

	Andel åtgärder registrerade	Antal länsstyrelser
Nästan allt med	90–100 %	11
Det mesta med	75–100 %	5
Mycket saknas	30–70 %	4
Nästan inget med	0–10 %	1

Källa: Länsstyrelsernas verksamhetsberättelser. Andel icke registrerade objekt påverkar tillförlitligheten i de tabeller som har Skötselodos som källa. De viktigaste typerna av naturvårdande skötsel är dock mer frekvent registrerade i redovisningen.

Arbetet med att registrera naturvårdande skötsel i Skötselodos har gått framåt.

I jämförelse med 2018 verkar fler län använda verktyget i större omfattning i operativ verksamhet. Många län upplever dock stor osäkerhet och fortsatta problem med verktyget.

LÄNSSTYRELSESNAS VERKSAMHETSBERÄTTELSE 2019

För att ge exempel på det som länsstyrelserna har genomfört under 2019 presenteras här ett utdrag ur verksamhetsberättelserna vad gäller

- Naturvårdsbränning
- Bete och slåtter

NATURVÅRDSBRÄNNING

Naturvårdsbränning kan vara helt avgörande för att naturvärden skall bibehållas eller utvecklas. Med tanke på att vissa skogstyper är brandpräglade sedan urminnes tider är det naturligt att även arterna anpassat sig till bränder. Flera insekter och växter är direkt beroende av branden medan andra gynnas mer på sikt.

Under 2019 har 16 av 21 länsstyrelser lyckats genomföra naturvårdsbränning av skogar, ängar eller hedar i naturvårdens tjänst.

Några exempel på naturvårdsbränningar 2019

Hallands län

Totalt 3 hektar naturvårdsbränning av gräs- och ljunghäcksmark.

Västra Götalands län

Inom ramen för åtgärdsprogram för hotade arter har 16 stäppartade torrängar som är svåra att sköta med slåtter bränts.

Jönköpings län

En naturvårdsbränning om ca 20 hektar genomfördes i naturreservatet Stolpaberget. Bränningen gav ett bra resultat med stora ytor blottad mineraljord, gott om döda träd och en ökad luckighet.

Västmanlands län

Totalt brändes ca 30 hektar talldominerad skog i naturreservaten Skomarmossen och Stora flyten.

Örebro län

Under 2019 utfördes en naturvårdsbränning på 42,3 hektar skogsmark i Ställbergsmossens naturreservat inom LIFE Taiga.

Värmlands län

Inom projektet LIFE Taiga genomfördes naturvårdsbränning i naturreservatet Fräkensjömyrarna. Bränning genomfördes i tre olika delområden där sammanlagt 53 hektar skog och 12 hektar myr brändes med varierande intensitet.

Dalarnas län

Tre naturvårdsbränningar med en sammanlagd areal av cirka 40 hektar genomfördes 2019 inom ramen för LIFE Taiga.

Västerbottens län

En naturvårdsbränning i Västermarks naturreservat, 12 hektar talldominerad barrblandskog brändes.

Norrbottens län

Under 2019 brändes drygt 25 hektar skogsmark i Tervavuoma naturreservat (ingående i projektet LIFE Taiga).

BETE OCH SLÅTTER

Även insekter och växter som är beroende av tama betesdjur har en lång historisk koppling där anpassningar till mulen eller betestrampen en gång utvecklats tillsammans med vilda förfäder till får, kor och hästar. Denna historiska fauna brukar kallas megafaunan och bestod av uroxar, mammutar och ullhåriga noshörningar med flera. Idag är det exempelvis kor eller slåtteraggregat som får agera ersättare till dessa djur och i naturvårdens namn skapa förutsättningar för blommande växter och surrande insekter.

Under 2019 har alla län arbetat med ängsskötsel, hagmarksskötsel eller strandängar. Stora arealer har restaurerats, bland annat i:

Några exempel på restaurering av betesmarker och ängar

Gotlands län

Stängslat in Russvätar 4 470 meter för att gynna gotlandssippan. Upprättat 40 betesavtal med gotländska djurägare för att få till bete i värdefulla naturtyper.

Blekinge län

Restaureringar i betesmarker har gjorts i sex naturreservat och tre Natura 2000-områden, bland annat på öar i Blekinge skärgård.

Kalmar län

Stora ytor av trädklädda betesmarker har restaurerats. Här har man också jobbat med veteranisering, mulmholkar och faunadepåer.

Dessutom har karstmiljöer på Stora alvaret prioriterats för skötselinsatser. Vid Resmozonen har röjningar utförts för att gynna den sällsynta arten öländsk svavellav som växer på avsatser vid karster.

Kronobergs län

30 hektar igenvuxen slåtter- och betesmad har frästs med pistmaskin och ytterligare 10 hektar mark har restaureringsslåtrats.

Västra Götalands län

I Kosterhavets nationalpark har det genomförts restaureringar främst genom att hålla efter tall, en och vresros.

Östergötlands län

Reservatsförvaltningen har varit involverad i slåtter av mer än ca 50 hektar ängar fördelat på drygt 25 områden. Länsstyrelsen bidrar till att upprätthålla betesdriften i mer än 300 hektar hagmarker.

Södermanlands län

De skötselåtgärder som utförts i särskilt värdefulla delar av odlingslandskapet i Södermanlands län består till största delen av löpande skötsel av slåtterängar, rikkärr och betesmarker.

Uppsala län

Fullerö backar är ett varierat område med trädklädd betesmark och öppna marker, varav en del riktigt fina torrbackar med backsippa och solvända. Här röjdes uppslag av sly och rosor på en yta av cirka 15 hektar.

3.1.3 LIFE

EU:s miljöfond LIFE bidrar med betydande belopp till naturvårdsåtgärder, framför allt i Sveriges Natura 2000-områden. Naturvårdsverket är nationell kontaktpunkt för LIFE-programmet och erbjuder stöd i form av information och rådgivning till dem som vill söka LIFE-medel.

SKRIVARMEDEL 2019

Följande fyra projekt beviljades skrivarmedel 2019:

- Länsstyrelsen i Skåne län ska ta fram en ansökan för tidig upptäckt och bekämpning av invasiva arter.
- Länsstyrelsen i Skåne län ska ta fram en ansökan om restaurering av bokdominerad ädellövskog.
- Länsstyrelsen i Stockholms län ska ta fram en ansökan om restaurering av hävdberoende naturtyper i art- och habitatdirektivet som kan kopplas till EU:s rödlista, bland annat 9070 trädklädda betesmarker och 6530 lövängar.
- Länsstyrelsen i Västmanlands län ska ta fram en ansökan om en fortsättning av pågående LIFE Taiga, med fokus på naturvårdsbränning i brandpräglade barrskogar.

Alla fyra skickade in *Concept note* men endast RestoRED gick vidare och får lämna in fullständig ansökan.

LIFEPROJEKT 2019

Naturvårdsverket medfinansierar LIFE-projekt inom områdena Natur och Biologisk mångfald. Det är ett sätt att växla upp 1:3-anslaget och genomföra prioriterade åtgärder som behövs för att klara våra åtaganden enligt art- och habitatdirektivet. Med hjälp av bidragen genomförs storskaliga restaureringar och skötselåtgärder som förbättrar statusen för många värdefulla naturtyper och hotade arter. LIFE-programmet kräver också en plan för den fortsatta förvaltningen efter det att projekten avslutas, så att uppnådda förbättringar kan upprätthållas långsiktigt.

Tabell 25. Medfinansiering av LIFE-projekt från 1:3-anslaget, pågående projekt 2019.

Projekt	Beskrivning	Projekt-period	Total budget (€)	Bidrag från EU (€) totalt	NV medfinansiering (€) totalt
LIFE Coast Benefit	Restaurering av skärgårdsmiljöer i Östersjön	2013–2019	4 251 755	2 125 877	1 114 042
BushLIFE	Restaurering av livsmiljöer i buskrika gräsmarker	2014–2020	2 439 546	1 219 773	491 079
LIFE Taiga	Naturvårdsbränning i den västra taigan	2015–2020	3 206 781	1 603 390	1 088 061
SemiAquaticLife	Restaurering av komplexa habitat för semi-akvatiska faunan	2016–2020	5 805 123	3 478 377	400 000
LIFE Bridging the Gap	Restaurering av värdefulla ekmiljöer	2016–2022	8 343 675	4 999 784	1 595 589
GRIP	Implementera PAF för Natura 2000	2017–2025	16 653 702	9 693 702	3 331 779
Totalt för dessa projekt			40 700 582	23 120 903	8 020 550

Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2017–2019 (tkr).

Projekt	Utbetalt 2017	Utbetalt 2018	Utbetalt 2019
LIFE Coast Benefit	3 800	4 191	4 093
BushLIFE	2 100	9 212	1 150
LIFE Taiga	4 400	2 000	0
SemiAquaticLife	700	750	730
LIFE Bridging the Gap	2 500	2 500	1 400
GRIP	0	0	5 700
Övriga pågående projekt	11 288	9 300	-1 305
Summa	24 788	27 954	11 769

AVSLUTAT LIFE-PROJEKT – LIFE COAST BENEFIT

Tabell 27. Avslutat LIFE-projekt 2019 som Naturvårdsverket medfinansierar.

Namn	Period	Projektledare	Partners	Total budget (€)	NV kostnad (€)
LIFE Coast Benefit	2013–2019	Lst Östergötland	Lst Södermanland, Lst Kalmar, Naturvårdsverket	9 761 976	2 325 581

Under året avslutades ett LIFE-projekt, LIFE Coast Benefit.

LIFE Coast Benefit arbetade med restaurering vid kusten inom de tre länen Södermanland, Östergötland och Kalmar. Totalt ingick 45 Natura 2000-områden. Projektet har genomfört storskaliga gallringar och röjningar med naturvårdssyfte.

Flera mil stängsel har satts upp och strandängar har frästs. Röjning av fågelskär och minkbekämpning samt veteranisering av ekar och montering av mulmholkar har också utförts.

Naturvårdsnynnan med de konkreta restaureringsåtgärderna som nämns ovan är bestående över lång tid. Igenvuxna gräsmarksmiljöer och betade skogar har återställts till en gynnsam bevarandestatus och arter som är knutna till naturbetesmarker bevaras och utvecklas. Detta inkluderar fåglar, växter, svampar och insekter som är beroende av betade ängar, gräsmarker, buskar och skogsbryn samt vedlevande skalbaggar, svampar och epifytiska lavar som är knutna till gamla ädellövträd.

Tuvfräsningen som genomförts på strandängarna har varit viktiga för att gynna häckande fåglar. Sammantaget förefaller projektåtgärderna varit gynnsamma för de lite mer specialiserade kustfåglarna och strandängsfåglarna, medan sötvattensfåglar och arter som lever en stor del av sina liv i högre gräs- och vassvegetation gått tillbaka. Restaureringarna av kustvåtmarker har dragit till sig häckande änder, skogssnäppa, grågås, sothöna, tofsvipa och enkelbeckasin.

Skräntärnan (*Sterna caspia*), som är en av projektets fokusarter, har inte ökat under projekttiden. Skräntärnan äter relativt stora fiskar som numera är sparsamt förekommande i de grunda marina miljöerna, där de födosöker.

Gamla och ekologiskt värdefulla träd förekommer i stort antal vid kusten och på öarna i skärgården. Inventeringen i projektområdena registrerade ca 4 700 värdefulla träd och att minst 4 300 av dem fått bättre livsbetingelser, genom projektet (ökad ljusinstrålning). Ytterligare ett stort antal träd som är på väg att bli grova eller få andra ekologiska värden har också friställts för att säkra återväxten.

Predation av den icke inhemska arten mink (*Mustela vison*) på fågelkolonier ligger idag på en så låg nivå att den långsiktiga överlevnaden av fågelarter inte är hotad i de aktuella länen. Det har skett en tydlig nedgång i antalet minkar efter jaktsäsongerna, så åtgärden ger tydlig effekt på minkpopulationen. Det finns vissa resultat från fågeluppföljningen som kan kopplas till det minskade antalet minkar. Fåglar som bor i håligheter och små grottor i marken, som gravand, småskrake, tordmule och i viss mån storskrake, har ökat något under projektperioden, även om ökningen kan bero på slumpmässiga faktorer.

Ensartade skogsplanteringar har blivit mer varierade och fått en mer gynnsam sammansättning med större innehåll av luckor och grov död ved. Arter som är knutna till gamla solexponerade träd och som drar nytta av skogsbränder kommer att nå högre populationer. Innehållet av invasiva trädarter är lågt.

Insektsinventering efter de fem naturvårdsbränningarna bekräftar att i de fyra skogar, som blev väl brända, svarar insektslivet som vi hoppats. Brandberoende insekter flyger in och förökar sig i de brända ytorna. För våtmarker som återskapats på land, för att behålla sötvatten i landskapet, så valdes fåglar som indikator, med goda resultat. Direkt när man dämt grävda utlopp så börjar vattnet samlas i den återställda våtmarken och fågellivet drar nytta av resursen omedelbart.

I de marina grunda vattnen där man röjt igenväxning (mest bladvass (*Phragmites australis*)), följdes den marina faunan. Före restaureringen kunde inga fiskar ta sig från havet och in i de grunda vattnen för att leka. Efter åtgärderna kunde man konstatera att fiskarna återigen kom in och lekte i de grunda lagunerna. Fräsning av bladvass i inloppet till lagunen kan på sikt förbättra vattenkvaliteten och faunan i lagunen, men det är en osäker prognos. Det kan vara så att landhöjningen gör att det allt för sällan blir tillräckligt högvatten för att byta ut vattnet i lagunen.

Exempel på långvarig naturvårdsnytta är nya staket för att säkra betesdrift, med bra strukturer för djurhållning blir det enklare att få intresserade djurhållare till marker som behöver betas. Stor andel av de arealer som restaurerats tidigt i projektet har nu kunnat få ordinarie miljöstödsersättningar inom jordbruksprogrammet och det har gått bättre än förväntat att hitta djurhållare även på otillgängliga platser som öar. Marker som är restaurerade och där betesmarksavtal är tecknade är enklare att fortsätta att sköta inom löpande verksamhet efter projektet.

3.1.4 Inmätning av områdesskyddsgränser

Inmätning av områdesskyddsgränser (i huvudsak naturreservatsgränser) görs för att få korrekt och rättssäker redovisning av gränserna i naturvårdsregistret och i förlängningen även i fastighetsregistret. Gränserna stakas ut i terrängen och mäts in. I de fall naturreservatsgränsen sammanfaller med eller går fram till en fastighetsgräns mäts också fastighetsgränsens gränspunkter in för att säkerställa att reservatet hamnar på rätt berörd fastighet. Om fastighetsgräns som mäts in har låg kvalitet i den digitala registerkartan rapporteras mätdata in till Lantmäteriet för att höja kvaliteten i registerkartan.

Inmätning av områdesskyddsgränser har sedan 2017 utförts av Skogsstyrelsen som då tog över efter Lantmäteriet. 2018 var det första hela året då Skogsstyrelsen hade inmättningsverksamhet igång över hela landet. Under 2019 var Skogsstyrelsens inmättningsverksamhet på ungefär samma nivå som 2018 då verksamheten inte kunde utökas i önskad omfattning på grund av minskad budget.

Skogsstyrelsens inmätningar av fastighetsgränspunkter (som sammanfaller med reservatsgräns) levereras löpande till Lantmäteriet som använder mätdata för att förbättra kvaliteten i den digitala registerkartan.

Viss inmätning har även under 2019 utförts av Lantmäteriet inom vissa projekt, framför allt på områden ägda av Statens Fastighetsverk. Lantmäteriets del av inmättningsverksamheten under 2019 omfattar ca 14 % av den totala inmättningskostnaden jämfört med ca 17 % året innan.

Tabell 28. Inmätning av områdesskyddsgränser. Förbrukade medel (tkr).

	2017	2018	2019
Skogsstyrelsen inmätning	10 704	18 847	18 796
Lantmäteriet inmätning	8 779	3 820	3 092
Summa	19 482	22 667	21 888

RESULTAT OCH EFFEKTER

Skogsstyrelsen har under 2019 arbetat med mätuppdrag i 421 olika områdesskyddsobjekt (i huvudsak naturreservatsobjekt) spridda över hela landet. 172 mätuppdrag har slutförts under året. Skogsstyrelsen lade ner ca 15 årsarbetskrafter på inmätningens verksamheten under 2019.

Avseende kvalitetshöjande åtgärder i den digitala registerkartan i samband med inmätning av områdesskyddsgränser så gjorde Skogsstyrelsen under 2019 83 stycken mätdatuleveranser till Lantmäteriet som resulterade i 895 incheckade och förbättrade fastighetsgränspunkter.

Lantmäteriet utför kontrollmätningar för att säkerställa att Skogsstyrelsens inmätningar håller den kvalitet som behövs. Under 2019 genomförde Lantmäteriet 5 kontrollmätningar i 5 olika län. Resultatet visade att Skogsstyrelsens inmätningar överlag håller god kvalitet.

3.2 Åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper (ÅGP)

Arbetet inom åtgärdsprogrammen för hotade arter och naturtyper fokuserar på att nå gynnsam bevarandestatus för de arter och livsmiljöer som är särskilt hotade eller som fungerar som paraplyarter, dvs. arter vars krav på sin livsmiljö täcker in många andra skyddsvärda arters behov. Genom arbetet med ÅGP har artperspektivet fått en tydlig tillämpning. Åtgärdsarbete utifrån arter är ett arbetssätt som länkar samman mål, miljötillstånd, kunskap om hot och behov, åtgärd och effekt, och det har stor betydelse för miljötillståndet på biotop- och landskapsnivå, liksom för den genetiska nivån. Det har en styrande inverkan på naturvårdshänsyn och för att vässa naturvårdsåtgärder – ”*rätt åtgärd på rätt plats i landskapet*”. Åtgärdsprogrammen är avsedda att fungera som ett komplement till andra åtgärder för biologisk mångfald.

Tabell 29. Förbrukade medel för arbete med åtgärdsprogram 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Förbrukade medel	55 098*	54 490	42 972

*2017 års siffror avser fördelade bidrag, medan 2018 och 2019 avser faktiskt förbrukade medel från 1:3-anslaget till ÅGP-arbete.

Under 2019 gick cirka 42 miljoner kronor till arbete med ÅGP, varav den stora merparten, 40 miljoner kronor, har fördelats till länsstyrelserna. Utöver beräknade löne-medel på länsstyrelserna innebar det dock att länen i snitt bara fick cirka 13 000 kr till åtgärder för vardera av de ordinarie ÅGP (de 93 mest prioriterade programmen) som de berörs av. Resterande medel (cirka 2 miljoner kronor) har bland annat gått till löne-medel på Naturvårdsverket samt projekt vitryggig hackspett och projekt fjällgås.

Länsstyrelserna använder även ÅGP-medlen som medfinansiering för andra finansieringskällor så som Interreg och LIFE, vilket kräver resurser för att ta fram underlag, söka medel och administrera dessa extra medel. Medel via LONA, biogeografisk uppföljning, våtmarksmedel och rovdjursövervakning har också bidragit till ÅGP-verksamheten men dessa medel redovisas inte i detta avsnitt för att undvika dubbelredovisning.

Tabell 30. Antal åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.

	2017	2018	2019
Antal gällande, fastställda program i början av året	131	132	132
Antalet nya fastställda program under året	1	0	0
Antalet avslutade program under året	0	0	1
Antal program där koordinering eller åtgärder genomförts av länsstyrelserna	124	119	113
Antal program där åtgärder genomförts av andra aktörer än länsstyrelserna	44	57	52
Antal uppdaterade/reviderade åtgärdsprogram	2	0	0
Antal uppdaterade åtgärdstabeller	0	11	0

Under 2019 pågick totalt 132 terrestra åtgärdsprogram varav länsstyrelserna koordinerade eller vidtog åtgärder i 113. Av de 29 åtgärdsprogram som löpt ut och utvärderades under 2019, avslutades ett (ÅGP för sötgräs) medan resterande 28 förlängdes då åtgärdsbehov kvarstår och 22 av dessa behöver en uppdaterad åtgärdstabelle.

Av figur 1 framgår länsstyrelsernas kostnader per åtgärdstyp. Huvuddelen av åtgärdsmedlen går till skötsel, restaurering och inventering. Utöver de faktiska åtgärds-kostnaderna läggs resurser på koordinering. Framför allt handlar det om dialog med och underlag till externa aktörer så att dessa kan anpassa sin verksamhet och vidta åtgärder. Den exakta samlade kostnadsbilden för andra aktörers åtgärder är okänd, särskilt när åtgärder utförs som en del av aktörernas löpande verksamhet. Kostnadsuppgifter på åtgärder som andra aktörer bidragit med och som länen har vetskap om är cirka 6,6 miljoner kronor under 2019 (figur 2). Dessa täcker ett brett register av aktörer såsom universitet, botaniska föreningar, kommuner och statliga aktörer, t.ex. Trafikverket. Dessutom bidrar frivilliga organisationer med ett stort antal timmar ideellt arbete.

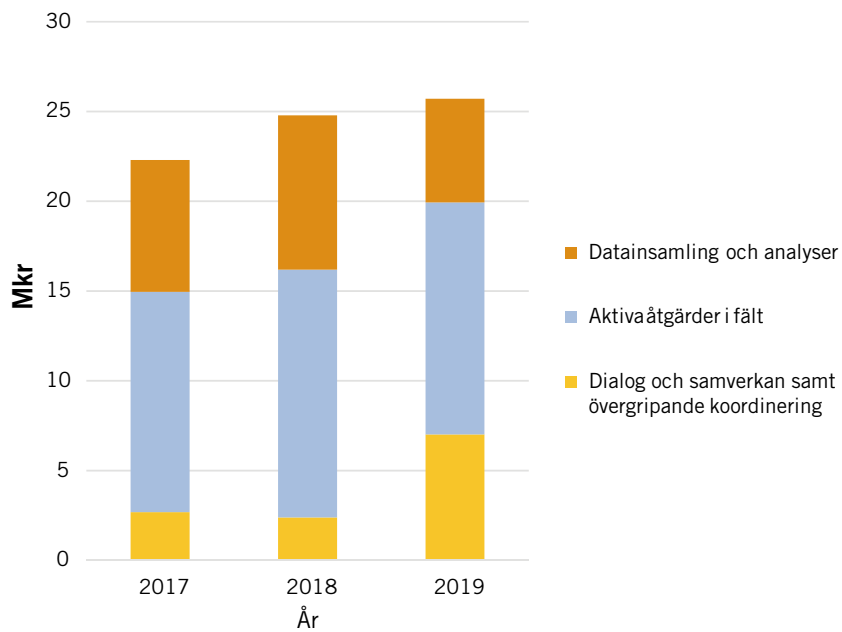
Artdatabanken fungerar som ett viktigt kunskapsstöd i ÅGP-arbetet och har under 2019 medverkat i den nationella koordineringen av åtgärdsprogram,

bistått berörda myndigheter och andra aktörer med expertstöd och underlag i genomförandet av åtgärdsprogram, bistått Naturvårdsverket vid utvärderingar av 29 enskilda åtgärdsprogram, samt bidragit till den löpande utvecklingen av verksamheten. Artdatabanken driver även, på uppdrag av Naturvårdsverket, tillsammans med Jordbruksverket en samverkansgrupp för infrastrukturens gräsmarker. Andra medverkande aktörer i gruppen är länsstyrelserna, Trafikverket, Svenska kraftnät, Vattenfall eldistribution, Ellevio, E.on, Swedavia Airport, Centrum för Biologisk Mångfald, Skellefteå kraft, Svenska golfförbundet, STERF, och Triekol. Gruppens främsta uppgift är att driva och samordna arbetet med åtgärder, skötsel och skapande av lämpliga miljöer för biologisk mångfald och grön infrastruktur i anslutning till byggd infrastruktur.

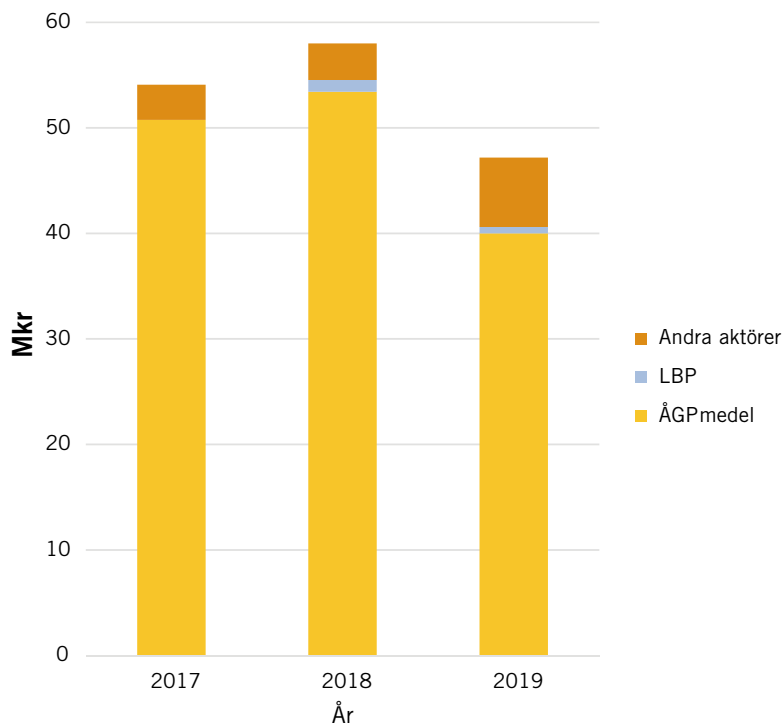
EFFEKTER

Det åtgärdsprogram som avslutades under 2019 var ÅGP för sötgräs. Det bedöms nu finnas fler än 75 lokaler med över 25 tuvor av sötgräs, vilket var det långsiktiga målet, och på nationell nivå bedöms den totala population uppgå till ca 19 000 tuvor, vilket överskrider visionen.

Andra goda exempel där vi nu ser resultat är inom ÅGP för humlepälsbi, vityxne i södra Sverige respektive violett guldvinge. Inom ÅGP för humlepälsbi har främst informationsåtgärder och hjälp med renovering av husväggar med bivanliga material varit framgångsrikt. Humlepälsbi har ökat i populationsstorlek (till ca 600 reproducerande individer) och förväntas nu kunna klassas om från akut hotad till starkt hotad i svenska rödlistan. Skötsel- och restaureringsåtgärder inom ÅGP för vityxne i södra Sverige har också varit framgångsrika och gett goda resultat, men mindre arbetsintensiva skötselmetoder behöver utvecklas för att skötseln ska bli hållbar i längden. För violett guldvinge finns nu chans att vända trenden och inte bara förhindra utdöende tack vare samverkan med kraftbolag, skogsbolag och myndigheter. Förutom samverkan kommer fokus kommande period ligga på skötsel och restaurering, där en mycket viktig åtgärd även är att bekämpa invasiva främmande arter.

Figur 1. Fördelning av länsstyrelsernas kostnader för åtgärder kopplade till specifika åtgärdsprogram (medel från 1:3-anslaget).

Figur 2. Tilldelning av 1:3-anslaget till länsstyrelserna, länsstyrelsernas uppväxling av anslaget genom LBP (landbyggsprogrammet) och genom andra aktörer.

3.3 Invasiva främmande arter

Invasiva främmande arter (IAS) har identifierats som ett av de största hoten mot biologisk mångfald. De kan även ha negativa effekter på hälsa och förorsaka ekonomisk skada.

EU-förordningen om IAS trädde i kraft den 1 januari 2015 och under åren 2016, 2017 och 2019 har kommissionen utfärdat genomförandeförordningar med förteckningar över IAS av unionsbetydelse. Förordningarna medför tämligen omfattande skyldigheter för medlemsländerna att bland annat utveckla övervakningssystem, gränskontroller samt vidta åtgärder för spridningsvägar. Mot arter av unionsbetydelse ska utrotnings- eller hanteringsåtgärder vidtas. Av de nu totalt 66 listade arterna, återfinns 20 stycken i den svenska naturen åtminstone sporadiskt³.

Nya bestämmelser i miljöbalken om IAS-arter trädde i kraft i augusti 2018 och en nationell förordning om IAS utfärdades den 1 januari 2019, vilket har klargjort den nationella ansvarsfördelningen.

Tabell 31. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).

	2017	2018	2019
Mårdhundsprojekt	8 046*	10 538	9 295
Andra hanterings- och utrotningsåtgärder	7 453	7 557	6 930
Bidrag till länsstyrelserna, förbrukat			2 693
Totalt	15 499	18 095	18 918

Källa: Länsstyrelsernas redovisning samt Naturvårdsverkets bokföring. Mårdhundsprojektet finansierades före 2018 inom viltförvaltningen, se kapitel 8. Utveckling av tjänster för bevakning och rapportering av IAS samt kunskapsunderlag, har utöver ovanstående finansierats med 1:3-anslaget, totalt ca 3,1 mnkr, se även kapitel 7.3.

EFFEKTER

Medel från 1:3-anslaget har bidragit till att arbete för att genomföra EU-lagstiftningen effektivt har pågått även under året 2019. Naturvårdsverket har bland annat i samarbete med Havs- och vattenmyndigheten tagit fram en handlingsplan mot prioriterade spridningsvägar och genomfört den första rapportering till EU om IAS i Sverige. Vi har även kunnat utfärda en metodkatalog för bekämpning av de vanligaste IAS, vilket hjälper både myndigheter och allmänheten att välja effektiva metoder för utrotning och hantering. Vi har deltagit på mässor, konferenser och möten med branscher och intresseorganisationer samt utvecklat våra webbsidor för att öka medvetenhet om IAS hos andra myndigheter, branscher, företag och allmänheten. Länsstyrelserna har fått ökade kunskaper om krav på hantering av invasiva främmande arter och om den nationella lagstiftningen genom ett webinarium.

³ <https://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledning/Artskydd/invasiva-frammande-arter-vagledning/Invasiva-frammande-arter-vagledning/> (hämtad 2020-02-27)

Med stöd av bidrag från 1:3-anslaget har Mårdhundsprojektet effektivt kunnat bekämpa mårdhund. Antalet mårdhundar har minskat från ca 100 avlivade djur 2013 till 36 avlivade djur 2019. Under året 2019 har Mårdhundsprojektet fått uppdrag från Naturvårdsverket att bekämpa även andra invasiva främmande djurarter. Bland annat har 13 vattendrag tömts av invasiva sköldspaddor (*Trachemys scripta*).

Länsstyrelserna har använt totalt 2 693 tkr från 1:3-anslaget för bekämpnings- och informationsåtgärder för IAS. Till exempel har Länsstyrelsen i Blekinge län kunnat begränsa populationer av flera invasiva främmande arter inom länet, bland annat har bestånd av jätteloka bekämpats på 11 ställen i länet. Länsstyrelsen i Västmanlands län har vidtagit åtgärder mot jätteloka, jättebalsamin, parkslide och blomsterlupin med hjälp av 1:3-anslaget. Flera länsstyrelser har också strävat efter att minska förekomster av signalkräfta. Totalt har länsstyrelserna vidtagit bekämpningsåtgärder mot ca 20 arter av IAS under 2019.

NYA SATSNINGAR 2019

På uppdrag av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har Artdatabanken utvecklat en mobilapplikation för inrapportering av IAS-observationer, så att myndigheter och allmänheten lätt kan anmäla sina IAS-observationer⁴. Detta ger ökade kunskaper om arternas spridning. Myndigheter kan med hjälp av en bevakningstjänst snabbt få larm om förekomster av unionsarter som är nya för landet eller regionen, vilket bidrar till sådan tidig utrotning som krävs i EU-förordningen. Ett IT-verktyg för validering av observationer samt en valideringsorganisation bestående av experter är under uppbyggnad.

Digitaliseringen av Naturvårdsverkets IAS-arbete har påbörjats. Framtagandet av den digitala lösningen ska som sekundärmål leva upp till förändringsmålen inom Digitalt först – Smart Miljöinformation. Bland annat kommer metodkatalogen att digitaliseras och ett verktyg för insamling av data för nästa EU-rapportering byggs upp. Naturvårdsverket har även kunnat stödja länsstyrelsernas förstudie och planering av informationsinsamlingssystem för IAS med stöd av 1:3-anslaget.

---

⁴ <https://artfakta.se/rapportera/invasiva-arter/skapa> (hämtad 2020-03-03)

3.4 LONA

Den lokala naturvårdssatsningen (LONA) ger kommuner möjlighet att söka bidrag för att genomföra projekt till nytta för naturvård, friluftsliv och folkhälsa. Föreningar och andra lokala aktörer kan också initiera och driva projekt i samverkan med en kommun. Bidraget förutsätter även en egen medfinansiering. Grundstenarna i LONA-arbetet är de lokala initiativen och behoven. LONA-bidraget skapar ökade möjligheter för kommuner att driva ett aktivt och långsiktigt arbete med naturvård, friluftsliv, ökad tillgänglighet, kunskapsinhämtning och informationsspridning. Målet är också att öka arealen skyddad tätortsnära natur för att på så sätt öka allmänhetens tillgång till närnatur och skapa ökade rekreativsmöjligheter i vardagen. För många kommuner har LONA-bidraget stor betydelse för att de ska kunna satsa lite extra på såväl friluftsliv som naturvård.

Bidragsansökningarna hanteras av länsstyrelserna. Naturvårdsverket samordnar arbetet och fördelar medel till länsstyrelserna. Genom sin stora spännvidd av projekt, bidrar LONA-bidraget till att uppfylla 12 av 16 av de nationella miljö kvalitetsmålen och att stärka Agenda 2030-arbetet.

Tabell 32. Förbrukade 1:3-medel till LONA 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Ordinarie LONA	53 678	51 208	31 642

Källa: Länsstyrelsernas redovisade värden för 2018 och 2019, Naturvårdsverkets bokförda värden 2017 (utbetald summa).

Tabell 33. Beviljade bidrag från 1:3-anslaget inom LONA år 2019 (tkr).

	Antal beviljade projekt	Beviljat bidrag	Total projektkostnad
Ordinarie LONA	97	18 721	39 253

Källa: LONA-registret.

I tabell 33 visas antal nya projekt som länsstyrelserna har beviljat under 2019. Det totala bidraget för hela projektperioden visas samt projektens totala kostnad, som alltså medfinansieras av andra aktörer, främst kommunerna. Data som presenteras i tabell 33 har hämtats från LONA-registret där projekten registreras. Viss bearbetning av datauttaget har gjorts vilket medför att statistiken inte är helt jämförbar med tidigare årsrapporter. Ett projekt omfattar vanligen ett flertal olika åtgärder. Flera åtgärder kan utföras på samma yta. Ytterligare info om projekt: <https://lona.naturvardsverket.se>.

De kraftiga nedskärningarna inom anslagsområdet år 2019, har haft stor påverkan på de leveranser och effekter som har åstadkommit inom LONA under året. För år 2019 inkom 282 ansökningar om bidrag inom ordinarie LONA. Ansökningarna omfattande 59,4 miljoner kronor och den totala ansökta projektkostnaden var ca 121 miljoner kronor. En stor mängd ansökningar har under året dragits tillbaka p.g.a. osäkerheter kring budgeten.

År 2017 t.o.m. 2019 beviljades 658 projekt i 214 kommuner inom ordinarie LONA. Projekten omfattar 1 996 åtgärder. För fördelning mellan åren, se tabell 34 nedan.

Tabell 34. Antal beviljade LONA-projekt 2017–2019 (ordinarie LONA), samt antal åtgärder och kommuner som omfattas.

Ansökningsår	2017	2018	2019
Antal beviljade projekt	275	286	97
Antal kommuner	140	153	70
Antal åtgärder som planeras	784	939	273

Källa: LONA-registret.

Naturvårdsåtgärder var under perioden 2017–2019 den vanligaste inriktningen för de beviljade åtgärderna (ca 49 %) tätt följd av friluftslivsåtgärder (drygt 45 %). Övrigt står för 4 % av åtgärderna och kulturvärde för ca 2 %.

De flesta projekten inom ordinarie LONA drivs av kommunerna själva. Ungefär en tredjedel drivs av ideella föreningar eller kommuner i samverkan med föreningar. Av de projekt som angett uppgiften har cirka 70 % av projekten genomförts i eller i nära anslutning till en tätort.

Våtmarksprojekt inom LONA redovisas separat i kapitel 4.

EFFEKTER

Inom ordinarie LONA-bidraget har under perioden (2017–2019) en mängd olika anläggningar för det rörliga friluftslivet planerats och/eller anlagts: ca 16 fågeltorn/plattformer, ca 14 anläggningar med interaktiva upplevelser och aktiviteter, 74 vindskydd (varav 45 med grillplats), mer än 109 bänkar/rast- och grillplatser, 123 bryggor, broar och stängselövergångar vilket underlättar för allmänheten att komma ut och ta del av naturen.

Minst 95 mil vandrings-, rid- och cykelled har anlagts eller restaurerats. Utöver det har nästan 1,5 mil tillgänglighetsanpassad led anlagts eller restaurerats. Anpassningar för personer med t.ex. barnvagn eller rullstol, underlättar även för personer med full rörlighet att på ett enkelt sätt ta sig fram i naturen.

Omkring 1 240 hektar mark har på olika vis restaurerats i naturvårdssyfte. Som exempel kan nämnas restaurering av ekmiljöer, naturvårdsrestaurering, röjning, gallring, naturvårdsbränning, vassröjning och andra biotopförbättrande åtgärder. Insatser har också genomförts för att stärka speciella arter och populationer. Detta har bl.a. skett i form av plantering av växter som är viktiga för bin och fjärilar, etablering av kungsfiskarbon och stärkande av sandödlepopulationer.

Många tätorter och kommuner befinner sig i en expansiv fas med pågående exploateringsarbeten kopplade till bostadsmarknaden och en utbyggnad av infrastrukturen. Det strategiska arbetet för att ta tillvara och stärka allmänhetens tillgång till naturen samt för att bevara och skydda naturen är därmed extra betydelsefullt. Ordinarie LONA har bidragit till olika typer av planerings-

och kunskapsunderlag – 21 naturvårdsprogram, 67 skötselplaner (för områden utan formellt skydd), ca 5 fiskevårdsplaner, 22 friluftspaner och 17 grönstukturplaner. LONA har också bidragit till arbetet med att bilda ca 24 natur- eller kulturreservat och till att ta fram ett 10-tal skötselplaner.

I ordinarie LONA har under perioden 2017–2019 också en stor mängd information förmedlats till allmänheten. Detta har bl.a. skett genom framtagande av ca 80 broschyrer och 18 publikationer, runt 1 400 tillfällen för guidning, rådgivning och dialogträffar, upp emot 280 aktiviteter inom naturskola och skolskogar, 93 invigningar/publika arrangemang m.m. En uppsjö av informationsskyltar, kartmaterial och olika digitala guider (applikationer) har också tagits fram med hjälp av LONA-bidrag.

4 Tema våtmarker

Omkring 80 % av Sveriges inventerade våtmarker bedöms vara påverkade av mänskliga ingrepp såsom dikning och i delar av Mälardalen och Skåne har upp till 90 % av den ursprungliga våtmarksarealen försvunnit⁵.

Våtmarkssatsningen initierades på senhösten 2017 och föreslogs pågå 2018–2020 genom att upp till 200 miljoner kronor om året skulle satsas på att anlägga och restaurera våtmarker med syfte att främst förbättra landskapets vattenhushållande förmåga. Våtmarkssatsningen med särskilt avsatta medel för våtmarksarbete från regeringen avslutades redan efter 2018. Naturvårdsverket har även 2019 fortsatt att prioritera våtmarksarbetet, både i skyddade områden och genom LONA-bidrag. Finansieringen av dessa anslagposter sker därmed numera i konkurrens med övriga anslagposter inom 1:3-anslaget.

Under 2019 har cirka 26 miljoner kronor betalats ut till lokala våtmarksprojekt genom LONA⁶ (se avsnitt 4.1 LONA våtmarker). Länsstyrelserna har dessutom använt cirka 28 miljoner kronor till restaureringsåtgärder i våtmarker i skyddade områden (avsnittet om hydrologisk restaurering i skyddade områden nedan). Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) har även bistått med expertkunskap om hydrologiska och geologiska processer kopplat till våtmarker (se avsnitt 4.3 Kompetens- och kunskapsuppbyggnad).

4.1 LONA våtmarker

LONA våtmarker är en särskild satsning på lokala våtmarksprojekt som riktar sig till kommuner genom den lokala naturvårdssatsningen (LONA). Syftet med LONA våtmarker är att stärka landskapets egen förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden, öka tillskottet till grundvattnet, men även ge ökad biologisk mångfald, minskad klimatpåverkan och minskad övergödning. De flesta våtmarksprojekt inom LONA är fleråriga. Delar av denna återrapportering bygger därför på avslutade projekt (tabell 36), samt pågående projekt (tabell 37).

Tabell 35. Medelsanvändningen för våtmarksprojekt inom LONA 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Kostnad (tusen kronor)	0	113 000	26 000
Antal beviljade projekt	0	191	39

Källa: Länsstyrelsernas redovisning i LONA-registret. Exklusive medel för länsstyrelsernas administration.

⁵ Naturvårdsverkets rapport 5925, ISBN 978-91-620-5925-5

⁶ Enligt LONA-registret. För nya projekt och pågående

EFFEKTER

Totalt har 230 våtmarksprojekt initierats med medel från LONA under perioden 2017–2019, varav 39 projekt 2019 (tabell 35). År 2017 fanns ingen särskild satsning på våtmarker. Åren 2018–2019 var söktrycket högre än medelstillelningen vilket ledde till prioritering av projekt.

Tabell 36. Effekter av avslutade LONA-projekt som finansierats under 2018 och 2019.

Åtgärd	Yta (kvadratmeter)	Längd (meter)	Antal
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning)	2 500		
Igenläggning och/eller dämning av diken	500		
Restaurering av svämplan	5 000		
Skapa dammar/småvatten/våtmark	2 340		
Ta fram plan för genomförande av åtgärder/skötsel			13
Återmeandring		510	
Övriga biotopförbättrande åtgärder		314	

Källa: LONA-registret 2020-01-29.

Under 2019 har 23 våtmarksprojekt avslutats inom LONA (tabell 36). De pågående fleråriga projekten har inte avslutats, men förväntas bland annat bidra till restaurering av 376 hektar våtmark (bl.a. igenläggning av diken, röjning/fräsning, vassröjning, och övrig restaurering) samt till att 670 hektar våtmark kommer att nyskapas.

Tabell 37. Förväntad effekt av beviljade projekt under perioden 2018–2019.

Åtgärd	Yta (hektar)	Längd (meter)	Yta (kvadratmeter)	Antal
Borttagning av anläggningar/vandringshinder				4
Borttagning av vegetation (t.ex. röjning/fräsning)	73			
Igenläggning och/eller dämning av diken	230	1 600	500	
Restaurering av svämplan			13 000	
Skapa dammar/småvatten/våtmark	670	2 140		
Skapa skyddszoner för näringsretention	664			
Skapa tvåstegsdiken		5 725		
Stödjande åtgärder för rödlistade arter		200		
Återmeandring	9	2 915		
Övrig hydrologisk restaurering	43	3 550	5 000	
Biotopförbättrande åtgärder			4 600	
Övriga biotopförbättrande åtgärder	156	1 564		
Fiskväg/fisktrappa				9
Fågeltorn/plattform				52
Stängsling för betesdrift		700		
Vandringsled/stig		200		
Vassröjning	30			
Rastplats/grillplats				1
Genomföra provningar enligt t.ex. miljöbalken				39

Källa: LONA-registret 2020-01-29. Dessa projekt är fleråriga, och har inte avslutats, varför siffrorna kan komma att revideras allt eftersom projekten avslutas.

4.2 Hydrologisk restaurering i skyddade områden

Vattnets utbredning och dynamik har ändrats under historiens gång. Våtmarker har dikats ut och bäckar, åar och älvar har blivit tämjda av människans hand. Framför allt grunda våtmarker och störningszoner utmed vatten har utvecklats till en bristvara i det svenska landskapet. Därför genomförs åtgärder för att gynna arter och naturtyper som är beroende av sådana miljöer. Under 2019 fördelade Naturvårdsverket cirka 34 miljoner kronor i riktade medel för restaurering av våtmarker i skyddade områden, till ungefär 5 500 hektar. I vissa fall kan hydrologisk restaurering även finansieras på andra sätt. Under 2019 har 19 länsstyrelser av 21 prioriterat insatser för hydrologisk restaurering.

Några exempel på hydrologisk restaurering

Skåne län

Hydrologisk restaurering genomfördes, vilket gynnar skärfläcka, vit stork, kornknarr, rödspov, brushane, svarttärna, orre, törnskata, dystarr, rosling, rundsilesår, tuvsäv, vitag, större vattensalamander, klockgroda och smal grynsnäcka.

Kalmar län

En ökning från tre till 190 exemplar av den sällsynta rikkärrsorkidén gulyxne konstaterades i naturreservatet Svartvikskärret efter uppföljning av restaurering 2019.

Örebro län

I Kvarnbäcken/Lerkesån har en ca 8 meter hög damm rivits ut för att gynna flodpärlmussla och öring.

I naturreservatet Kvismaren har vallar förstärkts och höjts längs några sträckor utmed Kvismare kanal samt två pumpar bytts ut för att ytterligare förbättra möjligheterna att reglera våtmarksbassängerna till lämpliga nivåer vid olika delar av året.

Värmlands län

Restaurering av naturreservatet Öjenäsbäcken har skapat goda förutsättningar för att vattnet åter ska kunna ha ett sjövandrande storvuxet öringbestånd. Restaureringarna, dammutrivningen och en ökad öringpopulation kommer också särskilt att gynna beståndet av flodpärlmussla i Öjenäsbäcken.

Västerbottens län

Länsstyrelsen har totalt åtgärdat 3 527 meter dike varav cirka 1 000 meter inte är igengrävt utan åtgärdat genom dämmen (Jättungsmyran). Arealen som bedöms vara återställd under 2019 är 28 hektar, varav 8 hektar är skogsmark (sumpskog) och 20 hektar är öppen eller trädklädd myrmark.

4.3 Kompetens- och kunskapsuppbyggnad

Tabell 38. Kostnader för kompetens- och kunskapsuppbyggnad 2018–2019 (tkr).

	Kostnad 2018	Kostnad 2019
Resursförstärkning länsstyrelserna	18 037*	0
Bidrag SGU	1 450	1 000
Visningslösning vattenarkiv	188**	0
Kommunikation	3 081***	0

*Länsstyrelserna var under våtmarkssatsningen som pågick under 2018 viktiga aktörer i genomförandet av denna satsning. Naturvårdsverket betalade därför ut en resursförstärkning.

**För att underlätta i den processen vid handläggning av våtmarksärenden har Naturvårdsverket bidragit till framtagandet av en visningslösning för länsstyrelsernas vattenarkiv.

***Avser tidigare kommunikationsinsatser under våtmarkssatsningen. Våtmarkssatsningen avslutades 2019 och posten har därefter utgått.

EFFEKTER

Våtmarkers effekter på landskapets hydrogeologiska processer är svårbedömda och är bland annat beroende på var i landskapet våtmarken ligger. Rätt lokaliserad har våtmarker potential att generera många ekosystemtjänster och kan till exempel motverka översvämningar och bidra till grundvattenförsörjningen. Kompetens- och kunskapsuppbyggnad är därför en viktig del i arbetet med våtmarker. Naturvårdsverket har samarbetat med Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) som bistått med att kompetensutveckla länsstyrelsernas och kommunernas handläggare med avseende på våtmarkers förmåga att hålla kvar och balansera vattenflöden, samt i våtmarkers förmåga att stärka grundvattenbildningen. Detta har skett genom konceptet ”Låna en hydrogeolog” som under 2019 genomfört 9 utbildningstillfällen och nått ut till 275 stycken handläggare och konsulter.

SGU har även stödgranskat 60 stycken våtmarksprojekt som sökt pengar genom LONA-bidraget. I stödgranskningen har SGU även bedömt om det är intressant att följa upp projektets effekter. Syftet med stödgranskningen har varit att granska projekten utifrån deras:

- potential till balansering och kvarhållande av vattenflöden i landskapet,
- potential till grundvattenbildning med värde för vattenförsörjning, samt
- potential till ökad grundvattentillgång av värde för grundvattenförsörjningen.

Samarbetet mellan Naturvårdsverket och SGU startade 2018. SGU har sammanställt all den kunskap och det material som hitintills tagits fram under samarbetet i en rapport som publicerats på SGU:s hemsida (Geologins betydelse vid våtmarksåtgärder – Sätt att stärka tillgången på grundvatten, SGU-rapport 2019–15). Under 2018 har SGU även påbörjat att digitalisera torvarkivet. Torvarvirket är handskrivna uppgifter om en stor del av landets alla torvmarker som inte tidigare funnits lättillgängligt digitalt. Torvarkivet kommer ge kunskap om vegetationsförändringar i myrar samt utgöra ett underlag vid framtida våtmarksrestaureringar.

5 Tema tillgänglighet till naturen

Målet för friluftslivspolitikerna är att stödja människors möjligheter att vistas ute i naturen och utöva friluftsliv där allemansrätten är en grund för friluftslivet. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö. Helhetsperspektivet är viktigt för att områden ska vara kända, att de ska vara en resurs för friluftslivet och för att skapa goda förutsättningar för utevistelse genom förvaltning och skötsel som främjar friluftsliv. En av förutsättningarna är att arbeta med att tillgängliggöra miljöer. Det handlar om att ta bort hinder i en befintlig miljö och/eller bygga tillgängligt från början vid planering för friluftsliv, vid nybyggnationer och nyanläggande, i nya eller redan skyddade områden, och också i andra besöksvärda områden. Då skapas förutsättningar och möjlighet att besöka ett område. Att arbeta med tillgänglighet i naturmiljöer är ett brett begrepp och arbetsområde som innefattar många olika delar för förvaltningen; naturvägledning (före och under ett besök), information (webben, sociala medier, film, skyltar, vägvisning m.m.), guidning, anläggningar, ledmarkering, skyltning, parkeringsplatser, dass, bänkar och bord m.m. I fjällmiljöer är frågorna om besökarnas säkerhet av stor vikt.

En annan viktig komponent i arbetet med friluftslivet är samverkan med berörda aktörer, där Tankesmedjan, naturum och LONA utgör några viktiga plattformar och verktyg för att främja samverkan.

I detta kapitel redovisas hur 1:3-anslaget bidragit till bättre tillgänglighet till naturen och utökat friluftsliv. För att få en helhetsbild av vilka satsningar som görs inom hela 1:3-anslaget presenteras här även friluftslivssatsningar inom skyddade områden (finansieringen som främst består av bidrag till länsstyrelserna ligger inom Skötsel av skyddade områden, se avsnitt 3.1). Även LONA-projekt som rör friluftsliv presenteras här, medan LONA-finansieringen redovisas samlat i avsnitt 3.4.

Tabell 39. Fördelade medel för tillgänglighet till naturen 2017–2019 (tkr).

Anslagsområde	2017	2018	2019	Se avsnitt
Friluftsliv och allemansrätt	50 710	56 391	42 405	
Varav:				
Utveckling av friluftslivet	969	2 221	1 044	5.1.1
Allemansrätten	2 297	3 391	221	5.1.2
Naturvägledning	3 900	3 600	2 900	5.1.3
Fjällsäkerhet	8 335	9 519	8 648	5.1.4
Statliga ledssystemet*	18 920	19 285	17 617	5.1.5
Terrängkörningsplaner	3 000	2 600	0	5.1.6
Laponiaförvaltning	7 520	8 270	7 200	5.3.1
Nationalparker, varumärke m.m.	3 590	5 553	4 266	5.3.1
Övrigt	2 180	1 952	509	
Naturumverksamhet inkl. naturvägledning	39 158	43 400	37 359	5.2
Friluftslivsarbete i skyddade områden**	124 000	109 000	73 000	5.3
LONA friluftslivsprojekt***	ca 26 500	ca 25 500	ca 15 800	5.4
Länsstyrelsernas friluftslivssamordning	17 000	17 000	16 800	5.1.1

Källa: Naturvårdsverkets bokförda värden.

*Förbrukningen av medel till statliga ledssystemet är dock högre p.g.a. omföring från andra poster, se avsnitt 5.1.5.

**Källa: Tabell 21. Raderna Friluftsliv och Information. Här med avrundade siffror.

***Cirka hälften av LONA-projekten rör friluftsliv, den totala kostnaden för LONA 2017 är 53 678 tkr, 2018 51 208 tkr och 2019 31 642 tkr.

5.1 Friluftsliv och allemansrätt

5.1.1 Utveckling av friluftslivet

Rapporten⁷ om uppföljningen av friluftslivsmålen lämnades till regeringen 2019. Uppföljningen av de senaste fyra åren visar att många aktörer i samhället har genomfört en mängd insatser för friluftslivet som har gett goda resultat. Tre av målen bedöms ha positiv utvecklingsriktning de närmaste åren, medan tre har neutral, ett mål har negativ, och ytterligare tre har oklar utvecklingsriktning. I vissa fall saknas kunskapsunderlag för att bedöma utvecklingsriktning.

Utövandet av friluftsliv i Sverige ligger på en stabil nivå om man ser till en fråga i SCB:s levnadsvaneundersökning. För alla ålderskategorier sammantaget ligger andelen av befolkningen som strövat i skog och mark minst en gång i veckan på en relativt stabil nivå under perioden 2008–2018. Statistiken visar dock att det finns variationer i utövandet mellan olika grupper i befolkningen, beroende på kön, inkomst, ålder, bakgrund, bostadsort, funktionsnedsättning m.m. Det är vanligare med friluftsliv om man har en högre utbildning, bor på landsbygden eller i mindre tätort eller om båda ens föräldrar är födda i Sverige.

⁷ Uppföljning av målen för friluftslivspolitiken 2019, Naturvårdsverkets rapport 6904

Enligt utövandestatistiken anser människor att friluftslivsutövande bidrar till bättre livskvalitet. Detta uttrycks genom att över 80 % anser att friluftsliv bidrar till en mer meningsfull vardag, 90 % att friluftsliv är positivt för hälsan, över 50 % att friluftsliv påverkat deras val av bostadsort och att 70 % upplever återhämtning vid utövande av friluftsliv. Tidsbrist uppges vara den vanligaste anledningen till att svenskar inte är ute i naturen i den utsträckning de önskar, följt av en avsaknad av någon att utöva det med och en brist på lämpliga platser. Även upplevda hinder varierar i stor grad mellan olika grupper i befolkningen.

Tankesmedjan för friluftsliv 2019 med temat Det hållbara friluftslivet nådde ca 300 deltagare från kommuner, länsstyrelser, ideella organisationer och näringslivet som fick ta del av projekt och resultat med stark koppling till Agenda 2030. Utvärderingen visade på en hög nöjdhet hos deltagarna med ett snittbetyg på 4,18 på en skala 1–5. Pris till Årets Friluftskommun, som syftar till att inspirera kommuner att arbeta aktivt med friluftsliv, gick till Olofströms kommun. Årets nätverksträffar för förvaltning av längre leder ledde bl.a. till en ansökan om medel hos Tillväxtverket för ett större samverkansprojekt i syfte att utveckla former för kvalitetsstandard för leder. Projektet beviljades medel och startade i december 2019. Information om längre leder och finansieringsformer har publicerats på webben⁸.

Många länsstyrelser och kommuner har ökat sin kompetens om hur friluftsliv kan synliggöras i planeringen genom våra nya vägledningar. Vägledningen *Metod för kartläggning av områden värdefulla för friluftsliv* har nått över 200 kommuner under tre regionala utbildningstillfällen samt på Tankesmedjan för friluftsliv och finns tillgänglig på webben. Fem kommuner har varit piloter som genomfört kartläggningen och kunnat delge sina erfarenheter. Vägledningen *Kommunal friluftslivsplanering* har publicerats på webben och kommunicerats genom seminarier på Tankesmedjan samt i Almedalen.

LÄNSSTYRELSESNAS FRILUFTSLIVSSAMORDNING

Länsstyrelserna har sedan 2013 i uppdrag att samordna och leda det regionala arbetet med att förverkliga regeringens friluftspolitik. Sedan 2015 finansieras uppdraget delvis av medel från anslaget 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Länsstyrelsen i Örebro län har fördelat medlen, utom för 2019 då Naturvårdsverket gjorde detta. Naturvårdsverket tillhandahåller instruktioner och verktyg för återrapporingen av uppdraget.

Flera länsstyrelser har utvecklat arbetet genom att ta fram regionala strategier för de verksamheter som kommer i kontakt med friluftslivsfrågor för att tydliggöra vem som gör vad och att synliggöra synergier. På flera länsstyrelser betraktas friluftsliv som en del i ett strategiskt arbete och uppdraget är fördelat på en eller flera medarbetare som planerar, genomför och följer upp åtgärder och effekter. De friluftssamordnare som kontinuerligt arbetar med

---

⁸ <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Vandringsleder-i-laglandsterrang/>

uppgifterna har haft möjlighet att skapa kontakter och fördjupa arbetet med fler verksamhetsområden med koppling till friluftsmålen.

Som stöd i sin samordnande roll träffas de regionala friluftssamordnarna på 2–3 nationella träffar för att utbyta erfarenheter, lyfta goda exempel på åtgärder från olika län, diskutera gemensamma frågor samt ta del av kompetensstöd inom olika områden. Under 2019 har kompetensstöd för att vidareförmedla kommunala friluftsplåner och kartläggning av friluftsområden varit i fokus.

14 län uppger att prioriteringen mellan friluftsuppdraget och andra naturvårdsuppdrag påverkat genomförandet av det regionala friluftsmålsarbetet på grund av förändrat budgetläge 2019. Det har resulterat till bland annat minskad förvaltning och skötsel av friluftslivsånorordningar i skyddad natur och färre genomförda kommunala nätverksträffar.

SAMORDNING OCH SAMVERKAN

Lånsstyrelsernas samordningsuppdrag har utvecklats från att informera om målsåttningarna för friluftslivspolitik till att svara upp på förfrågningar om medverkan i möten, workshops och arrangemang. Samordningen har utvecklats genom att gemensamt utgå från övergripande frågor tillsammans med andra kompetenser inom lånsstyrelsen med stark koppling till friluftslivet vilket bidrar till att det finns mer kraft att nå ut till fler. Exempel på samverkansområden för friluftsliv:

- Pågående interna projekt med stark koppling till friluftslivet i länet.
- Tips och goda exempel från andra län via friluftslivssamordnarnåtverket.
- Dialog med kommuner m.fl. bland annat regional tankesmedja, möten.
- Nåtverk för kommuners fritidschefer, fritids- och destinationsånsvariga på kommunerna.
- Pågående nationellt arbete bl.a. Naturvårdsverkets vägledningar för kartläggning av friluftsområden och friluftsplåner samt nationellt nåtverk för låglåndsleder.
- Fått information och haft dialog med Skogsstyrelsens pågående och kommande arbete och hur samverkan regionalt skulle kunna utvecklas.

5.1.2 Allemånsrått

Enligt den senaste nationella undersökningen av svenska folkets friluftsvånor (2018) är den teoretiska kunskapen om allemånsrått fortfarande på en hög nivå⁹. Undersökningen visar på kunskapsskillnader mellan stad och land, där människor som bor i städer är mer osåkra på vad som rymms inom allemånsrått. För att bibehålla den höga grundläggande kunskapen om allemånsrått och för att informationen om allemånsrått ska nå fler behöver många åktörer bidra. År 2019 fördelades inga bidrag till projekt för information om allemånsrått p.g.a. den lågre ånslagsnivån.

---

⁹ Friluftsliv 2018 Nationell undersökning av svenska folkets friluftsvånor. Naturvårdsverkets rapport 6887

För att nå målgrupperna inom turismsektorn, såväl researrangörer som destinationsbolag och nationella respektive internationella turister, har Naturvårdsverket och Visit Sweden tagit fram ett informationspaket. Informationspaketet (filmer och artiklar om allemansrätten på engelska) lanserades på världskongressen för naturturism (ATWS) i september som Sverige var värd för. Enligt en enkät riktad till 78 svenska delegater (70 % svarade) hade ca 78 % sett filmerna. Filmen fick 8,33 i medelvärde (1 betyder ”mycket dåligt” och 10 betyder ”utmärkt”). Den avsedda långsiktiga effekten av arbetet är att det ska bidra till att den växande naturturismen ska bli hållbar bland annat genom ökad kännedom och kunskap om allemansrätten hos internationella besökare.

5.1.3 Naturvägledning

Naturvårdsverket uppdrar till Centrum för naturvägledning (CNV) att utveckla arbetet med naturvägledning generellt, med finansiering från 1:3-anslaget *Åtgärder för värdefull natur*. Genom möjligheten att söka samarbeten med andra aktörer och/eller att växla upp medel från Naturvårdsverket har CNV kunnat bedriva flera samarbetsprojekt. En sådan uppväxling av ekonomiska medel har skett vid framtagande av boken *Naturvägledning i Norden*¹⁰ – en bok om upplevelser, lärande, reflektion och delaktighet i mötet mellan natur och människa. Den har tagits fram av CNV i brett samarbete med nordiska kollegor och med ekonomiskt stöd även från Nordiska ministerrådet. Ett nytt samarbete med Havs- och vattenmyndigheten kring limnisk pedagogik har också inletts.

Ytterligare goda exempel för utveckling av naturvägledning som CNV arbetat med och bidragit till:

- Rapport, *Så mycket upplevelse med så enkla medel*, naturvägledning, naturupplevelser och hälsa¹¹.
- CNV genomförde en välbesökt workshop på tema naturvägledning och hälsa vid Nordens ark samt deltog i seminarier vid Tankesmedjan för friluftsliv.
- Seminarier på temat utbildning av nyanlända som naturguider, har genomförts på tre orter i samarbete med Naturskyddsföreningen i Örebro län. Framtagande av ett utbildningsmaterial på temat har påbörjats.
- En så kallad Certified Interpretive Guide-kurs genomfördes i Uppsala i samarbete med organisationen Interpret Europe.
- En enkät om kvalificerade friluftsutbildningar genomfördes och resulterade i en rapport till Naturvårdsverket inför uppföljning av friluftsmålen.

Naturvägledning i skyddade områden, se 5.3.1 och 5.3.2.

---

¹⁰ ISBN 978-92-893-6160-6

¹¹ ISBN 978-91-978530-5-7

5.1.4 Fjällsäkerhet

Naturvårdsverkets uppgifter där vi bidrar till fjällsäkerhetsarbetet innebär bland annat att främja och ansvara för nationell samordning av fjällsäkerhetsarbetet, att stödja och vägleda det lokala fjällsäkerhetsarbetet, att ansvara för etablering och drift samt utveckling av ett lavinprognosprogram samt vara huvudman för svenska lavinutbildningar. Under 2019 samlades Naturvårdsverkets Fjällsäkerhetsråd vid 2 tillfällen med syfte att diskutera aktuella fjällsäkerhetsfrågor. Vi har även fortsatt arbetet med att etablera och driva en nationell lavinprognostjänst där prognoser publicerats från december till april för 6 områden där behoven har ansetts vara som störst. Lavinprognoserna har publicerats på webbplatsen lavinprognoser.se, som varje vinter besöks av mer än 65 000 unika besökare under prognossäsongen. Vi kommunicerar även fjällsäkerhetsbudskap på webbplatsen www.fjallsakerhetsradet.se samt via sociala medier där både lavinprognostjänsten och fjällsäkerhetsrådet har mer än 4 500 följare på våra Facebooksidor. Inslagen i media har fortsatt att vara omfattande och uppgick under 2019 till drygt 900 dokumenterade inslag.

5.1.5 Statliga ledsystemet

En annan aspekt av Naturvårdsverkets fjällsäkerhetsarbete är det statliga ledsystemet i fjällen som dessutom är en viktig förutsättning för friluftsliv och turism i fjällen. Naturvårdsverket är huvudman för ledsystemet och länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten, Jämtland och Dalarna samt Laponiatjuottjudus har det regionala förvaltningsansvaret.

Förvaltningen av det statliga ledsystemet i fjällen finansieras av anslaget 1:3 med årliga bidrag, se tabell 40. I bidraget för Laponiaförvaltningen ingår även kostnader för förvaltningen av ledsystemet. Den faktiska medelsanvändningen för perioden 2017–2019 redovisas i tabell 40, och inkluderar överföringar mellan olika bidragsposter.

Tabell 40. Länsstyrelsemas och föreningen Laponiatjuottjudus faktiska medelsanvändning för det statliga ledsystemet i fjällen (tkr).

	2017	2018	2019
Medelsanvändning	29 204	28 342	21 417*

Källa: Länsstyrelsernas redovisade förbrukning. För 2017 ingår inte föreningen Laponiatjuottjudus medelsanvändning till statliga ledsystemet.

*Inkl. 1 mnkr till utvecklingsprojekt för ny led i Västerbottens län.

Jämfört med de föregående åren, har mindre pengar använts för arbetet med det statliga ledsystemet under 2019. Detta har påverkat det löpande underhållet, pågående upprustningsarbete och viktiga insatser för utveckling. Under 2019 användes ca 3,8 miljoner kronor av de använda medlen för upprustningsåtgärder. Utöver detta finns det kostnader för byggnader och anläggningar på Naturvårdsverkets fastigheter som ingår i det statliga ledsystemet (se kapitel 6).

UPPRUSTNINGEN AV LEDSYSTEMET

Sedan 2015 pågår ett arbete med att rusta upp det statliga ledsystemet i fjällen och en särskild redovisning görs för att kunna följa arbetet. I tabell 41 redovisas vilka upprustningsåtgärder som genomförts under perioden 2015–2019 och i tabell 42 redovisas det kvarvarande behovet utifrån vad som identifierades och beskrevs i nulägesbeskrivningen från 2014¹².

Tabell 41. Genomförda upprustningsåtgärder i det statliga ledsystemet i fjällen 2015–2019.

Genomförd upprustning	2015	2016	2017	2018	2019	Summa
Antal nya broar	37	45	24	36	17	159
Antal upprustade broar	36	38	25	16	16	131
Antal nya rastskydd	11	13	1	3	0	28
Antal renoverade rastskydd	14	18	13	17	8	70
Antal nya vägvisare		1 490	2 146	1 310	1 050	5 996
Kilometer förbättrad ledmarkering	607	627	486	321	286	2 327
Kilometer röjd led	365	316	72	107	25	885
Kilometer spång	24	20	13	12	7	76

Tabell 42. Kvarvarande upprustningsbehov i det statliga ledsystemet i fjällen 2019.

Kvarvarande upprustningsbehov	Antal	Procent*	Kostnad (tkr)
Antal nya broar	73	31 %	6 700
Antal upprustade broar	107	45 %	4 200
Antal nya rastskydd	1	3 %	250
Antal renoverade rastskydd	7	9 %	1 000
Antal nya vägvisare	430	7 %	150
Kilometer förbättrad ledmarkering	1 868	45 %	11 700
Kilometer röjd led	513	37 %	750
Kilometer spång	55	42 %	10 000
Summa			34 750

*Procent kvarstående upprustningsbehov av totalt behov (antal, km).

När det gäller upprustning och ersättning av broar gäller det kvarstående behovet i huvudsak mindre broar och med lägre kostnader per bro. Upprustningen av rastskydd är i princip klart. Detsamma gäller arbetet med nya vägvisningsskyltar längs lederna. Det återstående arbetet med att röja leder, förbättra ledmarkering och att ersätta spång är stort. Särskilt spångning och att markera vinterled är arbetsintensiva insatser med höga materialkostnader.

¹² <http://www.naturvardsverket.se/upload/miljoarbete-i-samhallet/uppdelat-efter-omrade/friluftsliv/nulagesbeskrivning-av-det-statliga-ledsystemet-i-fjallen-20140912.pdf> (hämtad 2020-02-28)

I och med att upprustningsarbetet successivt blir genomfört övergår arbetet och kostnaderna till löpande underhåll, som även kan inkludera nya mer eller mindre akuta åtgärder, t.ex. kostnader för att ersätta broar som spolats bort eller behöver ersättas av säkerhetsskäl.

UTVECKLINGSSARBETE

I Västerbottens län har arbetet med att komplettera det statliga ledsystemet påbörjats och en ny 190 km lång led mellan Hemavan och Borgafjäll förväntas stå klar 2021. Arbetet med leden finansieras via Jordbruksverkets Landsbygdsprogram och med Naturvårdsverket som medfinansier. Projektet är viktigt regionalt för friluftsliv, turism och landsbygdsutveckling. Genom utbyggnaden av ledsystemet skapas en sammanhängande led i fjällen.

I Jämtland pågår ett fortsatt arbete med att se över leder och infrastruktur i området Vålådalen-Sylarna-Helags även om nationalparksprojektet avslutats. I området finns stora utmaningar för såväl rennäring som turism.

För att möta en liknande situation där fjällturismen ökat och ökar har Länsstyrelsen i Västerbottens län tillsammans med besöksnäringen, kommunen och de berörda samebyarna i Hemavanområdet nått en överenskommelse, det så kallade "Handslaget". Syftet är att skapa goda och ostörda förutsättningar för rennäringen på Artfjället samtidigt som besöksnäringen kan fortsätta utvecklas på Norra Storfjället.

5.1.6 Terrängkörningsplaner

Under 2019 blev tilldelningen av medel för åtgärder enligt samebyarnas terrängkörningsplaner indraget på grund av den begränsade budgeten. Det medförde att inga åtgärder med denna finansiering kunde genomföras i terrängen.

5.2 Naturumverksamhet

I Sverige finns idag 33 naturum runt om i landet vilkas syfte är att få fler människor att upptäcka och våga sig ut i naturen. 23 av dessa har statlig huvudman eller av staten utsedd förvaltare och bekostas av Naturvårdsverket. Övriga tio naturum har andra huvudmän där Naturvårdsverket lämnar ett visst bidrag till verksamheten. Sveriges naturum ska visa vägen till kunskap, upplevelser och äventyr i värdefull natur och de fyller en viktig funktion för bland annat barn, unga och ovana naturbesökare.

Totalt fördelades 32,4 miljoner kronor till naturumverksamhet för 2019 varav 28,9 miljoner kronor fördelades till länsstyrelser, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen och 3,5 miljoner kronor till icke statliga naturum. Genom att använda intäkter i verksamheten och omföring från andra bidragsposter har förvaltarna av statliga naturum förbrukat totalt 43,1 miljoner kronor till naturumverksamheten under 2019.

Tabell 43. Medel till naturum 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Förbrukade medel, länsstyrelser/statliga naturum*	33 783	35 998	43 143
Bidrag till kommuner/icke statliga naturum	3 500	4 000	3 500
Besökarundersökning m.m.	1 875	1 811	186
Övrigt			650
Summa förbrukade medel	39 158	41 809	47 479

Källa: Länsstyrelsernas, Lapponiatjuottjuddus samt Tyrestastiftelsens redovisningar, samt Naturvårdsverkets bokföring.

*Inkl. förbrukning av omföringar från andra bidragsposter och för 2019 även förbrukning av intäkter. Inkl. naturum i Lapponia och i Tyresta.

Många naturum redovisar att de haft mindre ekonomiska resurser under året som en följd av de minskade anslagen till länsstyrelserna. Detta har bland annat lett till minskade öppettider och personalresurser, färre aktiviteter och indragna utvecklingsprojekt. Detta kan också vara en förklaring till att antalet skolelever minskade under året.

Tabell 44. Antal besökare i naturum 2017–2019.

	2017	2018	2019
Antal besökare totalt	1 888 000	1 846 000	1 807 000
Antal skolelever	33 000	35 000	31 000
Antal deltagare i programaktiviteter	284 000	285 000	317 000

En del av naturumverksamheternas resurser har under året gått till att genomföra en nationell besökarundersökning. Resultatet från undersökningen visar att naturum fyller en viktig funktion för att inspirera besökare att ta sig ut och öka sina kunskaper om naturen, och då specifikt den skyddade naturen. Utöver att fler än 90 % av besökarna är nöjda med sitt besök på naturum ansåg majoriteten att besöket gjort dem mer inspirerade att själva bidra till att bevara naturen.

Under året invigdes naturum Trollskogen på Öland med ny huvudbyggnad och utställning. Delar av basutställningen i naturum Dalarna och Blekinge förnyades också under året.

Naturum hade under året något färre besökare. Trots detta var det hela fem naturum som hade över 100 000 besökare. Dessa naturum var: naturum Kullaberg, naturum Nationalparkernas hus, naturum Söderåsen, naturum Värmland och naturum Skrylle.

5.3 Friluftslivsarbete i skyddade områden

5.3.1 Friluftslivsarbete i nationalparker

Landets nationalparker förvaltas med några få undantag av de länsstyrelser där nationalparkerna geografiskt är belägna. Länsstyrelserna beviljas årligen ett bidrag från 1:3-anslaget till förvaltningen av skyddade områden i sitt län. Detta bidrag täcker även kostnaderna för nationalparkerna.

Den ekonomiska redovisningen av bidragen för skötseln av nationalparkerna ingår i den totala redovisningen från länsstyrelserna, föreningen

Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen, se tabell 21. Se även tabell 39.

Trots det sämre budgetläget under 2019 så har en hel del åtgärder kunnat utföras, bland annat påbörjas ett omfattande arbete med att byta ut alla räcken och fallskydd på Blå Jungfrun. Löpande underhåll av leder, spänger och byggnader har fortgått. Den nya entrén till Muddus nationalpark har invigts och en ny övernattningsstuga i Skuleskogens nationalpark har invigts (den ersätter en stuga som tidigare brann ner).

Införandet av den visuella identiteten som är en del av varumärket för Sveriges nationalparker löper vidare. Nationalparksidentiteten är fullt införd i 12 nationalparker. Planering pågår i ett flertal nationalparker och några har påbörjat arbetet med att ta fram nya skyltar.

Genom en utbildning i varumärket Sveriges nationalparker ges aktörer som verkar i eller i direkt anslutning till parken möjlighet att teckna samverkansavtal om att få använda sig av logotypen för samarbete med nationalparken i sin verksamhet. Utbildningar för aktörer har genomförts av nationalparksförvaltarna i sex nationalparker under året. Fem parker har sedan tidigare genomfört utbildningar, 32 nya samverkansavtal har tecknats under året. Sedan tidigare finns 35 avtal med olika aktörer. CNV har deltagit i aktörsutbildningar i Söderåsens respektive Åsnens nationalparker.

Flera nationalparker rapporterar om mycket högt besöksstryck som nått gränsen för vad besöksanläggningarna (framför allt parkeringar och toaletter) och till viss del även områdets natur klarar under högsäsong. Kompletterande spångning och grusning av leder samt hänvisningar till andra entréplatser och närliggande reservat är några åtgärder som vidtagits. I nationalparkerna Norra Kvill och Sonfjället har parkeringsytorna utökats. Bemanning av entréer är ett annat sätt att hantera de stora besöksmängderna. Projektet Besöksvänliga Tiveden har fortsatt gjort det möjligt att bemanna huvudentrén i Tiveden. Förvaltningen för Skuleskogens nationalpark har satsat på att anställa en parkvärd under högsäsong.

Totalt uppskattas att antalet besökare till nationalparkerna ökat med ca 50 000 under 2019. Nationalparkerna Abisko, Fulufjället, Tyresta och Tiveden står för den största ökningen i antal besök sett.

Tabell 45. Antal besök i Sveriges nationalparker 2017–2019.

	2017	2018	2019
Besök	2,49 miljoner	2,74 miljoner	2,78 miljoner

5.3.2 Arbete för friluftslivet i naturreservat

Många länsstyrelser redovisar nedprioriteringar eller omprioritering gällande informationsinsatser och fysiska tillgänglighetsåtgärder på grund av anslagsnedskärningen 2019. Flera ger samtidigt också en bild av ett ökat besöksstryck i naturreservaten. För att göra naturreservat kända samt sprida information och kunskap om dessa pågår många insatser. Flera länsstyrelser lyfter arbetet och utvecklingen av digitala kanaler, så som den nya länsstyrelsewebben (besöksmål)¹³ med komplettering av exempelvis foton, information om vandringsleder, dokument med uppläsningstjänst, digitala reservatskartor och annat. Även naturkartan och sociala medier lyfts som bra kanaler som man arbetar med. I övrigt handlar informationsarbetet om skyltproduktion, foldrar m.m.

Utflyktsguider, naturguidningskalendrar och kartfoldrar är också något som många länsstyrelser tagit fram som visar de finaste områdena att besöka med guidningar och aktiviteter kopplat till dessa, ofta i samverkan med andra. Naturvägledning i form av guidningar och publika arrangemang lockar besökare och kunskap om bl.a. skyddad natur sprids, exempelvis:

- Uppsala kommun arrangerar varje år Stadsskogens dag i naturreservatet Stadsskogen, som är ett tacksamt tillfälle för *Länsstyrelsen i Uppsala län* att sprida kunskap om naturreservat och besöksmål. Arrangemanget lockar en strid ström av besökare.
- *Länsstyrelsens i Hallands län* grundprogram och aktiviteter fokuserade på tillgänglighet och hållbarhet och lockade totalt 3 000 besökare till 115 olika aktiviteter. Samtliga guidningar anpassades till kollektivtrafikens tidtabeller, alternativt ordnades det samåkningsmöjligheter.
- I *Örebro län* såg länsstyrelsen till att deltagarna fick en guidad cykeltur på temat Grön infrastruktur från Kumla till bland annat naturreservaten Hällkistan och Norra Mossby (i samarbete med Kumla kommun och Närkes insektsförening). Andra teman var vinterfåglar, invasiva arter på Vilda blommornas dag, skogsbad och familjeaktivitet, tillgänglig guidning bland smålom och mossor, djurens spår i skogen, ljusvandring och annandagsvandring (se även Naturvägledning (utanför de skyddade områdena) 5.1.3.).

Arbete gällande den fysiska tillgängligheten pågår ständigt (leder, parkering, vindskydd, grillplatser osv.) men många länsstyrelser har på grund av budgetläget fokuserat arbetet på att hålla god standard på befintliga anläggningar, snarare än att utveckla områden. Trots det har många fina insatser gjorts under året:

- I Halltorps naturreservat (*Kalmar län*) har äldre träspång bytts ut och breddats för att fungera enligt de mått som gäller för god tillgänglighet

---

¹³ Besöksmål går att söka från varje länsstyrelse: <https://www.lansstyrelsen.se/vastmanland/besoksmal.html>

för alla. Spången har byggts ut med en tillkommande slinga och fått mötesplatser, viloplatser med nya soffor och en större yta där ett stort tillgängligt rastbord har monterats.

- Längs norra *Gotlands* västkust har det lyckade projektet med anläggande av en vandringsled, Klintkustleden, fortsatt under året. Själva Interregprojektet som Skogsstyrelsen drivit med finansiering från Region Gotland har avslutats under 2019.
- Länsstyrelsen i *Jämtlands län* har fortsatt arbetet med ökad tillgänglighet till tätortsnära naturreservat, som är viktiga för att många människor ska erbjudas ett lättillgängligt friluftsliv. Bland annat har Tysjöarna fått ny tillgänglig däckspång som leder fram till västra fågeltornet. Västra rastplatsen är kompletterad med ett nytt utedass och runt södra sjön har ca 100 meter ny spång lagts. Även Andersön har fått två tillgängliga dass.
- I naturreservatet Skurugata, *Jönköpings län*, har tillgängligheten förbättrats på leden samt tillhörande utsiktsplats efter synpunkter från tillgänglighetskonsult. Skurugata hade nästan 50 000 besök under 2019 och under flera sommardagar uppstod stora parkeringsproblem.
- En ny certifierad s.k. "Värmlandsled" har invigts i Sunne kommun. Länsstyrelsen i *Värmlands län* har varit delaktig i anläggning av leden eftersom den går igenom naturreservaten Tiskaretjärn och Kalvhöjden.

Naturvårdsverkets vägledning gällande tillgänglighet¹⁴ uppmuntrar länsstyrelserna till att ta fram någon form av tillgänglighetsplaner (vägledande dokument), för att kunna prioritera ekonomiska (och personella) resurser på ett bättre sätt, prioritera områden för en hög tillgänglighet och jobba med dessa på ett planerat, strukturerat och långsiktigt sätt. En nollmätning visar att sju länsstyrelser har tillgänglighetsplaner och sex stycken arbetar med att ta fram tillgänglighetsplaner. Nio länsstyrelser har ingen plan och inget arbete pågår. 168 personer genomför just nu den webbutbildning om Tillgängliga natur- och kulturområden¹⁵ som Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet har tagit fram tillsammans, och som var klar 2019. Nio personer har genomfört hela utbildningen som består av 6 kapitel. Handboken *Naturvägledning i skyddade natur- och kulturområden* presenterades också genom ett webinarium som Centrum för naturvägledning höll i. Tio personer deltog från sex länsstyrelser. Webbinariet återkommer 2020.

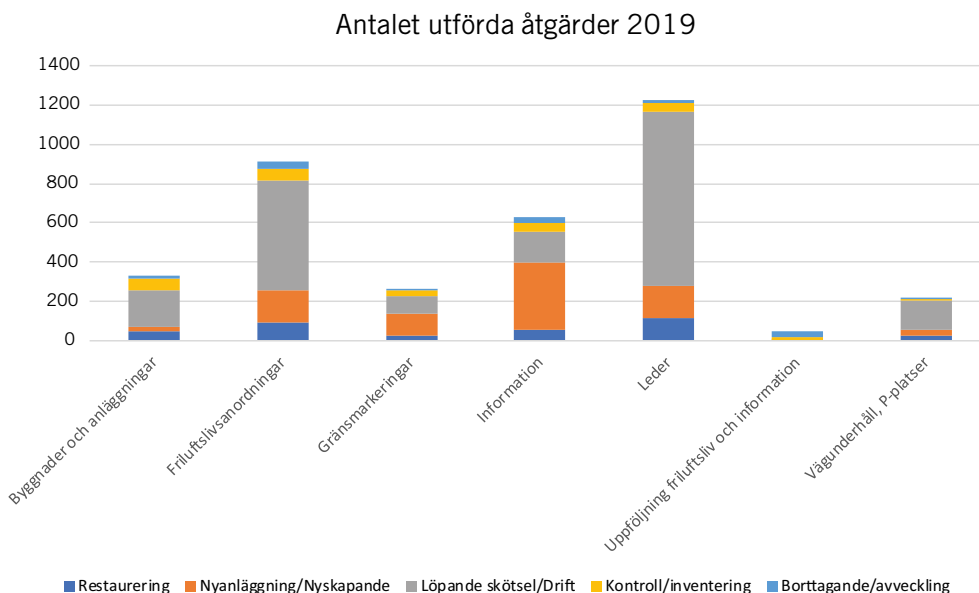
---

¹⁴ Tillgängliga natur- och kulturområden – En handbok för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder i skyddade områden. Naturvårdsverkets rapport 6562

¹⁵ Webbutbildning: tillgängliga natur och kulturområden – <http://www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Friluftsliv/Tillgangliga-natur-och-kulturomraden/Webbutbildning-natur-och-kulturomraden/>

5.3.3 Registrerade friluftslivsåtgärder 2019

I Skötselbos finns för 2019 totalt 4 131 friluftslivsrelaterade åtgärder registrerade för hela landet. Den totala sträckan för stigar och leder i skyddade områden, som berörts av någon form av åtgärder under 2019, uppgår till 735 mil.

Figur 3. Friluftslivsåtgärdernas fördelning på olika kategorier och åtgärdsstyper.

Merparten av de friluftslivsrelaterade åtgärderna har under 2019 registrerats i kategorierna *Leder* (1 223 åtgärder) och *Friluftslivsordningar* (915 åtgärder). I kategorierna *Byggnader/anläggning*, *Friluftslivsordningar*, *Leder* och *Vägunderhåll/P-platser* är löpande underhåll de största åtgärderna. För kategorin *Information* och *Gränsmarkering* är den främsta åtgärden nyanläggning/nyskapande (se figur 3).

5.4 LONA – Friluftslivsprojekt

God tillgänglighet och ökade möjligheter till friluftsliv är ett av huvudsyftena med LONA-bidraget. Kommunerna har en viktig roll i arbetet med att skapa förutsättningar för – och säkerställa – att invånarna kan utöva ett aktivt och väl fungerande friluftsliv. Av 2019 års inkomna ansökningar var ”friluftsliv – rekreation – hälsa” huvudsaklig inriktning för 58 % av de aktuella (182), ansökta projekten inom ordinarie LONA.

De senaste åren (2017–2019) har ungefär hälften av åtgärderna i de beviljade projekten syftat till att stärka kommunernas friluftslivsarbete. År 2017–2019 beviljades inom ordinarie LONA bidrag till 917 åtgärder med inriktning på människa och friluftsliv. Bidragen för projektens hela tidsperioder omfattar totalt ca 58,9 miljoner kronor. ”Tillgång till natur för friluftsliv”, ”Attraktiv tätortsnära natur” och ”Tillgänglig natur för alla” är de vanligaste friluftsmålen som projekten syftar till att uppfylla.

De ansökta projekten omfattar en mängd åtgärder som underlättar utövande av friluftsliv. Följande är exempel från ansökningarna; uppförande av vindskydd, grillplatser, bänkar, dass, parkeringsplatser, vägvisning, upprustning/anläggande av olika typer av leder (vandring, cykel, snorkelled), anpassning för framkomlighet med rullstol och barnvagn, spångbyggen, anlägga broar och bryggor, vegetationsröjning, informationssatsningar (ledmarkering, skyltar, informationsmaterial), anläggande av utsiktsplattformar/fågeltorn, inventering av friluftsområden, framtagande av mobil informationsmonter och framtagande av friluftslivsplaner.

Ovanstående, ofta konkreta, åtgärder är en mycket viktig del i att underlätta möjligheten till ett aktivt friluftsliv. Att erbjuda en mångfald av områden med varierande tillgänglighetsnivå skapar goda förutsättningar för var och en att få tillgång till naturupplevelser och att utöva friluftsliv.

För mer information om LONA – den lokala naturvårdssatsningen – se avsnitt 3.4.

EFFEKTER

Perioden 2017–2019 har LONA bidragit till framtagande av 22 friluftslivsplaner och/eller förberedande arbete och inventeringar av områden som är intressanta för det rörliga friluftslivet. Friluftslivsplaner är en viktig del i det strategiska och långsiktiga arbetet med att säkerställa allmänhetens möjligheter till ett rikt friluftsliv.

En stor del av övriga åtgärder som beviljats bidrag kopplat till friluftsliv handlar ofta om byggnation eller upprustning av fysiska anläggningar. Som exempel kan nämnas att 21 parkeringsplatser, 16 fågeltorn/plattformar, ca 14 anläggningar med interaktiva upplevelser och aktiviteter, 74 vindskydd (varav 45 med grillplats), mer än 109 bänkar/rast- och grillplatser och ca 123 bryggor, broar och stängselövergångar har restaurerats eller anlagts.

Till det kommer anläggning eller upprustning av ca 95 mil vandrings-, rid- och cykelled samt upp emot 18 mil natur- och kulturstig. Utöver det har ca 1,5 mil tillgänglighetsanpassad led anlagts eller restaurerats. Med tillgänglighetsanpassning avses oftast anpassningar för personer med nedsatt rörelseförmåga, men även synnedsättning.

Tillgång till tydligt markerade och väl underhållna leder samt bra information om sträckningen är en viktig förutsättning för friluftsliv och god tillgång till naturen. Att ta fram information om natur- och kulturvärden, kartmaterial, ledsträckningar, vilka faciliteter som finns etc. är vanligt förekommande i LONA-projekten. Ofta tas skyltar fram och sätts upp i områden eller utmed ledsträckor.

6 Tema Fastighetsförvaltning

Inom området fastighetsförvaltning finansieras Naturvårdsverkets fastigheter och dess byggnader och anläggningar. Skötsel av fastigheter som Naturvårdsverket inte äger bokförs under *Skötsel av skyddade områden*, och Skötsel av naturumbyggnader som Naturvårdsverket inte äger (naturum Blekinge, Färnebofjärden, Getterön, Gotland, Vindelfjällen Ammarnäs, Vindelfjällen Hemavan) bokförs under naturumverksamhet.

Tabell 46. Uppdragsersättning för fastighetsförvaltning 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Byggnader och anläggningar (investeringar)	92 021	37 043	13 200
Uppdrag om viss fastighetsförvaltning (utförs av Ist)	14 123	13 500	14 000
Byggnadsschablon (material m.m. till Ist)	11 800	11 800	11 800
Fastighetsförvaltning		12 184*	3 225
Underhåll och reparationer, riktade medel Ist		23 879	10 282
Miljöledning		9	0
Summa	117 944	98 415	52 507

Källa: Naturvårdsverkets bokförda värden. Under 2017 och 2018 utbetalades vissa poster som bidrag.

*Inkl. medel till eftersläckning av sommarens bränder.

Under 2019 har anslagsnivån för fastighetsförvaltning minskat kraftigt. Detta har inneburit stora neddragningar i genomförda investeringar samt i riktade medel för underhåll och reparationer. Endast de mest akuta åtgärderna har kunnat prioriteras vilket innebär att vissa byggnader och anläggningar som har behov av åtgärder inte har åtgärdats.

6.1 Skötsel fastighetsförvaltning

Naturvårdsverkets fastighetsförvaltning styrs av förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter. Fastighetsbeståndet ligger i huvudsak i skyddade områden med höga naturvärden som nationalparker och naturreservat.

På fastigheterna finns ett stort antal byggnader och anläggningar, varav de flesta fyller en stödjande funktion för det skyddade området. Inom beståndet finns bland annat naturum, entréer, parkeringar, broar och ligghallar. Sju av objekten utgör statliga byggnadsminnen.

Fastighetsförvaltningen omfattar ekonomisk, juridisk och teknisk förvaltning och utförs till delar på regional nivå genom uppdragsavtal med uppdragstagare: länsstyrelserna, föreningen Laponiatjuottjudus och Stiftelsen Tyrestaskogen. Avtalen benämns ”uppdrag om viss fastighetsförvaltning” och under 2019 betalades totalt 14 miljoner kronor i ersättningar för arbetet. Exempel på arbetsuppgifter som ingår i uppdragen är löpande hantering av in- och

utbetalningar i samband med drift och underhåll av byggnader och anläggningar, arrenden, hyror och nyttjanderätter, vägunderhåll och avgifter till samfällighetsföreningar.

Den juridiska förvaltningen avser tecknande av arrendeavtal och andra nyttjanderätter (ingår ej i avtalet med föreningen Laponiatjuottjudus). Den tekniska förvaltningen innebär att uppdragstagaren ser till att drift och underhåll av byggnader och anläggningar fungerar på kort och lång sikt.

Naturvårdsverket har tillsammans med sina uppdragstagare arbetat utifrån miljöledningsförordningen (2009:907) och det miljöcertifikat ISO 14001 som Naturvårdsverket har för att skapa goda förutsättningar och ett förbättringsarbete gällande den direkta miljöpåverkan.

Under år 2019 fördelades 11,8 miljoner kronor till kostnader för byggnadsförvaltning i form av byggnadsschablonen. Byggnadsschablonen ska täcka uppdragstagarnas kostnader för driftmedia (värme, el- och vattenförbrukning), renhållning, mindre akuta reparationer, inköp av mindre tjänster som serviceavtal m.m. Förutom schablonen gav Naturvårdsverket ca 10,3 miljoner kronor i riktade medel för underhåll och reparationer. Exempel på sådana åtgärder är renovering av det statliga byggnadsminnet Hambergstugorna, yttre underhåll av fyrvaktarbostaden på ön Högbonden och omläggning av lanternintak på naturum Hornborgasjön.

6.2 Byggnader och anläggningar (investeringar)

I uppdragstagarens roll ingår det att initiera och samråda med Naturvårdsverket om behov av investeringar i form av ny-, om- eller tillbyggnationer. Detta arbete ligger till grund för Naturvårdsverkets årliga beslut om investeringsplan. Naturvårdsverket har använt ca 13,2 miljoner kronor för investeringar i fastigheter, byggnader och anläggningar år 2019 utifrån urvalskriterierna. Exempel på investeringsprojekt som genomfördes var avtal med kommunen om utbyggnad av kommunalt VA till Söderåsens nationalpark, färdigställande av entréprojekt i Tyresta nationalpark samt investeringar i avlopps- och vattenanläggningar t.ex. i Sävö naturreservat och Gotska Sandöns nationalpark.

7 Tema kunskapsstöd och uppföljning

I detta kapitel redovisas insatser som gjorts med hjälp av 1:3-anslaget som bidragit till kunskapsuppbyggnad i vid bemärkelse. Tabellen nedan visar de olika verksamheternas förbrukning, och är ett utsnitt från tabell 19. Observera att medel för länsstyrelsernas arbete med grön infrastruktur under 2019 finansieras via Naturvårdsverket, men tidigare disponerade länsstyrelserna medel för detta.

Tabell 47. Sammanfattning av medelsanvändning till kunskapsstöd och uppföljning 2017–2019.

	2017	2018	2019
Grön infrastruktur m.m.	14 122	13 285	29 148*
Varav länsstyrelsernas samordning**	0	0	17 000
Varav biosfärområden	0	0	3 600
Varav kommunikation ekosystemtjänster	0	0	1 964
Genetiska resurser och traditionell kunskap	1 842	1 742	0
Inventeringar och kunskapsstöd	48 510	57 535	35 925
Övrigt	49	4 385	8 178
Summa	64 523	76 947	73 251

*För 2019 ingår i detta anslagsområde även arbete med biosfärområden 3,6 mnkr och kommunikation ekosystemtjänster ca 2 mnkr. 2017 och 2018 sorterades dessa områden under 7.2 Inventering och kunskapsstöd.

**Medel för friluftslivssamordning disponerades 2017 och 2018 av länsstyrelserna.

7.1 Grön infrastruktur m.m.

Inom anslagsområdet Grön infrastruktur m.m. finansieras främst arbete med just grön infrastruktur, men även vissa andra områden. Medel till biosfärområden ligger här, men verksamheten redovisas i denna rapport i avsnitt 9.3.

7.1.1 Grön infrastruktur

Arbetet med grön infrastruktur bidrar till att nå flera internationella mål och strategier som EU:s strategi för biologisk mångfald¹⁶ och Aichimålen. Sveriges riksdags strategi för biologisk mångfald och ekosystemtjänster lyfter även behovet av att utveckla regionala handlingsplaner för grön infrastruktur¹⁷. Flera myndigheter däribland Naturvårdsverket och länsstyrelserna har sedan 2015 haft regeringsuppdrag att arbeta med grön infrastruktur. Naturvårdsverket har haft flera regeringsuppdrag att koordinera arbetet med grön infrastruktur.

¹⁶ Mål 2 i EU:s strategi för biologisk mångfald fram till 2020, https://ec.europa.eu/environment/pubs/pdf/factsheets/biodiversity_2020/2020%20Biodiversity%20Factsheet_SV.pdf

¹⁷ Regeringen proposition 2013/14:141 (Prop. 2013/14:141)

Naturvårdsverkets senaste regeringsuppdrag slutredovisades den 31 oktober 2018.

Tabell 48. Förbrukade 1:3-medel till arbete med grön infrastruktur 2017–2019 (tkr).

Verksamhetsområde	Kostnad 2017	Kostnad 2018	Kostnad 2019
Arbete med grön infrastruktur, Naturvårdsverket		2 200	1 800
Arbete med grön infrastruktur, länsstyrelserna	*	*	14 500
Kommunikationsinsatser såsom film, broschyr, konferens		2 400	900
IT-stöd			1 300
Summa	14 122**	4 600***	18 500

Källa: Naturvårdsverkets bokföring och länsstyrelsernas redovisningar.

*Länsstyrelserna har disponerat 20 mnkr årligen för eget arbete 2017 och 2018.

**Fördelade medel.

***För 2018 användes dessutom ca 8,6 mnkr till att ta fram kunskapsunderlag.

Naturvårdsverket har koordinerat det nationella arbetet med grön infrastruktur genom att genomföra regelbundna möten med länsstyrelserna och berörda myndigheter. Naturvårdsverket har även bidragit till att öka kunskapen i samhället om grön infrastruktur genom vägledningar och kommunikationsinsatser såsom filmer, broschyrer samt genom att delta på konferenser och dialogmöten där bland annat markägarorganisationer, markägare, naturvårdsorganisationer och Skogsstyrelsen deltagit.

År 2019 har länsstyrelserna förbrukat 14,5 miljoner kronor för att utveckla regionala handlingsplaner för grön infrastruktur, samt för att arbeta med att genomföra åtgärder som föreslås i handlingsplanerna. 17 länsstyrelser har färdiga handlingsplaner. Nästan samtliga länsstyrelser, 17 stycken, har färdigställt sina handlingsplaner 2019. Under 2019 har arbetet bland annat fokuserats på att färdigställa och förankra handlingsplanerna internt hos länsstyrelsernas olika verksamheter genom att exempelvis beakta handlingsplanerna i de regionala skogsstrategierna och skogsprogrammen samt i fysisk planering. På en del länsstyrelser har även skötselarbetet i skyddade områden prioriterats till värdetrakter. Samverkan med landskapsaktörer som exempelvis kommuner, ideella organisationer, skogsnäring och kraftnätsbolag är viktigt för genomförandet av åtgärderna i handlingsplanerna. Länsstyrelserna i Jämtlands och Västernorrlands län har exempelvis arbetat upp en samverkan med flera landskapsaktörer, däribland Svenska Cellulosa AB (SCA), där alla aktörer tillsammans samverkar för att genomföra anpassningar i brukandet för att gynna fjärilar. De arter som gynnas av projektet är bland annat smalspröad bastardsvärmare, violett guldinge och trolldruvemätare.

IT-stöd för grön infrastruktur syftar till att bistå länsstyrelserna i arbetet med att tillgängliggöra de underlag och analyser som utgör grunden för arbetet med grön infrastruktur. IT-stöden bidrar även i att bland annat ta fram nytt kunskapsunderlag, tillgängliggöra handlingsplanerna, metadatahantering och webbinformation. Verksamheten leds av Länsstyrelsen i Jönköpings län. Det

finns även en referens-och expertgrupp kopplat till verksamheten bestående av handläggare från länsstyrelsen, Skogsstyrelsen, Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket.

EFFEKTER

Arbetet med grön infrastruktur är ett långsiktigt, strategiskt arbete i samverkan med länsstyrelsens alla olika verksamhetsområden och med de olika aktörerna som verkar i landskapet. Den kortsiktiga effekten är att de olika delarna av länsstyrelsen och de olika aktörerna som verkar i landskapet har ett bättre kunskaps- och planeringsunderlag att samverka och agera utifrån. På lång sikt väntas en sådan landskapssamverkan leda till att minska fragmentering av livsmiljöer och stärka biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

7.1.2 Kunskap och kommunikation om ekosystemtjänster

Arbetet med kommunikation om värdet av ekosystemtjänster, som bland annat har bedrivits som en miljömålsrådsåtgärd i samverkan med flera av rådets myndigheter, har fortsatt under 2019. En viktig målgrupp har varit nätverket för ekosystemtjänster, som består av över 150 representanter från elva nationella myndigheter, länsstyrelser, kommuner och företag inom sektorerna areella näringar, bygg- och infrastruktur. Fysiska träffar och webinarier har inneburit kunskaps- och erfarenhetsutbyte i syfte att inspirera till fortsatt arbete med att integrera ekosystemtjänster i verksamhet och beslut. Värdet av ekosystemtjänster har även kommunicerats till en bredare målgrupp via sociala medier, föreläsningar i olika sammanhang samt en lägesrapport om vad som är på gång inom området ekosystemtjänster.

Ett flertal specifika aktiviteter och uppdrag har genomförts, exempelvis uppdrag om kommunikation om pollinering, uppdrag om kartläggning av ekosystemtjänster, stöd till tre pilotlän som arbetat med integrering av ekosystemtjänstperspektivet i länsstyrelsernas arbete med fysisk planering (bland annat i form av en nationell workshop-serie), samverkan med Boverket om vägledning om ekosystemtjänster i den byggda miljön och konferensen Låt staden grönska, integrering av ekosystemtjänster i arbetet med grön infrastruktur, framtagande av filmer om innehållet i IPBES-rapporten samt framtagande av filmer om skogens ekosystemtjänster, de senare i samarbete med Skogsstyrelsen.

På kort sikt har arbetet inneburit både ökade kunskaper om ekosystemtjänster, att värdet av ekosystemtjänster har synliggjorts för fler och att ett stort antal aktörer har fått stöd och inspirerats till att integrera ekosystemtjänster i verksamhet och beslut. På längre sikt bidrar arbetet till att de naturmiljöinriktade miljökvalitetsmålen uppnås.

7.2 Inventering och kunskapsstöd

Tabell 49. Översikt över insatser 2017–2019 inom inventering och kunskapsstöd (tkr).

Verksamhetsområde	2017	2018	2019	Läs mer i nedanstående avsnitt
Biogeografisk uppföljning	16 498	13 460	10 247	7.2.1
Artportalen	10 600	10 000	9 500	7.2.2
Artdatabanken kunskapsstöd	7 696	14 050	8 785	7.2.3
Smart naturinformation	0	0	4 593	7.2.4
Marktäckedata	3 586	5 447	1 000	7.2.5
Miljösamverkan Sverige	1 000	1 500	600	7.2.6
Biosfärområden	3 000	3 150	*	9.3
Internationell rapportering biologisk mångfald och CAFF	1 051	2 083	314	7.2.7
Kommunikation nätverk för ekosystemtjänster	2 271	1 419	*	7.1.2
Övrigt	2 808	6 425	886	
Summa**	48 510	57 535	35 925	

Källa: Naturvårdsverkets bokföring, utbetalda medel 2019.

*Finansiering under Grön infrastruktur m.m. för 2019.

**Summan för hela anslagsområdet Inventering och kunskapsstöd skiljer sig mot tabell 19, som delvis baseras på bidragstagarnas förbrukade medel.

7.2.1 Biogeografisk uppföljning

Biogeografisk uppföljning ger underlag till rapportering enligt art- och habitatdirektivet. Som ett komplement till miljöövervakningen med stöd av 1:2-anslaget, genomförs inventeringar och övervakning inom programmet biogeografisk uppföljning. Syftet är att följa upp arters och naturtypers bevarandestatus och därmed tillgodose kraven på rapportering enligt EU:s art- och habitatdirektiv. Rapportering gjordes våren 2019 och nästa rapportering sker 2025. Resultaten från inventeringarna är även viktiga för uppföljning av miljökvalitetsmålen och som beslutsunderlag för det långsiktiga bevarandet av naturtyperna och arterna. Biogeografisk uppföljning bedriver övervakningen i 14 så kallade delsystem för naturtyper och arter: fjäll, gräsmarker, skog, stränder, våtmarker, däggdjur (utom fladdermöss), däggdjur-fladdermöss, fjärilar, grod- och kräldjur, kärlväxter, landsnäckor, mossor och lavar, vedlevande leddjur samt trollsländor och dykarskalbaggar.

Utförare för biogeografisk uppföljning inom delsystemen år 2019 var: SLU Artdatabanken, SLU skoglig resurshushållning, SLU institutionen för ekologi, länsstyrelserna i Jönköping, Skåne, Uppsala och Östergötland, Lunds universitet samt naturvårdskonsult Naturcentrum AB.

Ett omfattande planeringsarbete gjordes under våren för att anpassa verksamheten till årets minskade anslag. Verksamheter har utgått och planerats till kommande år i de fall där det får minst negativa konsekvenser för rapporteringen 2025. Uppföljning av mindre däggdjur har t.ex. utgått och flyttats

till kommande år, eftersom relativt kostsam metodutveckling pågår för dessa arter. För resterande artgrupper har uppföljning genomförts, men i flera fall i minskad omfattning och med inställt utvecklingsarbete. För vissa arter har uppföljningen flyttats till kommande år.

Under hela perioden har ett intensivt arbete pågått med att ta fram underlag och analyser för rapportering 2019 där utförare inom biogeografisk uppföljning deltagit. Artdatabanken, SLU, föreslog bedömningar och sammanställde underlag till rapporteringen. Under 2019 har en bristanalys initierats, för uppföljningssystemet utifrån rapporteringen 2019, vilken fortsätter under 2020 och kommer att ligga till grund för en fördjupad utvärdering och planering för kommande uppföljningscykel och rapportering 2025. I bristanalysen har hittills framkommit att den information som tas fram i dagens miljöövervaknings- och uppföljningssystem endast är tillräcklig för de allra vanligaste naturtyperna. Ett arbete har därför initierats i samarbete med landskapsövervakningen (NILS) för att ta fram en ny stickprovsdesign som bättre träffar art- och habitatdirektivets naturtyper.

7.2.2 Artportalen

Naturvårdsverket finansierar löpande drift och förvaltning av Artportalen med 6 miljoner kronor. Uppdrag om utveckling för olika ändamål omfattar 3,5 miljoner kronor.

Vi har utifrån nya EU-krav underlättat för allmänheten att rapportera fynd av invasiva främmande arter och bidragit till utveckling av ett handläggarstöd för länsstyrelserna. Naturvårdsverket har också tecknat överenskommelser om datavärdskap för arter och naturtyper som efter hand kan byggas ut med flera områden såsom vilt, DNA och spontanrapporteringar. Detta redovisas även i respektive avsnitt i denna rapport.

7.2.3 Artdatabanken

Artdatabanken har på olika sätt bistått Naturvårdsverket med kunskapsunderlag med mera, totalt omfattar uppdragen till Artdatabanken cirka 8,8 miljoner kronor under 2019. Resultaten redovisas under respektive avsnitt i denna rapport, till exempel i avsnitt 3.2 om åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper, i avsnitt 3.3 om invasiva främmande arter, i avsnitt 3.1.1 om skötsel av arter och naturtyper i skyddade områden samt i avsnitt 7.2.1 om biogeografisk uppföljning och 7.2.7 om internationell rapportering.

7.2.4 Smart naturinformation

I samverkan med Havs- och vattenmyndigheten, länsstyrelserna och flera andra berörda organisationer har en förstudie som visar på behov och utvecklingsförslag för informationshantering och digitalisering inom området invasiva främmande arter (IAS) genomförts.

En första nivå av digitalt stöd i IAS-verksamheten har under 2019 tagits i drift, som möjliggör inrapportering av fynd, en gemensam lägesbild av utbredning samt indikation på förändrad lägesbild. Den myndighetsgemensamma målsättningen 2020 är att utveckla informationshanteringen i IAS-verksamheten

så att optimerade bekämpningsinsatser kan genomföras och resultat av dessa återrapporteras till EU.

Naturvårdsverket genomförde under 2018 en verksamhetsanalys kopplad till digitalisering och miljöinformation i samhällsbyggnadsprocessen. Verksamhetsanalysen gjordes i samverkan inom Smart miljöinformation och med deltagare från kommuner, regioner, Boverket och Lantmäteriet. Under 2019 har arbetet fortsatt med fokus på informationsutbyten för datamängder som Naturvärdesinventeringar, Miljökonsekvensbeskrivningar och Friluftsvärdeskarteringar. Naturvårdsverket har som del av arbetet deltagit i Lantmäteriets Digitalt först uppdrag ”Smartare samhällsbyggnadsprocess” och aktiviteter i Geodatarådets handlingsplan. Naturvårdsverkets deltagande har bidragit till att skapa nationella strukturer och lösningar för att hantera geodata och säkerställt att de informationsmängder vi arbetat med passar i de nationella infrastrukturer som nu håller på att etableras. Arbetet möjliggör därmed att information som skapas av många olika aktörer, både lokalt och regionalt, kan tillgängliggöras enhetligt och att data kan jämföras och sammanställas på ett betydligt enklare sätt.

7.2.5 Nationella marktäckedata

Naturvårdsverket har i samverkan med andra myndigheter producerat en modern Sverigetäckande version av marktäckedata (NMD) som redan kan eller kommer att kunna användas för fysisk planering, miljöövervakning, analyser och uppföljning. Kundundersökningen visar att 53 % av relevanta användare planerar att använda informationen under de kommande 12 månaderna. De samverkande myndigheterna, och även några tillkommande, har enats om att ajourhålla och vidareutveckla produkten.

Det började 2016 när Naturvårdsverket tog initiativ till ett myndighetsgemensamt arbete för att ta fram en ny nationell kartering av marktäckedata (Nationella marktäckedata). Bakgrunden är det behov av nationellt jämförbar och aktuell information om landskapet som är nödvändig för flera olika analyser och beräkningar. Karteringen baseras på att kombinera satellitdata med information från laserscanningen av Sverige. Resultatet som levereras är en produkt med 24 tematiska klasser och fyra tilläggsskikt (markanvändning, produktivitet i skog, höjd- och täckningsgrad för träd och buskar samt fjällskog). Under 2019 färdigställdes nationella marktäckedata och kunde direkt användas inom myndigheternas verksamhet bland annat Naturvårdsverkets underlag till statistik om skyddade områden och skogsmark.

Data tillhandahålls via standardiserade tjänster enligt principen för öppna data och i Naturvårdsverkets kundutvärderingen 2019 framgick att resultatet är välkänt och kommer till nytta både hos myndigheter och kommuner.

Under 2019 utökades intressentstyrgruppen med Lantmäteriet och Jordbruksverket. Naturvårdsverket beviljades medel från Vinnovas program ”Utmaningsdriven innovation” för att arbeta med förvaltningsfrågan samtidigt som vi visar hur NMD kan bidra till arbetet med de globala hållbarhetsmålen. Projektet som benämns ”Agenda för landskapet” kommer att pågå 2020–2022 och finansieras gemensamt av intressentstyrgruppens deltagare.

Tabell 50. Medel från 1:3-anslaget till nationella marktäckedata 2017–2019 (tkr).

	2017	2018	2019
Fördelade 1:3-medel	3 586*	5 448**	1 000***

*Under 2017 var kostnaden 7,8 mnkr varav Naturvårdsverket stod för 5,8 mnkr (fördelat mellan 1:2-, 1:3- och 1:15-anlagen).

**Under 2018 var kostnaden 9 mnkr varav Naturvårdsverket stod för 7,6 mnkr (fördelat mellan 1:2-, 1:3- och 1:14-anlagen).

***Under 2019 stod Naturvårdsverket för totalt 4,218 mnkr varav 1 mnkr från 1:3-anslaget, 1,45 mnkr från 1:2-anslaget och 1,768 mnkr från 1:14-anslaget.

7.2.6 Miljösamverkan Sverige

Under 2017–2019 har Miljösamverkan Sverige fått extra resurser från Naturvårdsverket för att driva en satsning inom naturvårdsområdet. Totalt 3,1 miljoner kronor satsades på projektet Grön utveckling, som består av en rad olika delprojekt.

Under 2019 har Miljösamverkan Sverige genomfört en nationell tillsynskampanj om Biotopskydd, arbetat med att färdigställa handläggarstödet Biotopskydd - gräns för skada och med att förankra det material som vi tog fram under delprojektet Strategisk naturvårdstillsyn. I oktober 2019 anordnades en naturvårdshandläggarträff för grön tillsyn och prövning där 64 personer från sammanlagt 20 länsstyrelser deltog.

Effekter vi ser av projektet Grön utveckling:

- Ökad tillsynsmedvetenhet hos länsstyrelsernas handläggare.
- Faktaunderlag finns nu kring hur samtliga länsstyrelser arbetar med grön tillsyn.
- Ökad samverkan mellan länsstyrelserna, som bedömer att handläggarträffarna är en viktig del i detta arbete.
- Tre genomförda tillsynskampanjer har gett höjd kompetensnivå.
- Flera nya handläggarstöd på plats.

7.2.7 Internationell rapportering och samverkan för biologisk samverkan och ekosystemtjänster

Europeiska miljöbyrån EEA placerar Sveriges och sex andra länders rapportering 2019 i topp avseende datakvalitet och timing. Under året har till exempel rapportering av bevarandestatus för arter och naturtyper enligt art- och habitatdirektivet (Rådets direktiv 92/43/EEG) som görs vart sjätte år genomförts. Vi tog fram underlag till rapporteringen som ska göras vart sjätte år enligt direktivets artikel 17. Rapporteringen följde EU:s rapporteringsformat och riktlinjer. Vi deltog även i EU:s expertgrupp för rapporteringsfrågor för att säkerställa att rapporteringen gjordes på samma sätt som i övriga medlemsländer. Totalt rapporterades bevarandestatus för 166 arter och 89 naturtyper. Underlag till en svensk sammanställning har också tagits fram för att öka nyttan i Sverige.

Underlag togs också fram inför rapporteringen till EU enligt artikel 12 i fågeldirektivet som genomfördes under 2019. Rapporteringen omfattar en statusbeskrivning av samtliga i Sverige naturligt förekommande fågelarter. I rapporteringen ingår bland annat att redovisa populationsnivåer samt trender, utbredning och utbredningstrend, hot och påverkansfaktorer, åtgärder samt jaktstatistik. Rapporteringen görs vart sjätte år och utgör en delmängd i den samlade bedömningen av tillståndet för den biologiska mångfalden i EU.

I Arktiska rådet har Naturvårdsverket representerat Sverige bland annat i arbetsgruppen *Conservation of Arctic flora and fauna* (CAFF), samt där bidragit med underlag och ståndpunkter kring biologisk mångfald inom Arktis. Naturvårdsverket har under året bland annat bidragit till kunskapsuppbyggnad och skydd av våtmarker och arktiska flyttfåglar, liksom till det cirkumpolära övervakningsprogrammet och samarbetet med gruvindustrin gällande sektorsintegreringen av biologisk mångfald. Därtill har Naturvårdsverket inlett ordförandeskapet i denna grupp. Sveriges drivande roll i det terrestra övervakningsprogrammet har finansierats genom 1:3-anslaget, liksom synliggörandet av våtmarksprojektet internationellt. I övrigt har arbetet, inklusive kostnaderna för ordförandeskapet, under 2019 finansierats av Naturvårdsverkets förvaltningsanslag.

Genom Sveriges medverkan i den internationella mellanstatliga panelen för biologiska mångfald och ekosystemtjänster, IPBES, där NV är fokuspunkt, får vi bl.a. underlag till svenska kunskapssammanställningar om biologisk mångfald, ekosystemtjänster och naturnyttor.

Under året inleddes arbetet med en vetenskapligt baserad sammanställning om klimatförändringar, biologisk mångfald, ekosystemtjänster och naturnyttor. Rapporten färdigställs under våren 2020 och är ett samarbete med bl.a. SMHI och bygger på kunskap från såväl IPBES som klimatpanelen, IPCC.

Syftet med kunskapssammanställningen är att tydliggöra hur klimatförändringar hänger samman med den biologiska mångfalden på olika sätt. Hur artförluster, ekosystemförändringar och effekter på ekosystemtjänster och naturnyttor i både terrester och akvatisk miljö påverkas av ändringar i klimatet. Frågeställningarna kring påverkan och effekter är globala, men regionala för Sverige relevanta särdrag och variationer i de bakomliggande drivkrafterna kommer att belysas i arbetet.

Underlagen till den svenska syntesrapporten baseras på tre specialrapporter från FN:s klimatpanel IPCC om 1,5 graders global uppvärmning, klimatförändringar och marken, haven och kryosfären i ett förändrat klimat, samt IPBES-rapporten ”Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services”, men kan även omfatta ytterligare relevant litteratur. Kunskapssammanställningen kommer att användas av Naturvårdsverket och SMHI i sina verksamheter, samt i informationssyfte till andra myndigheter och organisationer som arbetar med miljörelaterade frågor.

7.3 Övrigt

7.3.1 Bekämpning av översvämningsmygg

Till Länsstyrelsen i Värmlands län har Naturvårdsverket betalat ut bidrag, varav 1 320 tkr har förbrukats. Medlen har använts till Forshaga kommuns förberedelsearbeten inför ansökan om bekämpning av översvämningsmygg inom kommunen säsongen 2020. Senast kommunen ansökte om bekämpning var 2015. Förberedelserna har framför allt bestått av att undersöka antal mygg i aktuella områden, genomföra artbestämningar av insamlade mygg samt att bedöma var myggkoncentrationen kan vara som störst vid översvämningsar.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län har förbrukat 3 736 tkr till bekämpning av larver av översvämningsmygg i Nedre Dalälven enligt givna tillstånd. Under 2019 gjordes en bekämpning i juni över 3 166 hektar i områden spridda från Avesta till Mehedeby. I övrigt var säsongen därefter så pass fri från översvämningsar, att någon ytterligare bekämpning inte behövde genomföras.

8 Tema Rovdjur och annat vilt

Tabell 51. Fördelning av medel till rovdjur och vilt 2017–2019 (tkr).

Sakområde	2017	2018	2019
Genetisk förstärkning av vargstammen	1 329	2 295	3 170
Drift och förvaltning av IT-system	3 110	4 101	3 625
Viltskadecenter, drift	8 385	9 350	7 485
Bidrag rovdjursinventering (länsstyrelsen)	44 432	45 677	42 998
Bidrag rovdjursbidrag (länsstyrelsen)	19 600	19 300	13 501
Övrigt rovdjur	6 016	6 105	3 799
DNA-analyser	8 181	8 927	7 446
SVA viltsjukdomar	3 000	2 998	3 000
Övrigt vilt	6 328	14 091	8 018
Totalt	100 381	112 844	93 042

Källa: Naturvårdsverkets bokföring, utbetalade medel. Vissa summor överensstämmer inte med tabell 19 eller tabell 52, som delvis bygger på förbrukade medel, som redovisats av länsstyrelserna.

8.1 Rovdjursförvaltning

Rovdjursbidraget fördelas varje år till länsstyrelserna. Medlen får användas till informationsinsatser samt akuta åtgärder kopplade till de stora rovdjuren. Även rovdjurscentrum har fått bidrag till rovdjursinformation.

Medlen för genetisk förstärkning av varg syftar till att underlätta inflödet och spridningen av nya gener till den skandinaviska vargstammen främst genom att bidra till att länsstyrelserna kan öka sin närvaro i vargrevir innehållande genetiskt viktig varg. Under 2019 har det även inneburit förberedelser och beredskap för flytt av genetiskt viktig varg.

Tabell 52. Förbrukade medel till rovdjursförvaltning 2017–2019 (tkr).

Sakområde	2017	2018	2019
Genetisk förstärkning av vargstammen	1 329	2 276	3 170
Bidrag, rovdjursbidrag	19 600	17 672	10 987
Arbete med förvaltningsverktyget för rennäringsen	1 240	1 240	917
Summa	22 169	21 188	15 074

EFFEKTER

Länsstyrelserna har med hjälp av rovdjursbidraget kunnat hålla jourverksamhet med hög beredskap för att snabbt vara på plats vid incidenter involverande stora rovdjur. Möjligheten att snabbt vara på plats för att genomföra skadebesiktningar samt skadeförebyggande åtgärder är en viktig del i att minska konflikter med rovdjur. Länsstyrelserna har möjlighet till stor närvaro ute

i fält med kunnig personal som starkt bidrar till att allmänhetens oro och rädslor kopplade till stora rovdjur dämpas. Vissa länsstyrelser redovisar även att rovdjursbidraget har använts till att samverka och arbeta förebyggande mot illegal jakt. Vidare medför rovdjursbidraget att länsstyrelserna kan utföra informations-, kommunikations- och utbildningsinsatser, både i förebyggande syfte och på förekommen anledning. Detta är av stor vikt då närvaro, dialog och möten bidrar till minskad rädsla, oro och polarisering samt till ökad kunskap, förståelse och möjlighet till samexistens och ökat förtroende för förvaltningen. Rovdjursbidraget har även använts till inköp av akutmaterial.

Bidraget för genetiskt viktig varg har dels utbetalats till länsstyrelser för utökad tillsyn i revir med genetiskt värdefull varg (Tiveden och Svartedalen), samt för skadeförebyggande åtgärder i samband med att invandrade vargar av östligt ursprung uppehållit sig i renkötselområdet. Med anledning av förekomst av invandrad varg i norra Sverige har det under 2019 års senare hälft skett omfattande arbete med förberedelser och beredskap för flytt av genetiskt viktig varg från renkötselområdet till Mellansverige. Medlen har under den här åiterrapporteringsperioden även bekostat skydds jakt efter hybrider mellan varg och hund i Bie-reviret, där allt tyder på att alla hybrider har blivit avlivade.

Medlen för arbetet med förvaltningsverktyget har utbetalats till vissa länsstyrelser (Dalarna, Jämtland, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten) för deras samarbete med samebyarna. Även Sametinget har erhållit bidrag för att kunna genomföra utbildning av samebyarna i produktionsmodellen som beräknar förlusten av ren till stora rovdjur, samt för att arrangera konferens om förvaltningsverktyget. Arbetet med rennäringens toleransnivå har resulterat i ett handslag för fortsatt samverkan om förvaltningsverktyget. Handslaget är en överenskommelse som träffades 10 januari 2019 och som innebär att Sametinget, länsstyrelserna i de fem nordligaste länen (Dalarna, Jämtland, Västernorrland, Västerbotten och Norrbotten) och Naturvårdsverket är överens om att i arbetet med förvaltningsverktyget utgår man från de förluster som beräknats av produktionsmodellen samt att rovdjursförekomsten beskrivs av det fastställda inventeringsresultatet.

Rovdjurscentrumen redovisar att deras medel använts till att ta fram och sprida lättillgänglig basinformation om de stora rovdjuren och förvaltningen av dessa, att utveckla webbplatser, att arbeta med uppsökande informationsverksamhet och skolinformation samt vara en mötesplats för att diskutera stora rovdjur. De båda centrumen utökade sitt samarbete 2018 vilket bl.a. resulterat i en gemensam webbplats¹⁸, ett gemensamt nyhetsbrev för spridning av kunskap samt en påbörjad undersökning om hur man kan öka tillgängligheten av kunskap och forskningsresultat till olika målgrupper. 2019 gavs lägre finansiering vilket inneburit att centrumen har varit tvungna att dra ner på en del av verksamheten. Arbetet inriktades mer på förvaltning av de informations-

---

¹⁸ www.de5stora.com

kanaler som fanns sedan tidigare. Exempelvis intensifierades användningen av Facebook under 2019 för att sprida information om stora rovdjur och sidan hade vid årets slut 1 300 följare. Deras hemsidor www.de5stora.com och www.rovdjurskolan.se för rovdjursinformation hade under 2019 200 000 respektive mer än 50 000 unika besökare.

8.2 Övrig viltförvaltning

Olika kommunikationsinsatser och vägledningsinsatser har genomförts under året i form av konferens för länsstyrelser och andra aktörer inom viltförvaltning samt möten på ledningsnivå utifrån strategin för svensk viltförvaltning. Medel har också använts till pågående arbete med framtagande av förvaltningsplaner för älg och kronhjort, gåsinventering samt till bidrag till den internationella organisationen för migrerande fåglar (AEWA).

8.3 Rovdjursinventering och annan kunskap

8.3.1 Inventeringar och metodutveckling

BJÖRN

Björn inventeras genom särskilda satsningar med spillningsinventeringar i ett rullande schema mellan länen och därpå följande populationsberäkningar. Under 2017 har en björnspillningsinventering genomförts i Dalarnas och Gävleborgs län samt i delar av angränsande län. Under 2018 gjordes en nationell populationsuppskattning av björnstammen baserad på länsvisa uppskattningar mellan 2014 och 2017. Under 2019 genomfördes björn-inventering i Västerbottens län.

KUNGSÖRN

Under 2018 intensifierades arbetet med översynen av kungsörnsinventeringen med inventering i fyra försöksområden för intensivinventering (två områden i Norrbottens län, ett i Västerbottens län och ett i Dalarnas län) i likhet med hur de inventerar i Norges intensivområden. 2019 färdigställdes nya inventeringsinstruktioner för kungsörn.

VARG

I samband med att resultaten från varginventeringen 2016/2017 fastställdes beslutade Naturvårdsverket om ytterligare en inventeringssäsong 2017/2018 med utökad insamling av prover för DNA-analys i arbetet med att ta fram en ny omräkningsfaktor (från familjegrupper till individer). Åtta län i Mellansverige har tilldelats extra medel för detta. En motsvarande utökad spillningsinventering genomförs även inventeringsperioden 2019/2020, denna gång i 10 län och liksom förra gången i samverkan med Svenska Jägareförbundet. Under 2019 upprättades även en arbetsgrupp för ändringar av instruktioner för inventering av varg.

JÄRV

Naturvårdsverket har tilldelat Länsstyrelsen i Norrbottens län extra medel till en särskild satsning under tre år för en mer omfattande insamling av DNA-prover från järv, som avslutades under 2019. Fältpersonal från norska Statens naturoppsyn (SNO) har samlat prover inom länet längs med riksgårnsen. Vidare gjordes en särskild satsning i Gävleborgs, Dalarnas, Västernorrlands och Jämtlands län för att utöka möjligheterna att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA och vars resultat visar på goda förutsättningar att inventera järv i skogslandet med hjälp av DNA i framtiden.

DNA-ANALYSER

DNA-analyser blir en allt viktigare del av rovdjursinventeringen. Resultaten används bl.a. för populationsuppskattningar, art- och individidentifiering samt beräkning av släktskap och inavelsgrad. Naturvårdsverket har avtal med tre laboratorier. Naturhistoriska riksmuseet analyserar prover från björn, Sveriges lantbruksuniversitet från varg och Uppsala universitet från järv. Under 2019 färdigställde det av Naturvårdsverket och Miljødirektoratet (Norge) samfinansierade projektet Rovquant sin slutrapport¹⁹. Projektet har utvecklat nya modeller för att med hjälp av DNA-prover och döda individer fastställa populationernas storlek och fördelning i landskapet. Resultaten är mycket lovande och öppnar för ny DNA-baserad inventeringsmetodik för björn, järv och varg i framtiden. Som ett led i det nordiska samarbetet har Naturvårdsverket påbörjat samarbete med Finlands Naturresursinstitut (LUKE) i syfte att analysera DNA från finska vargar med svensk metodik. På så sätt ges större möjligheter att snabbt avgöra eventuella vargimmigranterns ursprung.

STATENS VETERINÄRMEDICINSKA ANSTALT (SVA)

Naturvårdsverket har under många år gett SVA i uppdrag att hantera kroppar och delar av kroppar från de stora rovdjuren. SVA genomför bl.a. obduktioner, hanterar och lagrar prover samt levererar prover för DNA-analys till ovan nämnda laboratorier. Dessa data är viktiga för bl.a. populationsberäkningar, övervakning av sjukdomar och dödsorsaksstatistik²⁰.

---

¹⁹ https://static02.nmbu.no/mina/publikasjoner/mina_fagrappport/pdf/mif63.pdf

²⁰ <https://www.sva.se/vilda-djur/rovdjur/>

8.3.2 Resultat och rapporter

Inventeringsresultaten från vintern 2018/2019 finns sammanfattade i flera olika publikationer²¹.

8.3.3 Rapportering av observationer

Det norsk-svenska webbapplikationen Skandobs ger allmänheten möjlighet att rapportera sina rovdjursobservationer. Under 2018 och 2019 har Naturvårdsverket arbetat för att modernisera Skandobs vilket lett till en betydligt enklare och snabbare mobilapplikation för att samla in allmänhetens observationer. Miljödirektoratet och Naturvårdsverket har fortsatt vidareutveckla den s.k. Feltappen som används av länsstyrelsernas personal för att samla data i fält.

Naturvårdsverket har efter upphandling tecknat ett treårigt avtal med Svenska Jägareförbundet gällande rovdjursinventering. Enligt avtalet ska Svenska Jägareförbundet bl.a. bygga upp ett rapporteringssystem och främja rapportering via Skandobs samt medverka i områdes- och spillningsinventeringar.

UTVÄRDERING AV INVENTERINGSSYSTEMET

I slutet av 2017 inledde Naturvårdsverket en utvärdering av inventeringssystemet för stora rovdjur genom att beskriva och utvärdera dagens system, utvärdera förtroendet för inventeringsresultat och utförarorganisationer samt utvärdera övergången från Rovdjursforum till Rovbase. Syftet med utvärderingen var att ta reda på hur väl berörda aktörer anser att systemet fungerar och om man anser att det harmoniserats och samordnats efter den översyn som gjordes tillsammans med Miljödirektoratet i Norge under åren 2012–2014. Mer än 320 personer från svenska och norska myndigheter, samebyar och organisationer har svarat på frågor om bland annat inventeringssystemets organisation, ansvarsfördelning, mål med inventeringarna, samverkan med olika aktörer, kunskap och utbildning samt vilka effekter de märkt av sedan gemensamma metoder infördes. Utvärderingen slutredovisades i december 2019 då den fjärde och sista rapporten publicerades²².

---

²¹ Björn: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-8822-4>

Varg: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-8832-3>

Järv: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2625228>

Lodjur: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-8840-8>

Kungsörn: <https://www.nrm.se/download/18.485a98c516e7f8949472b3ce/1575450704570/Nationell%20kungs%C3%9B6rnsrapport%20-%202019.pdf>

²² Rapport 1: Beskrivning av det skandinaviska inventeringssystemet för stora rovdjur: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6830-1>

Rapport 2: Från Rovdjursforum till Rovbase – när Sverige bytte databas för rovdjursinventeringar: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6878-3>

Rapport 3: Hur fungerar inventeringssystemet för rovdjur i Sverige?: <https://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6892-9>

Rapport 4: En studie om tillit till inventeringssystemet för stora rovdjur: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6893-6>

8.3.4 Rapporteringen ökar

Allmänheten har gjorts delaktig i inventeringsarbetet via information som länsstyrelserna lägger ut på sina hemsidor samt via sociala och lokala medier, där allmänheten uppmanas att rapportera sina observationer. Stor vikt läggs vid att återkoppla till dem som rapporterar för att de ska känna att de gör en värdefull insats och för att främja att fler rapporter kommer in. Generellt syns en tydlig positiv trend vad gäller Skandobs då rapporteringarna har ökat i en del län. Allmänheten har även gjorts delaktig vid spillningsinsamlingar, samt involverats när länsstyrelserna varit ute på olika typer av publika möten, mässor, informationsträffar etc.

Viltkameror används i allt större utsträckning och är ett viktigt komplement som underlättar inventeringsarbetet, speciellt vid brist på snö. Kamerorna används dessutom för att förebygga rovdjursangrepp på tamdjur och hägnat vilt. Länsstyrelsen i Jämtlands län har ett projekt med fasta viltkamerastationer i samarbete med järvforskningsprojektet. Projektet fortlöpte under 2019. Användningen av ny teknik innebär ökade kostnader de närmaste åren, dels p.g.a. inköp av utrustning men även för att det administrativa arbetet ökar t.ex. i form av bildhantering. Det kräver även god kontakt med markägare och jaktarrendatorer. I vissa län är motståndet mot utplacering av kameror en begränsande faktor. Den nya kameralagstiftningen har gjort det lättare för privatpersoner att använda viltkameror vilket även möjliggör för privatpersoner att vara mer delaktig i inventeringsarbetet även om några län rapporterar att detta inte fått någon omedelbar effekt på rapporteringsfrekvensen.

För att underlätta användningen av viltkameror har Naturvårdsverket publicerat en vägledning för regelverk kring privata viltkameror²³.

8.3.5 Användning av inventeringsresultat

Länsstyrelserna redovisar att resultaten används som underlag vid framtagande av miniminivåer, förvaltningsnivåer och förvaltningsplaner, uppföljning av mål gällande gynnsam bevarandestatus för rovdjur, planering av skadeförebyggande åtgärder samt som underlag för beslut om skydds- och licensjakt. Inventeringsresultaten är även underlag för rapporteringen om rovdjur enligt art- och habitatdirektivet. I renskötselområdena utgör inventeringsresultaten underlag för Sametingets beslut om ersättning för rovdjursförekomst samt beslut om bidrag för förebyggande åtgärder. Det är även ett viktigt underlag för toleransnivåarbetet. Vid all dialog med allmänhet, tamdjursägare, jägare, intresseorganisationer, forskare m.fl. är inventeringsresultaten en nödvändig grund. Det är även värdefull information för andra områden som berör länsstyrelsernas arbete, exempelvis vad gäller vindkraftsparker eller avverkningsanmälningar. Sammanfattningsvis är en god inventering med trovärdig grund mycket viktig för viltförvaltningen.

---

²³ <https://www.naturvardsverket.se/regler-viltkamera>

8.4 Viltförvaltning kunskapsunderlag

Inom ramen för viltstrategin har en rad aktiviteter och projekt finansierats gällande kunskapssammanställning, kunskapsuppbyggnad och kunskaps-spridning till stöd för viltförvaltningen. Projekten gäller framför allt innovation, internationellt samarbete samt utvärdering och utveckling av inventeringen av stora rovdjur.

Naturvårdsverket har inom ramen för arbetet med viltsjukdomar och i samråd med viltsjukdomsrådet fördelat medel till SVA för projekt som framför allt behandlar avmagringssjuka hos hjorddjur (CWD), afrikansk svinpest (ASF) samt undersökningar av förekomst och utveckling av diagnostik för en rad andra viltsjukdomar.

9 Insatser som gynnar kulturarvet

Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor har i grunden ofta en koppling till biologisk mångfald. För att göra det tydligare vilken roll Naturvårdsverket har i att bevara och utveckla kulturvärden använder vi begreppet biologiskt kulturarv. Begreppet används uttalat och konsekvent som utgångspunkt för Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor, i såväl landskapet som helhet som i skyddade områden. Vi använder begreppet bl.a. kopplat till naturvård, hävdpräglade miljöer, miljöövervakning samt relevanta miljömål och friluftslivsmål.

Avseende värdefulla områden utgör det biologiska kulturarvet en naturlig och integrerad del av verksamheten. Dels generellt som en aspekt i såväl beslut om formellt skydd och skötselplaner och dels specifikt i form av såväl skydd och förvaltning av kulturhistoriskt värdefulla fastigheter och element som förvaltningen av världsarv och biosfärområden.

9.1 Skötselåtgärder som gynnar kulturarvet

I samband med naturvårdande skötsel i skyddade skogar träffar man ofta på mindre ytor med kulturhistoriska värden. Här sker ofta modifieringar av de gängse skötselråden för att på bästa vis ta hand om och utveckla värdena i kulturmiljön. Det kan handla om att öppna upp områden och rensa ris runt fornminnen samt att undvika körning i fornlämningsområden etc. Större områden med värdefulla kulturarv hanteras enligt särskilda skötselplaner.

SÄRSKILDA SATSNINGAR PÅ KULTURMILJÖVÅRDANDE SKÖTSEL

Det finns två tydliga samverkansprojekt redovisade av länsstyrelserna 2019, nämligen:

Gävleborgs län

Samverkansprojekt med kulturvård på länsstyrelsen. Tillsammans med Region Gävleborg, Gävle kommun, en ideell förening och Läns museet deltar länsstyrelsen i ett gemensamt projekt som syftar till att skapa en hållbar besöksdestination kopplad till de kultur- och naturreservat som finns i området. Länsstyrelsen bidrar dels med ekonomiska medel och dels via ett samarbetsavtal där skötselpersonal arbetar i projektet. Projektet ska pågå till år 2021.

Västernorrlands län

Samverkansarbete med kulturmiljö på länsstyrelsen. Avdelningen för skydd av områden sköter numera om ett 20-tal prioriterade fornvårdsområden med slätter eller betesdrift för att höja fornvårdsskötseln men också för att skapa och förbättra de ängsmarksvärden som ofta finns på dessa öppna områden. Ett fornvårdsområde som är öppet och välbetat av får hyser en rad sällsynta ängsmarksarter.

9.2 Världsarv

Naturvårdsverket har tillsammans med Riksantikvarieämbetet regeringens uppdrag att hantera frågor utifrån Världsarvskonventionen. Det är Riksantikvarieämbetet som har det övergripande ansvaret för konventionens tillämpning i Sverige. Naturvårdsverket har ett särskilt ansvar för de två utpekade naturvärldsarven; Laponia och Höga Kusten. Detta består bland annat av stöd till världsarvsförvaltarna och länsstyrelser då prövningsärenden eller annan exploatering kan påverka eller hota världsarvets värden, yttrande i prövningsärenden till domstolar samt när det är aktuellt även rapportera till Unesco om vad som händer i världsarv som eventuellt anmäls som hotade. Naturvårdsverket har möjlighet att delta i styrelser och råd för naturvärldsarv vilket vi även gör regelbundet. Under 2019 bidrog Naturvårdsverket med nästan 8 miljoner kronor ur 1:3 anslaget till arbetet med två av Sveriges femton världsarv. Naturvårdsverket har aktivt deltagit i framtagandet av en ny nationell världsarvsstrategi för perioden 2020–2030.

9.2.1 Laponia

Världsarvet Laponia i Lapplands fjällvärld är ett kombinerat natur- och kulturvärldsarv. Världsarvet förvaltas av den ideella föreningen Laponiatjuottjudus. I föreningen samarbetar berörda samebyar, kommuner, Länsstyrelsen i Norrbottens län och Naturvårdsverket.

En viktig del i Laponiatjuottjudus verksamhet – som finansieras med medel från 1:3-anslaget – är att förvalta anläggningar för besökare av världsarvet. Under 2018 och 2019 har besöksentrén till Muddus/Muttos nationalpark i världsarvet byggts om och gjorts mer tillgänglig. Invigningen skedde sista helgen i maj 2019, på nationalparkernas dag, med närmare 300 besökare. Entrén har gjorts större och har fått nya informationsplatser, eldstäder, spänger och ramper samt besökstoletter och en utvidgad parkering. Andra exempel på föreningens arbete med att tillgängliggöra världsarvet är underhåll av vandringsleder. Bland annat har spång bytts ut i Muddus/Muttos nationalpark och en ny bro har ersatt en tidigare bro utmed Badjelánndaleden. Föreningen förvaltar även övernattningsstugor vid sju olika stuglägen i Pajelanta/Badjelánnda nationalpark och 2019 års arbete med stugorna inkluderar renovering av bastun i Stáلولuokta, bygge av tak på gasolförråd och omdragning av gasolledningar.

9.2.2 Höga Kusten

Arbetet med att presentera det gemensamma världsarvet i Höga Kusten i Sverige och Kvarkens skärgård i Finland inom ramen för världsarvsprojektet Lystra har fortsatt under 2019. Världsarvsprojektet Lystra grundar sig på ett gränsöverskridande samarbete – precis som världsarvsområdet i Höga Kusten och Kvarkens skärgård som också sträcker sig över landsgränserna. Den exceptionella geologin är den viktigaste delen i världsarvet och därför samarbetar sakkunniga från Sveriges Geologiska Undersökning

(SGU) med Geologiska forskningscentralen GTK och Lantmäteriverkets Geodatacentralen FGI från Finland, inom Lystra. Syftet med samarbetet är att skapa en tydligare helhetsbild av världsarvsområdets geologi och dess globala betydelse. En gemensam webbportal²⁴ som presenterar den bästa platsen i världen för att uppleva och förstå landhöjningen efter den senaste istiden har sjösatts. Samordningen av världsarvet på den svenska sidan organiseras av Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

9.2.3 Övrigt

Tretton av Sveriges femton världsarv är utpekade kulturvärldsarv men hyser också stora naturvärden som är föremål för mer eller mindre omfattande skötselåtgärder finansierade med 1:3-medel. Södra Ölands odlingslandskap och Drottningholm är exempel på världsarv vilka även hyser höga natur- och friluftsvärden och vars skötsel till viss del bekostas av 1:3-medel genom bidrag till länsstyrelserna.

9.3 Biosfärområden

2019 avsattes 3,6 miljoner kronor ur anslaget 1:3 till arbetet med biosfärområden. Naturvårdsverket stödjer biosfärarbetet genom årliga ekonomiska bidrag både till fem biosfärområden²⁵, vars syfte är att stödja utvecklingen av metoder och modeller för lokalt förankrat arbete med långsiktigt hållbar utveckling, och till en nationell koordinator. Naturvårdsverkets verksamhetsbidrag till biosfärområden är villkorat med krav på lokal medfinansiering med minst 50 % (i praktiken oftast mer) vilket ger en uppväxling av Naturvårdsverkets bidrag i det konkreta arbetet. Naturvårdsverkets stöd till en nationell koordinator är ett led i att stötta biosfärprogrammets utveckling såväl som utvecklingen av arbetet i enskilda biosfärområden.

Samordnande biosfärkontor i Voxnadalen, Vänerskärgrården med Kinnekulle, Älvlandskapet Nedre Dalälven och Östra Vätternbranterna har bland annat genererat:

- Externa projektmedel till att testa modeller för avsättning och produktion av kvalitetsvirke, vilket på sikt kan bidra till ett mer diversifierat skogsbruk. Projektet möjliggör en horisontell innovationsutveckling i den skogliga värdekedjan.
- En tankstation för bilar med bränsleceller som behöver vätgas. Gasen är helt fossilfri eftersom den är producerad av solens energi som fångas via en solcellspark.
- Extern projektfinansiering för att arbeta systematiskt med lokalt förankrad och långsiktigt hållbar fiskeförvaltning i Dalälven. En effekt

---

²⁴ <https://highcoastkvarken.org>

²⁵ Havs- och vattenmyndigheten ger stöd till två områden: Blekinge Arkipelag och Vindelälven-Juhtadakha

under 2019 är det påverkansarbete som biosfärkontoret Älvlandskapet Nedre Dalälven tillsammans med medlemskommuner och lokala fiske-
rättsägarna bedrivit och som resulterat i en tidigareläggning i förslaget
till ”Nationell plan för omprövning av vattenkraft”, från någon gång
mellan åren 2035–2040 till år 2024 för den berörda delen av Dalälven,
vilket är mycket betydelsefullt för det lokala arbetet och engagemanget
för hållbart fiske.

- Studie Lövsuccé 2.0 som startade i biosfärområdet Östra Vätterbranterna, visar att ökad andel lövträd i skogsbruket i blandskog och kantzoner ökar skogens förmåga att stå emot klimatförändringar som intensivare torka, bränder, insektsangrepp och röta samt stärker andra viktiga värden som biologisk mångfald. Idag drivs studien vidare utanför området av LRF.

Naturvårdsverket har inom myndigheten breddat sitt engagemang i biosfär-
arbetet genom att fler avdelningar är direkt involverade i arbetet, detta för att
bättre möta bredden på biosfärområdenas arbete med Agenda 2030.

Naturvårdsverket har uppdragit åt SLU att dokumentera bildningspro-
cesserna i de två nya områdena samt genomföra en utvärdering av organisa-
tionerna i de fem första biosfärområdena. Syftet är att kunna dra lärdom av
modellområdena och för att kunna sprida erfarenheterna. Naturvårdsverket
har med anledning av de två nya biosfärområdena upphandlat och finansierat
ytterligare två filmer med exempel på hur biosfärområdena arbetar med
Agenda 2030. Filmerna lanseras under 2020 på Youtube, Facebook och Twitter.
Filmerna syftar till att visa bredden på biosfärområdenas arbete med Agenda
2030 och samtidigt ge de enskilda områdena stöd i deras kommunikation om
biosfärarbetet med Agenda 2030.

Sverige fick 2019 två nya biosfärområden, Voxnadalen och Vindelälven-
Juhtatdakha, vilket gör att det nu finns sju svenska biosfärområden²⁶.

9.4 Kulturmiljöstrategin

Naturvårdsverket har tagit fram en strategi för arbete med arbete med kultur-
miljöfrågor 2020–2022. Naturvårdsverket ska i sin myndighetsutövning och
i sin vägledande roll tydligt uppmärksamma och hantera de kulturmiljö-
aspekter som ligger inom myndighetens ansvarsområde. Det innebär att
Naturvårdsverket ska vara tydlig om i vilka processer kulturmiljöaspekter
ska vägas in och om hur detta kan göras. Strategin ska vara en integrerad
del av Naturvårdsverkets verksamhet och därmed bidra till de nationella
kulturmiljömålen. Detta ska åstadkommas bl.a. genom att vägleda i hur
miljöbalken ska tillämpas i frågor som innehåller ett kulturmiljöperspektiv.

---

²⁶ Kristianstads Vattenrike, Vänerskärgrården med Kinnekulle, Älvlandskapet Nedre Dalälven, Blekinge
Arkipelag, Östra Vätterbranterna, Voxnadalen samt Vindelälven-Juhtatdakha

Naturvårdsverket tar ansvar för kulturmiljöfrågor och bidrar till de nationella kulturmiljömålen genom följande strategiska ställningstaganden:

- i sin myndighetsutövning och i sin vägledande roll tydligt uppmärksamma och hantera de kulturmiljöaspekter som ligger inom verksamhetens ansvarsområde
- använda begreppet biologiskt kulturarv uttalat och konsekvent som utgångspunkt för Naturvårdsverkets arbete med kulturmiljöfrågor, i såväl landskapet som helhet som i skyddade områden
- stödja en tydligare koppling mellan de nationella kulturmiljömålen och miljömålen och att på så sätt synliggöra kulturmiljömålen och underlätta uppföljningen av dem
- utgå från ett helhetsperspektiv på natur- och kulturlandskapet med dess värden
- samverka med myndigheter och andra aktörer för att kulturmiljöfrågor ska vägas in tidigt i Naturvårdsverkets processer
- utnyttja digitala möjligheter för att öka myndighetens kunskapsbas om kulturmiljöaspekter inom olika verksamheter

10 Sysselsättningseffekter

Beräkning av sysselsättningseffekter av Naturvårdsverkets sakanslag 1:14 och 1:3 år 2019

10.1 Bakgrund

Naturvårdsverket är i sitt regleringsbrev ålagt att redovisa vilka sysselsättningseffekter för kvinnor och män som användningen av sakanslagen för skydd och åtgärder för värdefull natur (1:3 och 1:14) ger upphov till. I sin återrapportering av åtgärder för biologisk mångfald 2016–2018 redovisar Naturvårdsverket att åtgärder som genomfördes under anslaget 1:3 år 2018 tog cirka 1 210 årsarbetskrafter i anspråk, medan åtgärder under anslaget 1:14 sysselsatte motsvarande ungefär 149 årsarbetskrafter.

Utöver dessa direkta sysselsättningseffekter gav anslagen även följdarbets-tillfällen i form av exempelvis underentreprenader vid ny- och ombyggnadsprojekt och i samband med juridiska tjänster vid värdering och försäljning av mark. Totalt år 2018 beräknades anslagen ge upphov till ca 1 571 helårsarbetskrafter, varav 530 för kvinnor²⁷.

10.2 Sakanslagen

Skydd av värdefull natur, i form av förvärv, intrångsersättningar eller avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, finansieras via anslag 1:14 *Skydd av värdefull natur*. Storleken på anslag 1:14 var år 2019 978 miljoner kronor.

De skyddade områdena kräver skötsel för att naturvärdena ska kunna upprätthållas och för att områdena ska kunna tillgängliggöras på ett tillfredställande sätt. Det statliga åtagandet för att säkerställa detta finansieras via anslag 1:3 *Åtgärder för värdefull natur*. Storleken på anslag 1:3 var år 2019 859 miljoner kronor.

10.3 Syfte

Föreliggande studie syftar till att uppskatta storleken på såväl de direkta som indirekta sysselsättningseffekter som följer av användningen av anslagen.

---

²⁷ Naturvårdsverket (2019)

10.4 Metod

De vägledningsdokument som WSP tog fram år 2017 i samband med att nya sysselsättningsmultiplikatorer beräknades har, precis som föregående år, använts för beräkningarna.

10.5 Beräkningsresultat – hur har medlen använts år 2019?

Av det totala beloppet på ca 1 838 miljoner kronor har ca 810 miljoner kronor som använts för finansiella transaktioner (förvärv av mark, intrångsättning, m.m.) exkluderats från beräkningarna då de inte ger någon effekt på sysselsättningen.

Av sakanslag 1:14 har ca 159,5 miljoner (16 %) använts i ändamål som haft effekter på sysselsättningen och för sakanslag 1:3 är motsvarande siffra 867 miljoner kronor (101 %) ²⁸. I tabell 53 nedan visas sakanslagsförbrukningen och de beräknade sysselsättningseffekterna för år 2019. Totalt beräknas anslagen ge upphov till ca 1 187 helårsarbetskrafter, vilket är 384 stycken (eller 24 %) färre än föregående års (2018) resultat. 2019 års sakanslag var dock 39 % mindre än föregående års.

Tabell 53. Sakanslagsförbrukning år 2019 med beräknade sysselsättningseffekter.

	Sakanslag 1:3	Sakanslag 1:14
Anslagsförbrukning 2019	861,8 miljoner kr	976,5 miljoner kr
Medel som ger upphov till sysselsättning	867,7 miljoner kr	159,5 miljoner kr
Medel som inte ger reala effekter på ekonomin	-6,7 miljoner kr	817,0 miljoner kr
Medel som utbetalats till internationella organisationer	0,67 miljoner kr	-
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	879	139
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	132	38
Total sysselsättningseffekt för kvinnor, helårsarbetskrafter	340 (34 %)	92 (52 %)

10.5.1 Branschfördelning

I tabellen nedan visas en uppskattning av hur de utbetalda sakanslagen fördelats i olika branscher. Endast de medel som anses ge upphov till sysselsättning har inkluderats.

För sakanslag 1:3 har majoriteten av beloppet gått till skogsskötsel företag (63 %) och myndigheter (13 %). Medlen från sakanslag 1:14 har spridits något jämnare, men den största delen har gått till arbete på myndigheter (55 %), drift och förvaltning av databaser (16 %) och ekonomisk konsultverksamhet – värdering av mark (10 %).

²⁸ Man går 6 704 795 kr plus på finansiella transaktioner. Dessa medel används sedan i ändamål som påverkar sysselsättningen, vilket resulterar i att summan blir större än det ursprungliga sakanslaget och uppgår till 101 %

Tabell 54. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2019²⁹.

Bransch	1:3	1:14
Viltvård; Inventering av rovdjur, mårhundsbekämpning etc.	7,8 %	0,0 %
Skogsskötsel och förvaltning	61,5 %	0,0 %
Tryckerier och produktion av material	0,0 %	0,0 %
Byggnation och ombyggnation av naturum, entréer, leder etc.	3,1 %	0,0 %
Arrangemang av mässor, konferenser m.m.	0,0 %	0,0 %
Drift, utveckling och förvaltning av olika databaser	2,2 %	15,9 %
Fastighetsförmedling	0,0 %	6,4 %
Juridisk konsultverksamhet	0,0 %	1,0 %
Ekonomisk konsultverksamhet – Värdering av mark	0,0 %	10,3 %
Teknisk konsultverksamhet; karteringar etc.	2,4 %	11,0 %
Veterinärverksamhet	0,6 %	0,0 %
Myndigheter; Länsstyrelser, Lantmäteriet, Naturvårdsverket m.m.	15,2 %	55,5 %
Intresseorganisationers arbete	1,3 %	0,0 %
Vetenskaplig forskning	5,7 %	0,0 %
Totalt	100,0 %	100,0 %

10.5.2 Regional fördelning

I tabell 55 nedan visas den uppskattade regionala fördelningen av sakanslag 1:3 och 1:14 för år 2019. En stor del (76 %) av medlen i sakanslag 1:3 har betalats ut till länsstyrelser och motsvarande fördelning har därför använts för att fördela det totala beloppet för sakanslag 1:3 på län. Sakanslag 1:14 har istället fördelats efter storleken (i kr) på de markersättningar som betalats ut till respektive län under året.

Sakanslag 1:3 har fördelats relativt jämnt över länen och de flesta län har tilldelats mellan 3 och 7 % av de utbetalda medlen. Västra Götalands län är (precis som föregående år) det län som tilldelas störst del av beloppet, 11 % år 2019 och 10 % föregående år (2018).

Sakanslag 1:14 är något mer ojämnt fördelat över länen, men det är jämnare år 2019. Blekinge och Västmanlands län tilldelades 2 % vardera medan Norrbottens och Örebro län tilldelades 9 % vardera.

²⁹ Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %

Tabell 55. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 år 2019³⁰.

Län	1:3	1:14
Stockholms län	5 %	7 %
Uppsala län	3 %	3 %
Södermanlands län	4 %	4 %
Östergötlands län	6 %	5 %
Jönköpings län	4 %	3 %
Kronobergs län	3 %	3 %
Kalmar län	8 %	5 %
Gotlands län	5 %	3 %
Blekinge län	2 %	2 %
Skåne Län	8 %	8 %
Hallands län	3 %	3 %
Västra Götalands län	11 %	9 %
Värmlands län	3 %	3 %
Örebro län	3 %	3 %
Västmanlands län	2 %	2 %
Dalarna	5 %	6 %
Gävleborgs län	4 %	4 %
Västernorrland	3 %	3 %
Jämtlands län	5 %	7 %
Västerbotten	6 %	6 %
Norrbottens län	7 %	9 %
Totalt	100 %	100 %

10.6 Sysselsättningseffekter

Sysselsättningsstatistik utgår från befolkningen i arbetsför ålder (16 och äldre)³¹. I tabell 56 och 57 nedan visas den totala sysselsättningseffekten (direkt och indirekt) dels för sakanslag 1:3 och dels för 1:14. Sysselsättningseffekten redovisas på bransch och länen har delats in i fyra kategorier: Stockholm, tjänstelän, tillverkningslän och län med blandad struktur. Detta är en relativt ny indelning som togs fram under arbetet med uppdateringen av sysselsättningsmultiplikatorerna under hösten 2017. Samma indelning användes i förra årets beräkningar. Andelen kvinnor som arbetar i respektive bransch baseras på data för år 2016 från SCB.

Sakanslag 1:3 beräknas fördela antalet sysselsatta relativt jämnt över de olika länstyperna, med undantag för Stockholms län som tilldelas en mindre del. Majoriteten av de sysselsatta arbetar inom skogsskötsel och förvaltning följt av vetenskaplig forskning, arbete på myndigheter och med viltvård. Fördelningen är lik den som beräknades förra året. 34 % av dem som sysselsätts av medlen beräknas vara kvinnor, vilket är 3 procentenheter större andel än för 2018.

³⁰ Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte nödvändigtvis till 100 %

³¹ RAMS – registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB

Tabell 56. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2019³².

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverkningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor
Viltvård; Inventering av rovdjur	4	15	37	35	92	24 %
Skogskötsel och förvaltning	40	133	178	221	572	24 %
Boktryckerier och övriga tryckerier	0	0	0	0	0	
Byggindustri – Byggnation av naturrum, leder, etc.	1	6	10	11	29	10 %
Hotell- och restaurang	0	0	0	0	0	
Datakonsulter	1	4	8	7	21	43 %
Fastighetsförmedling	0	0	0	0	0	
Juridisk konsultverksamhet	0	0	0	0	0	
Ekonomisk konsultvärdering av mark	0	0	0	0	0	
Teknisk konsultverksamhet	1	5	9	8	22	43 %
Veterinärverksamhet	0	1	2	2	6	79 %
Arbete på myndigheter; Länsstyrelser, m.m.	7	31	55	48	140	58 %
Vetenskaplig forskning	5	23	36	41	105	58 %
Intresseorganisationer	1	5	8	9	24	43 %
Total sysselsättningseffekt	61	223	343	384	1 011	34 %
varav direkt sysselsättningseffekt	52	190	303	335	879	
varav indirekt sysselsättningseffekt	9	34	40	49	132	

Medlen från sakanslag 1:14 beräknas sysselsätta flest personer i tillverkningslän och län med blandad struktur, färre i tjänstelän och väldigt få i Stockholms län. Den största andelen av de sysselsatta arbetar på myndighet följt av konsultverksamhet, vilket liknar fördelningen från föregående år. Av dem som sysselsätts beräknas 52 % vara kvinnor. Se tabell 57.

³² Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen

Tabell 57. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2019³³.

Bransch	1: Stockholm	2: Tjänstelän	3: Tillverk- ningslän	4: Län med blandad struktur	Totalt	Andel kvinnor
Viltvård; Inventering av rovdjur	0	0	0	0	0	
Skogskötsel och förvaltning	0	0	0	0	0	
Boktryckerier och övriga tryckerier	0	0	0	0	0	
Byggindustri – Byggnation av natu- rum, leder, etc.	0	0	0	0	0	
Hotell- och restaurang	0	0	0	0	0	
Datakonsulter	2	6	9	10	27	43 %
Fastighetsförmedling	0	1	2	2	4	40 %
Juridisk konsultverksamhet	0	0	1	1	2	43 %
Ekonomisk konsult- värdering av mark	1	4	6	6	17	43 %
Teknisk konsultverksamhet	1	4	7	7	19	43 %
Veterinärverksamhet	0	0	0	0	0	
Arbete på myndighe- ter; Länsstyrelser, m.m.	7	25	39	37	108	58 %
Vetenskaplig forskning	0	0	0	0	0	
Intresseorganisationer	0	0	0	0	0	
Total sysselsättningseffekt	12	39	63	62	177	52 %
varav direkt sysselsättningseffekt	8	30	52	48	139	
varav indirekt sysselsättningseffekt	4	10	11	14	38	

10.7 Jämförelse över 3 år

I tabell 58 och 59 redovisas sakanslagens utfall de senaste tre åren.

År 2018 var båda sakanslagen större än vad de var år 2017 och det återspeglades även i antalet sysselsatta som medlen genererade. År 2019 var båda sakanslagen mindre än både år 2017 och 2018. För sakanslagen är också antalet sysselsatta mindre år 2019 än både år 2017 och 2018. För sakanslag 1:14 har medlen som ger upphov till sysselsättning fördelats på ett liknande sätt mellan branscher och län för samtliga tre år. Det innebär att antalet sysselsatta per miljoner kronor är i nivå med 2018. För sakanslag 1:3 skiljer sig fördelningen mellan branscher något mer mellan de tre åren, men förändringarna är ändå så pass små att de inte påverkar sysselsättningseffekterna.

³³ Siffrorna i tabellen är avrundade och delarna summerar därför inte nödvändigtvis exakt till totalen

Andelen kvinnor som sysselsatts av medlen har inte förändrats mellan år 2017–2019 för sakanslag 1:14. För sakanslag 1:3 har däremot andelen kvinnor som sysselsatts med medlen ökat med tre procentenheter. Det beror främst på att en något större andel av de sysselsättningskapande medlen har gått till arbete på myndigheter, vilket är en bransch med en förhållandevis hög andel kvinnor.

Tabell 58. Sakanslag 1:3 Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2017–2018.

År	2017	2018	2019
Anslagsförbrukning	934,7 miljoner kr	1 194,6 miljoner kr	861,8 miljoner kr
Medel som ger upphov till sysselsättning	949,6 miljoner kr	1 202,1 miljoner kr	867,7 miljoner kr
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	959	1 210	879
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	147	173	132
Total sysselsättningseffekt	1 105	1 383	1 011
Andel kvinnor	31 %	31 %	34 %

Tabell 59. Sakanslag 1:14 (tidigare 1:15/16). Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2017–2019.

År	2017	2018	2019
Anslagsförbrukning	1 267,8 miljoner kr	1 419,9 miljoner kr	976,5 miljoner kr
Medel som ger upphov till sysselsättning	164,7 miljoner kr	177,8 miljoner kr	159,5 miljoner kr
Direkt sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	147	149	139
Indirekt och inducerad sysselsättningseffekt, helårsarbetskrafter	40	39	38
Total sysselsättningseffekt	187	188	177
Andel kvinnor	51 %	52 %	52 %

10.8 Referenser

Naturvårdsverket (2019). Återrapportering av skydd och åtgärder för värdefull natur 2016–2018. Naturvårdsverket rapport 6876, Stockholm 2019
RAMS – Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik från SCB. (I Arbetskraftsundersökningen, AKU, är åldersfördelningen 15–74 år)

Malmö 2020-02-28
WSP Sverige AB
Ebba Gröndahl och Anna Clara Örtendahl

Bilaga 1. Tabell- och figurförteckning

Tabell 1. Budget och utfall för anslaget 1:14 åren 2017–2019 (mnkr samt procentandel av förbrukad summa).....	10
Tabell 2. Genomförda åtgärder för 1:14-medel, till inventering m.m., arealer i hektar.....	12
Tabell 3. Statliga och kommunala beslut om bildande av naturreservat 2017–2019. För 2019 redovisas även beslut om utökning av reservat. Arealer i hektar.....	15
Tabell 4. Statliga beslut om bildande av naturreservat, för 2019 redovisas även statliga beslut om utökning av befintliga reservat. Arealer i hektar.....	16
Tabell 5. Kommunala beslut om bildande av naturreservat. Under 2019 togs inga kommunala beslut om utökning av befintliga reservat. Arealer i hektar.....	17
Tabell 6. Antal statliga beslut om naturreservat (bildande, utökning, förstärkning) under 2019 samt arealer av bildade och utökade reservat.....	17
Tabell 7. Fördelning av marktäckte inom nybildade statliga naturreservat 2017–2019. Arealer i hektar.	18
Tabell 8. Fördelning av marktäckte inom nybildade kommunala reservat 2017–2019. Arealer i hektar.	18
Tabell 9. Antal beslut om statliga naturreservat där markåtkomsten är klar sedan minst 3 år tillbaka.	19
Tabell 10. Antal årsarbetskrafter och öppna ärenden om bildande av naturreservat..	20
Tabell 11. Antal naturvårdsavtal 2017–2019 fördelat på huvudsakliga objekt-kategorier.....	21
Tabell 12. Markersättningslag, skyddad mark, landareal respektive areal produktiv skog, arealer i hektar.....	22
Tabell 13. Markersättningslag, antal beslut/avtal och kostnad (mnkr).	22
Tabell 14. Ersättningar till markägare fördelat på olika objekt-kategorier av skyddade områden (mnkr).	23
Tabell 15. Kringkostnader för områdesskyddet (tkr).	23
Tabell 16. Tåtortsnära objekt som länsstyrelserna arbetat med under 2019 (areal i hektar).	24
Tabell 17. Bildande av kommunala naturreservat i de tre storstads-länen (areal i hektar).....	25
Tabell 18. Anslaget 1:3 för åtgärder för värdefull natur 2017–2019 (tkr).	26
Tabell 19. Användning av 1:3-anslaget anslagspost 2, 2017–2019 (tkr).....	27
Tabell 20. Summa och andel fördelat av 1:3-anslaget, anslagspost 2, per län 2017–2019 (utbetalt i tkr).	28
Tabell 21. Förbrukning av länsstyrelsernas, Stiftelsen Tyrestaskogens och föreningen Laponiatjuottjudus bidrag gällande skötsel av skyddade områden (tkr)...	30
Tabell 22. Kostnader för naturtypsskötsel i skyddade områden fördelat på åtgärder (tkr).	31
Tabell 23. Areal med betesdrift, naturvårdsbränning eller ängsbruk 2018–2019 (areal i hektar).	31
Tabell 24. Andel registrerade åtgärder i Skötsel-dos.....	31
Tabell 25. Medfinansiering av LIFE-projekt från 1:3-anslaget, pågående projekt 2019. .	36
Tabell 26. Utbetalda 1:3-medel till pågående LIFE-projekt 2017–2019 (tkr).	36

Tabell 27. Avslutat LIFE-projekt 2019 som Naturvårdsverket medfinansierar.....	37
Tabell 28. Inmätning av områdesskyddsgränser. Förbrukade medel (tkr).....	39
Tabell 29. Förbrukade medel för arbete med åtgärdsprogram 2017–2019 (tkr).....	40
Tabell 30. Antal åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper.....	40
Tabell 31. Förbrukade medel till arbete med invasiva främmande arter (tkr).....	44
Tabell 32. Förbrukade 1:3-medel till LONA 2017–2019 (tkr).....	45
Tabell 33. Beviljade bidrag från 1:3-anslaget inom LONA år 2019 (tkr).....	45
Tabell 34. Antal beviljade LONA-projekt 2017–2019 (ordinarie LONA), samt antal åtgärder och kommuner som omfattas.....	46
Tabell 35. Medelsanvändningen för våtmarksprojekt inom LONA 2017–2019 (tkr).....	48
Tabell 36. Effekter av avslutade LONA-projekt som finansierats under 2018 och 2019.	49
Tabell 37. Förväntad effekt av beviljade projekt under perioden 2018–2019.....	49
Tabell 38. Kostnader för kompetens- och kunskapsuppbyggnad 2018–2019 (tkr).....	51
Tabell 39. Fördelade medel för tillgänglighet till naturen 2017–2019 (tkr).....	53
Tabell 40. Länsstyrelsemans och föreningen Laponiatjuottjudus faktiska medelsanvändning för det statliga ledssystemet i fjällen (tkr).....	58
Tabell 41. Genomförda upprustningsåtgärder i det statliga ledssystemet i fjällen 2015–2019.....	59
Tabell 42. Kvarvarande upprustningsbehov i det statliga ledssystemet i fjällen 2019.....	59
Tabell 43. Medel till naturum 2017–2019 (tkr).....	61
Tabell 44. Antal besökare i naturum 2017–2019.....	61
Tabell 45. Antal besök i Sveriges nationalparker 2017–2019.....	63
Tabell 46. Uppdragsersättning för fastighetsförvaltning 2017–2019 (tkr).....	67
Tabell 47. Sammanfattning av medelsanvändning till kunskapsstöd och uppföljning 2017–2019.....	69
Tabell 48. Förbrukade 1:3-medel till arbete med grön infrastruktur 2017–2019 (tkr).....	70
Tabell 49. Översikt över insatser 2017–2019 inom inventering och kunskapsstöd (tkr).....	72
Tabell 50. Medel från 1:3-anslaget till nationella marktäckedata 2017–2019 (tkr).....	75
Tabell 51. Fördelning av medel till rovdjur och vilt 2017–2019 (tkr).....	78
Tabell 52. Förbrukade medel till rovdjursförvaltning 2017–2019 (tkr).....	78
Tabell 53. Sakanslagsförbrukning år 2019 med beräknade sysselsättningseffekter.....	91
Tabell 54. Fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 över olika branscher år 2019.....	92
Tabell 55. Länsvis fördelning av sakanslag 1:3 och 1:14 år 2019.....	93
Tabell 56. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:3 år 2019.....	94
Tabell 57. Sysselsättningseffekter av sakanslag 1:14 år 2019.....	95
Tabell 58. Sakanslag 1:3 Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2017–2018.	96
Tabell 59. Sakanslag 1:14 (tidigare 1:15/16). Förbrukning och sysselsättningseffekter för år 2017–2019.....	96
Figur 1. Fördelning av länsstyrelsernas kostnader för åtgärder kopplade till specifika åtgärdsprogram (medel från 1:3-anslaget).....	42
Figur 2. Tilldelning av 1:3-anslaget till länsstyrelserna, länsstyrelsernas uppväxling av anslaget genom LBP (landsbygdsprogrammet) och genom andra aktörer.....	43
Figur 3. Åtgärdernas fördelning på olika kategorier och åtgärdstyper.....	65

Bilaga 2. Nya naturreservat 2019

Län	Kommun	Namn	Beslutsmyndighet	Areal totalt (hektar)	Areal land (hektar)	Varav produktiv skog
AB	Norrtälje	Hökmosse	Länsstyrelse	24,5	24,5	23,5
AB	Norrtälje	Kasberget	Länsstyrelse	24,0	18,7	15,9
AB	Norrtälje	Långholmen-Kåringö, Vätö	Länsstyrelse	133,7	36,9	31,9
AB	Norrtälje	Prästskaten	Länsstyrelse	6,6	5,9	4,2
AB	Södertälje	Slandön	Länsstyrelse	31,2	30,2	26,4
AB	Norrtälje	Storängstorpet	Länsstyrelse	89,0	89,0	78,8
C	Tierp	Göksnåre	Länsstyrelse	24,7	24,7	22,6
C	Älvkarleby	Komossen	Länsstyrelse	93,1	93,1	50,1
C	Heby	Svartkärret	Länsstyrelse	43,1	42,8	24,3
C	Uppsala	Älvgärde	Länsstyrelse	117,6	117,6	81,8
D	Gnesta	Ehrendal Norra	Länsstyrelse	74,0	74,0	66,6
D	Katrineholm	Lerbo-Biesta	Länsstyrelse	10,6	10,6	10,3
D	Eskilstuna	Tovhulta Stormosse	Länsstyrelse	82,3	82,3	15,4
D	Strängnäs	Åsbyåsen	Länsstyrelse	9,8	9,8	8,4
E	Finspång	Abborrsjön	Länsstyrelse	13,5	13,5	6,3
E	Valdemarsvik	Falkbergen	Länsstyrelse	25,9	24,1	17,1
E	Norrköping	Herrsjökogen	Länsstyrelse	112,8	105,8	93,3
E	Åtvidaberg	Herrsätter	Länsstyrelse	85,8	85,8	48,1
E	Vadstena	Hålmossen	Länsstyrelse	15,4	15,4	13,8
E	Motala	Karshult	Länsstyrelse	33,9	33,5	31,9
E	Norrköping	Kilinge	Länsstyrelse	33,3	33,3	30,6
E	Norrköping	Krankenbäcken	Länsstyrelse	35,0	31,3	16,0
E	Boxholm	Pukehål	Länsstyrelse	62,9	62,9	62,0
E	Valdemarsvik, Söderköping	Ramshults tallskogar	Länsstyrelse	25,0	25,0	18,3
E	Ödeshög	Siggeryd	Länsstyrelse	15,3	15,3	13,7
E	Valdemarsvik	Säverum	Länsstyrelse	29,5	29,2	24,0
E	Kinda	Toppkullaberget	Kommun	34,2	34,2	29,3
E	Kinda	Trollgölen	Länsstyrelse	15,4	15,1	15,0
E	Kinda	Törnevik	Länsstyrelse	17,8	17,8	11,0
E	Finspång	Vallerängstorp	Länsstyrelse	23,6	23,6	19,5
F	Jönköping	Farbergskärret	Länsstyrelse	154,2	152,2	22,4
F	Vetlanda	Karlstorps tallskog	Länsstyrelse	30,3	30,1	25,5
F	Habo	Knipån Kivarp	Länsstyrelse	9,3	9,3	6,5
G	Älmhult	Göteryd	Länsstyrelse	100,4	54,2	34,2
G	Älmhult	Hallaböke	Länsstyrelse	13,6	13,6	10,1
G	Alvesta	Hunnaskogen	Länsstyrelse	17,1	10,1	9,5
G	Växjö	Prästanäset	Länsstyrelse	173,8	66,8	61,9

Län	Kommun	Namn	Beslutsmyndighet	Areal totalt (hektar)	Areal land (hektar)	Varav produktiv skog
G	Växjö	Risinge Bökeskog	Länsstyrelse	10,3	10,3	9,1
G	Växjö	Sjösåsa näs	Länsstyrelse	54,8	18,1	10,3
I	Gotland	Gerum prästänge	Länsstyrelse	7,6	7,6	6,6
I	Gotland	Hajdhagen	Länsstyrelse	126,3	126,3	37,6
I	Gotland	Hinser	Länsstyrelse	19,7	19,7	18,1
I	Gotland	Lindeberget	Länsstyrelse	82,5	82,5	51,6
I	Gotland	Smaulmyrar	Länsstyrelse	63,4	63,4	25,4
I	Gotland	Västerhuse	Länsstyrelse	72,4	72,4	64,3
K	Sölvesborg	Västra Torsö	Länsstyrelse	41,7	41,7	37,6
M	Hässleholm	Brantaberg-Oreberget	Länsstyrelse	38,0	38,0	31,8
M	Hörby, Kristianstad	Fjällmossen	Länsstyrelse	225,1	225,1	57,6
M	Kristianstad	Kjugekull	Länsstyrelse	66,0	66,0	40,1
M	Malmö	Klagshamnssudden	Kommun	132,3	108,6	31,6
M	Klippan	Klingstorpabäcken	Länsstyrelse	19,8	19,8	11,5
M	Ystad	Lilla Köpinge	Länsstyrelse	33,8	33,8	24,0
M	Klippan	Linneröd	Länsstyrelse	44,4	44,4	34,2
M	Höör	Sjunnerup	Länsstyrelse	19,2	19,2	17,3
M	Sjöbo, Ystad	Skoghusets enefälad	Länsstyrelse	51,6	50,7	25,3
M	Östra Göinge	Stora Bjälkarp	Länsstyrelse	29,0	29,0	27,5
M	Skurup	Svaneholm, Hästhagen	Länsstyrelse	55,7	55,1	44,4
M	Svedala	Torups bokskog	Länsstyrelse	180,4	179,8	140,3
M	Höganäs	Vitsippeskogen	Kommun	2,1	2,1	1,9
N	Falkenberg	Kålabro	Länsstyrelse	135,4	133,7	96,0
N	Laholm	Smedjeån	Länsstyrelse	32,9	30,8	23,6
O	Tjörn	Björshuvudet	Länsstyrelse	443,2	443,0	179,9
O	Lilla Edet	Brännefjäll	Länsstyrelse	43,3	43,3	40,3
O	Uddevalla	Korsviken	Länsstyrelse	9,7	9,7	8,6
O	Mark	Stampatorgs Ijunghed	Kommun	4,4	4,3	3,2
O	Färgelanda, Uddevalla	Stora Höghult	Länsstyrelse	43,5	43,5	37,6
O	Dals-Ed	Sunds branter	Länsstyrelse	20,2	20,2	13,9
O	Vänersborg	Trone mosse	Länsstyrelse	30,5	30,5	11,4
O	Trollhättan	Ålstadnäset	Länsstyrelse	45,1	44,2	42,2
S	Torsby	Persby-Gillersberg	Länsstyrelse	159,9	159,8	85,3
S	Torsby	Päggonätto	Länsstyrelse	620,5	619,6	323,9
S	Grums	Ryen	Länsstyrelse	24,8	24,8	24,5
S	Torsby	Åskakskölen	Länsstyrelse	1 460,1	1 444,1	560,4
T	Lindesberg	Bastviken	Länsstyrelse	16,4	16,4	11,3

Län	Kommun	Namn	Beslutsmyndighet	Areal totalt (hektar)	Areal land (hektar)	Varav produktiv skog
T	Örebro	Björkön	Kommun	475,4	192,0	149,2
T	Askersund	Borgaberget	Länsstyrelse	31,7	29,3	25,9
T	Karlskoga	Fuxbouden	Kommun	36,0	35,9	32,2
T	Hällefors	Kittelmyren	Länsstyrelse	35,6	35,6	34,9
T	Askersund	Kärramarken	Länsstyrelse	121,4	119,6	103,8
T	Hällefors	Saxeknut	Länsstyrelse	30,5	30,5	30,2
T	Karlskoga	Trösälven	Länsstyrelse	135,5	127,1	84,7
T	Lekeberg	Örvaremossen	Länsstyrelse	43,4	43,4	40,1
U	Skinnskatteberg	Grisnäs	Länsstyrelse	52,3	52,3	41,5
U	Sala	Hillingsberget	Kommun	99,3	99,2	95,0
U	Sala	Katrinelund	Länsstyrelse	100,3	99,9	96,2
U	Sala	Mergölen	Länsstyrelse	59,0	59,0	57,7
U	Surahammar	Virso-Näs	Länsstyrelse	12,0	12,0	11,6
U	Sala	Östringby	Länsstyrelse	117,2	117,2	113,6
W	Leksand	Bastbergs naturreservat	Kommun	3,2	3,2	3,0
W	Malung, Mora	Brändberget	Länsstyrelse	232,2	231,9	194,8
W	Mora	Dyverdalen	Länsstyrelse	562,0	553,1	458,4
W	Falun	Erik-Hanstjärn	Länsstyrelse	175,8	172,4	73,7
W	Gagnef	Flomyran	Länsstyrelse	112,2	112,2	83,8
W	Malung	Grå-Larsknipen	Länsstyrelse	167,4	167,4	146,8
W	Falun	Högsveden	Länsstyrelse	28,7	27,2	25,5
W	Hällefors, Ludvika	Kockoraberget	Länsstyrelse	33,0	33,0	30,6
W	Orsa	Lindänget	Länsstyrelse	110,0	80,3	46,8
W	Rättvik	Nifelhems naturreservat	Länsstyrelse	412,3	375,8	321,4
W	Malung	Risberget	Länsstyrelse	71,7	71,7	55,0
W	Falun	Rotsjöns naturreservat	Länsstyrelse	149,4	142,0	125,5
W	Orsa	Rovenlamm	Länsstyrelse	368,0	352,2	185,6
W	Malung	Skallberget	Länsstyrelse	83,7	83,7	68,9
W	Älvdalen	Skärmyrlok	Länsstyrelse	181,1	179,6	145,9
W	Falun	Spjärshällen	Kommun	201,9	201,3	141,3
W	Gagnef	Sälskapet	Länsstyrelse	4,8	4,8	4,5
W	Falun	Sörmyren-Hynsån	Länsstyrelse	216,6	189,0	59,5
W	Älvdalen	Trygåskölen	Länsstyrelse	1 102,9	1 098,9	337,5
W	Borlänge	Tures äng	Länsstyrelse	1,1	1,1	0,9
W	Vansbro	Tönderberget	Kommun	69,4	69,3	67,4
W	Malung	Uvberget	Länsstyrelse	83,2	83,1	73,3
W	Gagnef	Vålberget	Länsstyrelse	24,6	24,6	23,2
W	Älvdalen	Översjöåsen	Länsstyrelse	1 430,8	1 419,4	450,3

Län	Kommun	Namn	Beslutsmyndighet	Areal totalt (hektar)	Areal land (hektar)	Varav produktiv skog
X	Gävle	Björkehorn	Länsstyrelse	43,2	33,6	28,5
X	Ljusdal, Hudiksvall	Flotthöljeskogen	Länsstyrelse	58,4	58,4	43,4
X	Gävle	Grinduga	Länsstyrelse	22,4	22,4	14,7
X	Gävle	Håmansmaren	Länsstyrelse	16,7	15,9	11,4
X	Ockelbo, Gävle	Lundbosjön	Länsstyrelse	1 112,3	510,8	240,4
X	Gävle	Marsjön-Bondsundet	Länsstyrelse	224,8	189,1	116,9
X	Ljusdal	Måndagsskogarna	Länsstyrelse	1 863,4	1 773,7	1 240,5
X	Ljusdal	Skrutjärnsnippen	Länsstyrelse	36,0	34,8	32,6
X	Bollnäs	Sågtjärnsskogen	Länsstyrelse	52,9	49,8	45,4
X	Ljusdal	Tvåringsskogen	Länsstyrelse	43,8	43,8	41,2
X	Hudiksvall	Åcka	Länsstyrelse	71,1	68,8	63,6
Y	Härnösand, Sollefteå	Bastusjöklippen	Länsstyrelse	51,3	51,3	46,7
Y	Sollefteå	Böxlörvyrskogen	Länsstyrelse	58,6	58,6	49,5
Y	Kramfors	Fjärdingsöarnas naturreservat	Länsstyrelse	705,9	111,2	45,9
Y	Ånge	Halmmyran	Länsstyrelse	38,1	38,1	20,4
Y	Sundsvall	Ljusmorberget	Länsstyrelse	84,6	84,5	65,5
Y	Kramfors	Rammberget	Länsstyrelse	50,5	50,3	27,2
Y	Sollefteå	Tjålmsjön	Länsstyrelse	99,6	73,8	41,3
Z	Krokom	Acksjön	Länsstyrelse	19,7	19,7	11,5
Z	Härjedalen	Dalkarlskölen	Länsstyrelse	3 719,7	3 634,6	527,4
Z	Härjedalen	Fagerbäcken	Länsstyrelse	77,4	77,4	72,2
Z	Härjedalen	Frågnhällorna	Länsstyrelse	76,0	76,0	72,5
Z	Krokom	Höbergsfjället	Länsstyrelse	521,7	516,0	304,4
Z	Berg	Kläppberget	Länsstyrelse	81,7	81,7	75,8
Z	Östersund	Kläppe	Länsstyrelse	13,4	13,4	12,7
Z	Östersund	Källmyren	Länsstyrelse	80,3	80,3	38,8
Z	Östersund	Lillsjön	Kommun	147,4	134,0	103,2
Z	Bräcke	Mellgårdsbackarna	Länsstyrelse	13,1	13,1	13,1
Z	Strömsund	Mörtsjöberget	Länsstyrelse	219,1	219,1	165,7
Z	Bräcke, Östersund	Rutfjället	Länsstyrelse	19,7	19,7	19,1
Z	Krokom	Rödde	Länsstyrelse	36,4	36,4	30,2
Z	Åre	Tännforsen	Länsstyrelse	97,3	53,7	50,9
Z	Strömsund	Väktardalen	Länsstyrelse	786,7	671,2	406,0
Z	Berg	Älgsjöberget	Länsstyrelse	72,6	52,3	50,1
AC	Lycksele	Dakota	Länsstyrelse	681,9	646,6	377,8
AC	Nordmaling, Umeå	Hörnån	Länsstyrelse	356,8	348,5	338,9
AC	Lycksele	Kalkälltegen	Länsstyrelse	89,6	89,6	68,5

Län	Kommun	Namn	Beslutsmyndighet	Areal totalt (hektar)	Areal land (hektar)	Varav produktiv skog
AC	Vindeln	Kulfors	Länsstyrelse	74,9	74,9	73,2
AC	Sorsele	Kvarnbäcken	Länsstyrelse	94,0	63,0	30,9
AC	Bjurholm	Lagheden	Länsstyrelse	284,0	270,8	232,7
AC	Åsele	Laraborg	Länsstyrelse	144,7	144,7	105,2
AC	Lycksele	Lidmyran	Länsstyrelse	176,9	176,9	83,1
AC	Åsele	Ormberget	Länsstyrelse	162,2	162,2	146,1
AC	Storuman, Lycksele	Paubäcken	Länsstyrelse	418,9	284,4	40,6
AC	Lycksele	Sjöliiden	Länsstyrelse	105,7	105,7	96,6
AC	Storuman, Vilhelmina	Skarvsjömyrarna	Länsstyrelse	6 167,6	5 888,5	820,7
AC	Lycksele	Storbacken	Länsstyrelse	24,7	24,7	22,7
AC	Nordmaling	Sörheden	Länsstyrelse	162,1	149,4	125,4
AC	Nordmaling	Örsbäck	Länsstyrelse	24,3	24,3	21,9
BD	Boden	Abborrtjärnbergs-huvudet	Länsstyrelse	417,4	402,9	314,5
BD	Jokkmokk	Jielkká-Rijmagåbbå	Länsstyrelse	37 283,3	36 693,8	21 428,2
BD	Boden	Klusåberget	Länsstyrelse	219,2	219,0	98,3
BD	Jokkmokk	Kuoukaravinerna	Länsstyrelse	20,2	19,8	18,6
BD	Arvidsjaur	Kåtamyran	Länsstyrelse	133,4	133,4	90,1
BD	Luleå	Lill-Furuön	Länsstyrelse	150,2	40,0	28,4
BD	Jokkmokk	Måkkaure	Länsstyrelse	127,4	93,1	64,9
BD	Luleå	Norra Kölen	Länsstyrelse	20,6	20,6	20,5
BD	Övertorneå	Pahta-Pirttivaara	Länsstyrelse	86,8	86,8	66,3
BD	Jokkmokk	Palkijaur	Länsstyrelse	15,5	9,5	7,3
BD	Jokkmokk	Piatis	Länsstyrelse	234,1	208,1	155,5
BD	Arjeplog	Skarjak	Länsstyrelse	890,0	889,7	739,0
BD	Jokkmokk	Teunok	Länsstyrelse	435,4	419,8	263,9
BD	Luleå	Umpomyran	Länsstyrelse	123,4	123,4	97,4
BD	Jokkmokk	Vuoajatnjarka	Länsstyrelse	101,8	101,8	44,3
BD	Boden	Åsarna	Länsstyrelse	417,4	410,1	316,8
Summa				73 744,0	69 967,0	37 797,0

Bilaga 3. Naturvårdsverkets regleringsbrev för 2019

1:3 Åtgärder för värdefull natur (Ramanslag)

Disponeras av Naturvårdsverket	859 535
ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m. (ram)	859 535

Villkor för anslag 1:3 ap.2 Kostnader för skötsel av skyddade områden, artbevarande, friluftsliv m.m.

1. Anslagsposten får användas för kostnader samt visst arbete vid länsstyrelserna som avser skötsel, fastighetsförvaltning, byggnadsinvesteringar, samt uppföljning och övervakning av nationalparker, naturreservat, områden som ingår i eller föreslås ingå i nätverket Natura 2000, andra områden med områdesskydd, Kungliga nationalstadsparken, världsarv, Ramsarområden och biosfärområden.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser arbete med artbevarande, artskydd, grön infrastruktur, inklusive regionala handlingsplaner, vilt- och rovdjursförvaltning, invasiva främmande arter, inventering och kunskapsstöd vad gäller arter och naturtyper samt annan övervakning. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna och ArtDatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet avseende samma ändamål, samt för visst arbete med rovdjursinventeringar hos berörda samebyar.
3. Anslagsposten får användas för kostnader samt visst arbete vid länsstyrelserna som avser friluftsliv, inklusive att samordna och leda arbetet med att förverkliga regeringens friluftslivspolitik och allemansrätt samt kommunikation och utbildning inom naturvårdsområdet.
4. Anslagsposten får användas för kostnader för det statliga ledsystemet i fjällen, etablering och drift av ett lavinprognosprogram för den svenska fjällkedjan, verksamhet inom ramen för Fjällsäkerhetsrådet och Nationella snöskoterrådet samt för samebyarnas arbete att ta fram och genomföra terrängkörningsplaner. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål.
5. Anslagsposten får användas för statsbidrag till naturvårdsprojekt enligt 1 § 1–6 förordningen (2003:598) om statliga bidrag till lokala naturvårdsprojekt samt för statsbidrag till naturvårdsprojekt för att restaurera och anlägga våtmarker enligt 1 § 7–8 i samma förordning. Anslagsposten får användas som bidrag till länsstyrelserna för att restaurera och anlägga våtmarker. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna, Naturvårdsverket och Sveriges Geologiska Undersökning avseende samma ändamål.

6. Anslagsposten får användas för bidrag till Statens veterinärmedicinska anstalt för eventuella akuta åtgärder – utförda efter samråd med Naturvårdsverket – i arbetet med att följa och analysera utvecklingen av sjukdomstillstånd hos vilda djurpopulationer.
7. Anslagsposten får användas för arbete som avser lokal och traditionell kunskap samt får utbetalas som bidrag till Centrum för Biologisk Mångfald avseende samma ändamål.
8. Anslagsposten får användas för bidrag till föreningen Laponiatjuottjudus för förvaltningen av världsarvet Laponia enligt Laponiaförordningen (2011:840).
9. Anslagsposten får användas för arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter, särskilt insatser för att genomföra programmen. Anslagsposten får även användas för visst arbete vid länsstyrelserna avseende samma ändamål.
10. Intäkter från fastighetsuthyrning, arrenden, naturvårdsskötsel m.m. får användas i verksamheten under anslaget.
11. Högst 12 000 000 kronor får användas som bidrag till länsstyrelser, kommuner eller Statens veterinärmedicinska anstalt för att finansiera åtgärder för begränsning av massförekomst av översvänningsmyggor.

1:14 Skydd av värdefull natur (Ramanslag)

Disponeras av Naturvårdsverket	978 000
ap.1 Skydd värdefull natur – till NV (ram)	978 000

Villkor för anslag 1:14 ap.1 Skydd värdefull natur – till NV

1. Anslagsposten får användas för ersättningar enligt 31 kap. miljöbalken inom Naturvårdsverkets ansvarsområde.
2. Anslagsposten får användas för kostnader som avser förvärv och avtalslösningar för statens räkning av värdefulla naturområden, särskilt skogar och marina områden.
3. Anslagsposten får användas för statsbidrag till kommuner för skydd av värdefulla naturområden.
4. Anslagsposten får användas för kostnader som avser värdering, förhandling och förrättning efter prövning i varje enskilt fall i samband med skydd av värdefulla naturområden enligt miljöbalken, kostnader för arbete, utredningar och inventeringar som ger underlag för detta skydd, förslag till utpekande till nätverket Natura 2000 (inklusive arbete med bevarandeplaner) samt sådana övriga kostnader och kostnader för visst arbete vid länsstyrelserna som hör samman med skydd av värdefulla naturområden.
5. Anslagsposten får användas för bidrag till länsstyrelserna i Stockholms, Västra Götalands och Skåne län för att genomföra programmen för skydd av tätortsnära natur.

6. Anslagsposten får användas för bidrag till länsstyrelserna för en tillfällig insats för att slutföra ärenden och fatta beslut om naturreservat i syfte att minska länsstyrelsernas ärendebalanser vad avser skydd av värdefulla naturområden, särskilt för de ärenden där markersättningen är helt löst.
7. Intäkter från försäljning av fastigheter ska tillföras anslaget.

Återrapportering av skydd och åtgärder för värdefull natur 2017–2019

Redovisning av ett regeringsuppdrag (RB2020)

RAPPORT 6920

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6920-9
ISSN 0282-7298

I Naturvårdsverkets regleringsbrev för budgetåret 2020 anges att myndigheten senast den 31 mars 2020 ska redovisa medelsanvändning och resultat för naturvård och biologisk mångfald avseende arbetet med skydd av och åtgärder för värdefull natur, statistik om naturreservatsärenden och sysselsättningseffekter samt arbetet med genomförandeplanen för nationalparker.

Rapporteringen bygger på länsstyrelsernas redovisning, Naturvårdsverkets underlag och data från VIC Natur. På uppdrag av Naturvårdsverket har en studie utförts om sysselsättningseffekter av anslagsanvändningen, och den återfinns i kapitel 10 i rapporten.

